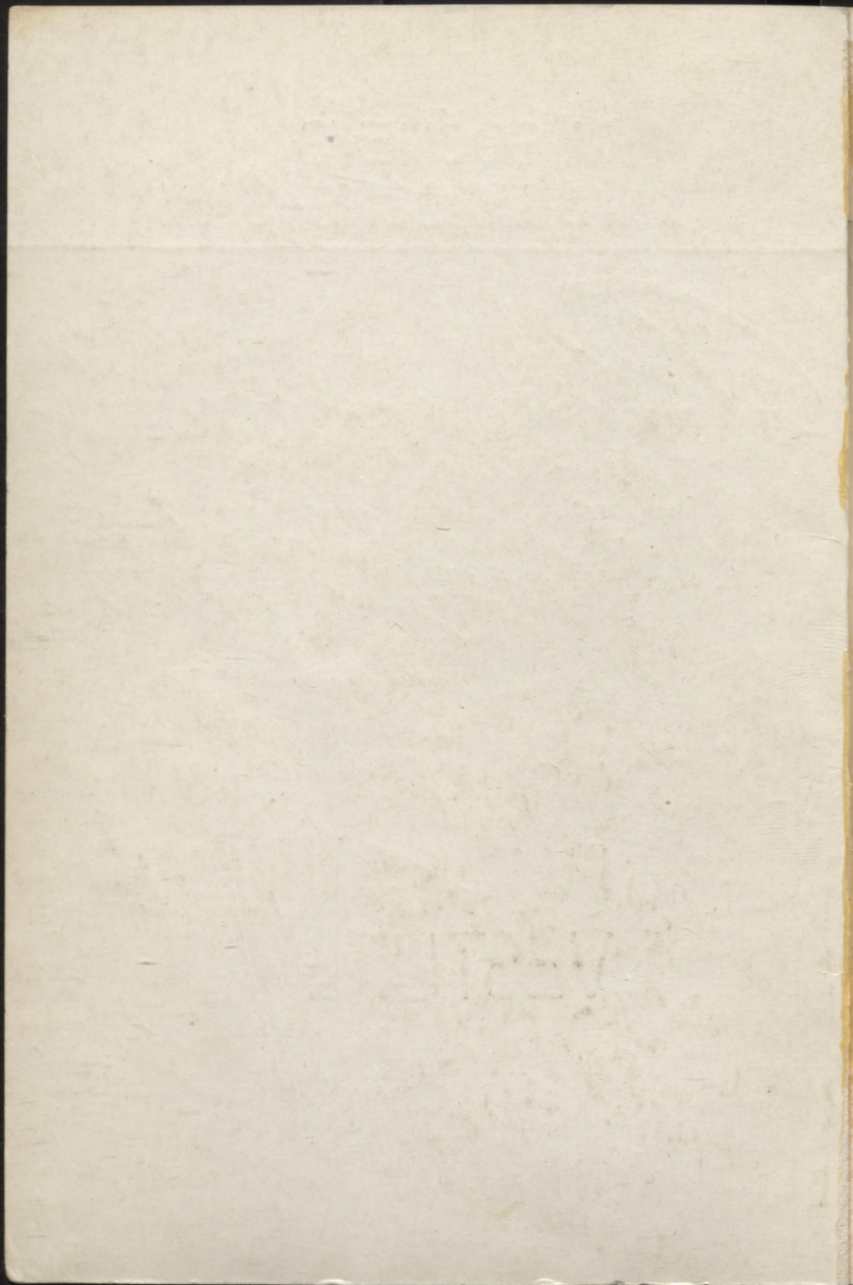

L 86-2
L 46

M. SOČNEVS
A. JANSONS-SAIVA

Kaspars Giezbārdis

SABIEDRISKĀS
DOMAS
UN KULTŪRAS
VĒSTURĒ

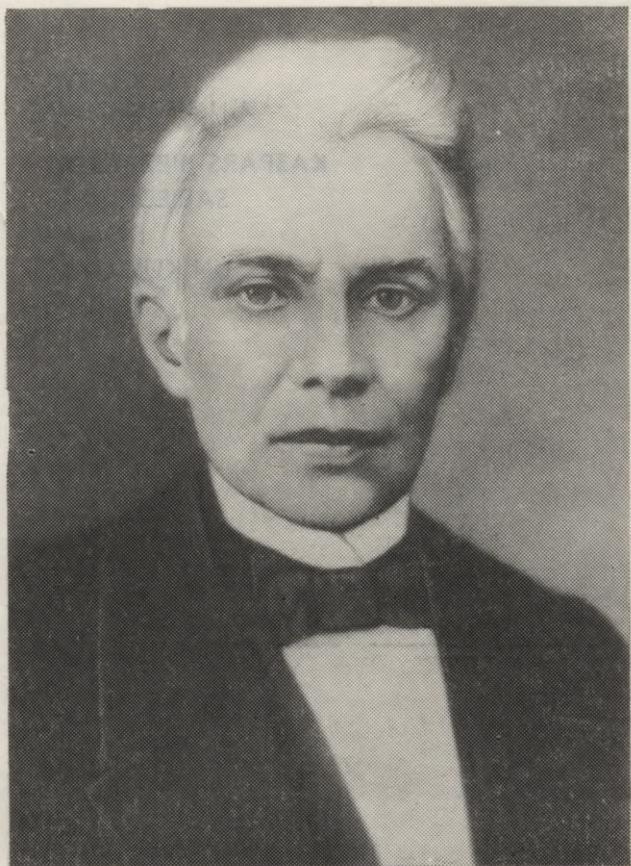

M. SOČNEVS,
A. JANSONS-SAIVA

KASPARS BIEZBĀRDIS
SABIEDRISKĀS
DOMAS
UN KULTŪRAS
VĒSTURĒ

Kaspars Biezbārdis 18. gadsimta 60. gados

Kaspars Biezbārdis 19. gadsimta 60. gados.

86-2
46

M. SOČNEVS
A. JANSONS-SAIVA

77
001 02

9

Kaspars Siezbārdis

SABIEDRISKĀS
DOMAS
UN KULTŪRAS
VĒSTURĒ

RĪGA «ZINĀTNE» 1986

77
So 100

02020000003931

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~86~~ — 49.388

Sočņevs M., Jansons-Saiva A.

So 100 Kaspars Biezbārdis sabiedriskās domas un kultūras vēsturē. — R.: Zinātne, 1986. — 183 lpp., il.

Grāmata veltīta Kasparam Biezbārdim (1806—1886), ievērojamam kultūras darbiniekam, vienam no pirmajiem latviešu domātājiem. Analizēti viņa filozofiskie, socioloģiskie un sociālekonomiskie uzskati, viņa domas par folkloru, vēsturi, literatūru. Īpaša uzmanība pievērsta K. Biezbārža ieguldījumam skolu pedagogijas attīstībā, mācību grāmatu un populārzinātniskās literatūras veidošanā, kā arī viņa darbībai latviešu valodniecībā. Tāpat parādīta viņa nozīme materiālistiskā pasaules uzskata propagandēšanā Latvijā.

Kultūras darbiniekiem, skolotājiem, studentiem.

S 0202000000—138
M 811(11)—86 1—86

77

Recenzenti: filoloģ. zin. kand. *E. Kņope* un filoz. zin. kand. *P. Laizāns*

Izdota saskaņā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Redakciju un izdevumu padomes 1985. gada 23. maija lēmumu

© Izdevniecība «Zinātne», 1986

IEVADS

Mūsu pirmais priekšcinītājs un latviešu tautas modinātājs.

F. Roziņš

1986. gadā aprit 180 gadi, kopš dzimis, un 100 gadi, kopš miris izcilais Latvijas 19. gadsimta sabiedriskais darbinieks, domātājs un apgaismo-tājs Kaspars Biezbārdis — viens no pirmajiem latviešu nacionālās kultūras celmlaužiem. K. Biezbārdis ar savu literāro darbību deva būtisku ieguldījumu filozofiskās un sociāli politiskās domas, vēstures un pedagogijas, valodniecības, folkloras un publicistikas attīstībā, bez tam viņš bija arī izcils dabaszinātņu popularizētājs Latvijā.

K. Biezbārža darbības aktīvākais posms aptver 19. gadsimta trešo ceturksni. Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē tas bija laiks, kad nostiprinājās kapitālistiskais ražošanas veids un norisēja latviešu buržuāziskās nācijas un tās kultūras veidošanās.

K. Biezbārdis bija arī visspilgtākais jaunlatviešu ideoloģijas paudējs. Ievērojams latviešu marksists F. Roziņš nosaucis K. Biezbārdi par jaunlatviešu kustības garīgo tēvu. K. Biezbārdis kopā ar saviem domubiedriem K. Valdemāru, J. Alunānu, K. Baronu un citiem izteica jaunās augošās latviešu buržuāzijas intereses un asā ideoloģiskā cīņā modināja tautas nacionālo pašapziņu.

Par spīti jaunlatviešu nacionālās atmodas kustības ierobežotajam apjomam, tai bija progresīva

loma tautas kultūras dzīvē. Kā apgaismotājs K. Biezbārdis atzina sociālo progresu un uzstājās par nacionālās kultūras patstāvīgu attīstību. K. Biezbārdis ekonomikas un kultūras augšupeju Latvijā cieši saistīja ar visas Krievijas attīstību.

19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā latviešu buržuāzija, nākdama pie varas un iekarodama ekonomiskās pozīcijas, pārvērtēja agrākās vērtības. Tā atsacījās no jaunlatviešu sabiedriskās domas progresīvajām tradīcijām, to skaitā no K. Biezbārža atstātā mantojuma.¹ Nihilisma tendences īpaši spilgti izpaudās buržuāziskās Latvijas gados (1920—1940). Nacionālistiski noskaņotie buržuāziskie filozofi P. Jurevičs, T. Celms un citi, kā arī publicisti A. Goba un E. Blanks noliedza K. Biezbārža sabiedriski filozofisko uzskatu-progresīvo lomu nacionālās kultūras attīstībā.

Labākās jaunlatviešu tradīcijas sabiedriskās domas un kultūras laukā 19. gadsimta beigās turpināja jaunstrāvnieki — P. Stučka, F. Roziņš, J. Jansons-Brauns, Rainis un citi. Jaunlatviešu, to skaitā K. Biezbārža, mantojuma zinātnisku novērtējumu deva latviešu marksisti. F. Roziņš augstu vērtē K. Biezbārža sabiedriski politisko darbību,² E. Eferts-Klusais — viņa ieguldījumu latviešu sabiedriskās domas vēsturē.³

Padomju Latvijā sistemātiska K. Biezbārža mantojuma izpēte sākas pēckara periodā. Zinātnieki

---

¹ Izņēmums ir tādi kultūras darbinieki kā A. Bandrevičs, A. Birkerts, T. Zeiferts, K. Landers un citi.

² Розинь Ф. Возникновение классового сознания у латышских рабочих. — Жизнь, 1902. № 3, с. 115, 119.

³ Eferts-Klusais E. Piezīmes par latviešu ideoloģijas vēsturi. M., 1926, 34. lpp.

V. Samsons,⁴ P. Valeskalns⁵ un citi piemin K. Biezbārža ieguldījumu 19. gadsimta vidus progresīvās sabiedriski filozofiskās domas attīstībā.⁶

Sociālistiskā sabiedrība, kurai ir augsts garīgās kultūras potenciāls, rūpīgi glabā pagātnes progresīvo mantojumu. Tomēr, kā māca V. I. Ļeņins, glabāt mantojumu nebūt nenozīmē ar to arī aprobežoties. Padomju zinātnieki cenšas kultūras mantojumu attīstīt tālāk.

Ņemot palīgā arhīvu materiālus un jaunus literāros avotus, šīs monogrāfijas autori centušies vispusīgi izgaismot K. Biezbārža devumu. K. Biezbārdis parādīts ne tikai kā domātājs, apgaismotājs un izcils sabiedrisks darbinieks, bet aplūkots arī viņa lielais ieguldījums latviešu nacionālajā kultūrā kopumā. Savu darbu tagad nododam lasītāju vērtējumam.

---

⁴ Samsons V. Progresīvās sabiedriskās un filozofiskās domas attīstība Latvijā 19. gs. otrajā pusē. — Padomju Latvijas Skola, 1951, 12. nr.; 1952, 1. nr.; u. c.

⁵ Валескалн П. И. Очерк развития прогрессивной философской и общественно-политической мысли в Латвии. Р., 1967, с. 99—103.

⁶ Sk. arī: *Apcerējumi* par sabiedriskās un filozofiskās domas attīstību Latvijā (līdz 20. gs.). R., 1976, 86.—99. lpp.

K. BIEZBĀRŽA DZĪVE UN DARBĪBA

SKOLAS GADI UN MĀCĪBAS UNIVERSITĀTĒ

Kaspars Ernsts Biezbārdis dzimis 1806. gada 8. decembrī Vidzemes guberņā, Rīgas apriņķa Pavasara pagastā, netālu no Slokas. Biezbārža tēvs bija tam laikam turīgs zemnieks, kas tirgojās ar labību. Vēlāk viņš pieņēma pārvaldnieka vietu Belles muižā pie Katlakalna. Kopā ar Kasparu ģimenē auga vēl trīs bērni — brālis Jēkabs un divas māsas — Elizabete un Juliana Šarlote.

Bērņības gadus Kaspars pavadīja laukos.¹ Tas bija laiks, kad Baltijā vēl pastāvēja zemnieku feodālā atkarība. Vācu baronu un cara valdības veiktā agrārā reforma (1816—1819) neienesā kaut cik manāmas pārmaiņas zemnieku dzīvē. Zemnieki gan ieguva «putna brīvību», bez zemes. Tā reformas rezultātā visa zeme joprojām palika muižnieku īpašumā. Zemnieki zemi varēja tikai nomāt, pamatojoties uz it kā brīvu vienošanos ar zemes īpašnieku. «Brīvais līgums», kas bija atkarīgs no muižnieka gribas un vēlēšanās, uz ilgu laiku Latvijā noteica zemes lietošanas attiecības.

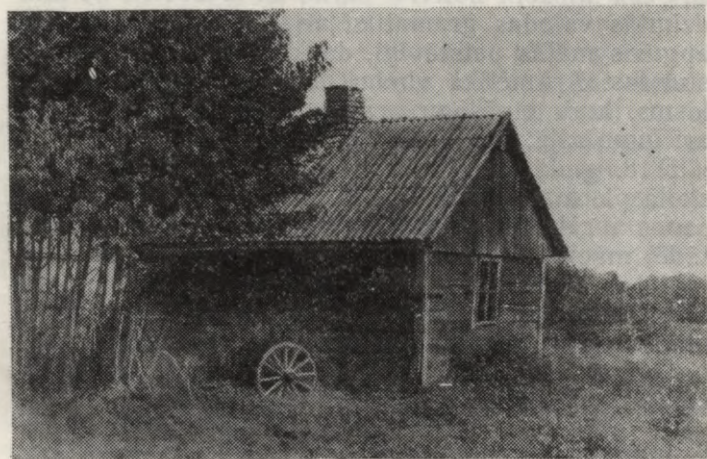
Laikā no 1814. gada līdz 1816. gadam Kaspars apmeklēja divas elementārskolas Rīgā. Lasīt māku,

¹ *Kaspars Biezbārža dzīves mūžs* (autobiogrāfija). — Baltijas Vēstnesis, 1886, 199. nr.

«Biezbāržu» mājas Lielupes krastā pie Slokas, kur dzimis K. Biezbārdis.

Pirtiņa «Biezbāržos».

Tērbatas universitāte 19. gadsimtā.

dzimtās valodas gramatiku un aritmētiku viņš bija apguvis mājās patstāvīgi, dažkārt ņemot arī privātsiņas. Aritmētika viņam padevās viegli, bet katķisms, kura zināšanu prasīja pamatskolā un vēlāk arī ģimnāzijā, bija «jāiekaļ» no galvas.

1818. gadā tēvs abus brāļus nodeva Salaspils skolā pie mācītāja P. Venta. K. Biezbārdis šo mācīšanos apraksta tā: «Mācītājam allaž bija jāaizbrauc, tādēļ mācību nedabūjām kārtīgi pasniegtu, un viņa laulātai draudzenei darbs jau pietika ar saimniecību. Mums pa lielākai daļai bija jānoraksta un jā-mācās no galvas. Iz svešām valodām uzcītīgi gan tūlkojām, bet gramatiku sistemātiski mums nemācīja. Grieķu valodu tā sāku mācīties: no Venta dabūju vecu grieķu gramatiku un lasāmu grāmatu ar piedzinājumu, lai iepazītos ar grieķu burtiem un deklināciju, un lasāmo grāmatu tulkoju vācu valodā. Es biju vienīgais, kas nodarbojās ar ģometriju. Tas

notika tā: Vents man iedeva Kriesa ģometriju un teica: «Klausies, Kaspar, tu esi labs rēķinātājs; paraugi, vai no šīs grāmatas ko jauna nevari mācīties.»² Šis interesantais tālaika privātskolu raksturojums rāda, cik grūtos apstākļos skolēniem vajadzējis pilnīgi patstāvīgi mācīties.

1820. gadā K. Biezbārdis iestājās Rīgas Aleksandra ģimnāzijā, bet ģimenes šaurās rocības dēļ viņam neizdevās to pabeigt. Turpinot pašmācības ceļā apgūt krievu, vācu, grieķu un latīņu valodas, kā arī dabaszinātnes, Kasparš gatavojās iestāties augstskolā. Tomēr ceļš uz turieni nebija nemaz tik viegls. Tēvam vajadzēja pielikt visus spēkus, lai savāktu līdzekļus dēla izglītībai. 1823. gadā K. Biezbārdis iestājās Tērbatas (Tartu) universitātes pedagoģiski filoloģiskajā seminārā.³ Grāmatā, kas izdota sakarā ar Tartu universitātes 350 gadu jubileju, tās autori min K. Biezbārdi kā pirmo latviešu filozofu, kas studējis šajā mācību iestādē.⁴

Tērbatas universitāte dibināta 1802. gadā kā valsts augstākā mācību iestāde. Jau pašā tās dibināšanas sākumā starp progresīvajiem profesoriem ar universitātes pirmo rektoru G. Parrotu priekšgalā un muižniecības pārstāvju izveidoto kuratoriju radās nopietnas nesaskaņas. Konservatīvie kuratori gribēja universitātes darbību ievadīt tādā gultnē, kam nebija nekā kopīga ar zinātnes attīstības vispārējo virzienu Krievijā.

19. gadsimta 20. gadu sākumā Baltijas muižniecība visādi centās izmantot universitāti savas

---

² *Kaspara Biezbārža dzīves mūžs* (autobiogrāfija). — Baltijas Vēstnesis, 1886, 199. nr.

³ Igaunijas PSR CVVA, 402. f., 2. apr., 1721. I., 8. lр.

⁴ *История Тартуского университета 1632—1982*. Таллин, 1983, с. 160.

kultūrtrēģerisma politikas sludināšanai Baltijā. Pēc tās domām, universitātei būtu jāuzstājas kā Baltijas «īpašās kārtības» aizstāvei. Sevišķas cerības universitātes konservatīvā vadība lika uz teoloģijas fakultāti, kas gatavoja luterāņu mācītājus baznīcas pozīciju nostiprināšanai vietējo iedzīvotāju vidū. Universitātē visas lekcijas notika tikai vācu valodā. Baltijas muižnieki tiecās ierobežot latviešu un igauņu studentu ieplūšanu universitātē. Kopējais studentu skaits universitātē bija 400 cilvēku,⁵ turklāt studentu vairākums nāca no muižnieku, garīdznieku un tirgotāju aprindām, tikai nedaudzi bija zemniecības pārstāvji.

Universitāte ietilpa Tērbatas mācību apgabalā, kura priekšgalā atradās mācību kurators barons K. Līvens. Fanātiski aizstāvēdams Baltijas muižnieku viduslaiku privilēģijas, K. Līvens mēģināja profesoriem un studentiem iegalvot, ka kristiānisma dogmas ir pārākas par zinātņi. Katrā studentā viņš vispirms saskatīja luterānisma ieroci.⁶

Par spīti Baltijas muižnieku tieksmēm pakļaut universitāti savām interesēm, tā pamazām auga un veidojās progresīvās inteliģences zinātnisko ideju garā.

20. gados Tērbatas universitātē darbojās tādi progresīvi zinātnieki kā G. Parrots, K. Morgenšterns u. c., kuri bija cieši saistīti ar Pēterburgas Zinātnu akadēmiju. Līdzās pasniedzēja pienākumiem viņi veica lielu zinātnisku un apgaismošanas darbu. K. Morgenšternam jāpateicas par mākslas muzeja un plašās universitātes bibliotēkas nodibināšanu. G. Parrotam — par veselu virkni atklājumu fizikā. Universitāti tās sākuma periodā beidza tādi vēlāk

⁵ MCVVA, 109. f., 1. eksp., 1827, 82. l., 12. lpp.

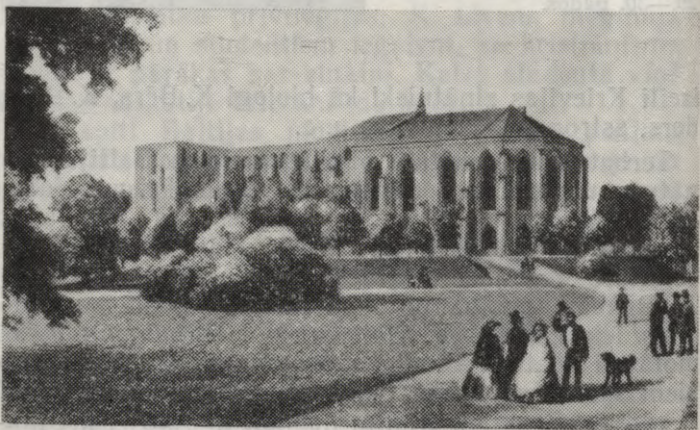
⁶ Мартинсон Э. История основания Тартуского университета. Л., 1954, с. 150—151.

Taču K. Biezbārdis klausījās arī lekcijas filoloģijā, sengrieķu un romiešu literatūrā, filozofijā, kamerālajās zinībās jeb ekonomikā, fizikā un mineraloģijā.⁸ K. Biezbārdi interesēja arī matemātika, it sevišķi ģeometrija.

Filozofijas vēstures, loģikas un ētikas kursu universitātē lasīja pazīstamais profesors G. Ješe. Būdams Kanta piekritējs, viņš lekcijas lasīja klasiskās vācu filozofijas ietekmē. 20. gados Kanta filozofija bija iemantojusi popularitāti ne vien Vācijā, bet arī Krievijā. Ar profesora Ješes lekcijām vien jaunajam semināristam šķita par maz, un viņš uzsāka patstāvīgi studēt Kanta filozofiju. Tērbatas universitātei bija plaša bibliotēka ar literatūru filozofijas, socioloģijas, vēstures, mākslas un dabaszinātņu jautāju-

Tērbatas universitātes bibliotēka.

⁸ *Обозрение* полугодических лекций, назначенных для чтения в Императорском Дерптском университете (1823—1826 гг.).

Tērbatas universitātes
bibliotēkas pirmais direk-
tors K. Morgenšterns.

mos. K. Biezbārdis kļuva par cītīgu šīs bibliotēkas apmeklētāju.

Pirmā grāmata, kuru K. Biezbārdis izlasīja Tērbatas universitātē,⁹ bija V. Kruga «Fundamentālā filozofija», kurā galvenā uzmanība veltīta filozofijas pamatjautājumiem, reālās un ideālās pasaules attiecībām.¹⁰ V. Krugs bija Kanta sekotājs un savā grāmatā aplūkoja viņa mācību par transcendentālo sintēzes sistēmu.

Patstāvīgi studēdams vēsturi, K. Biezbārdis aizrāvās ne tikai ar seno vēsturnieku Tukidida, Hērodota un Tacita darbiem, kurus turpināja lasīt arī vēlāk, bet iepazinās arī ar krievu un citu slāvu tautu vēsturi. Iedziļinādamies Krievijas vēsturē, K. Biezbārdis

⁹ Bibliothek der Dorpaten Universität. Leserverzeichnis. 23 august 1823.

¹⁰ Krug W. Fundamentalphilosophie. Vorrede. [S. 1.], 1803.

Tērbata. Skats uz Emajegi krastmalu 19. gadsimtā.

centās apgūt arī krievu kultūru, zinātnisko un sabiedrisko domu.

K. Biezbārdi sevišķi interesēja dabaszinātnes. Profesors G. Parrots studentiem tās pasniedza kā eksperimentālās zinātnes. Dabaszinātnēs K. Biezbārdis saskatīja drošu balstu īstenības izziņāšanai.

Profesora F. Rombaha lekcijas ekonomikā pamudināja K. Biezbārdi pievērsties sabiedrisko parādību pētīšanai. Kaut gan F. Rombaha vēstures izpratne bija ideālistiska, K. Biezbārdis no viņa lekcijām smēlās daudz faktu materiāla.

Studentu dzīve pilsētā, kurā bija ap 10 000 iedzīvotāju, ritēja vienmuļi. Vairums studentu, kas bija cēlušies no sabiedrības privileģētajām kārtām, laiku pavadīja dīkdienīgi. Daudzi no viņiem bija dažādu korporāciju — «Livonia», «Curonia», «Estonia» u. c. — biedri.

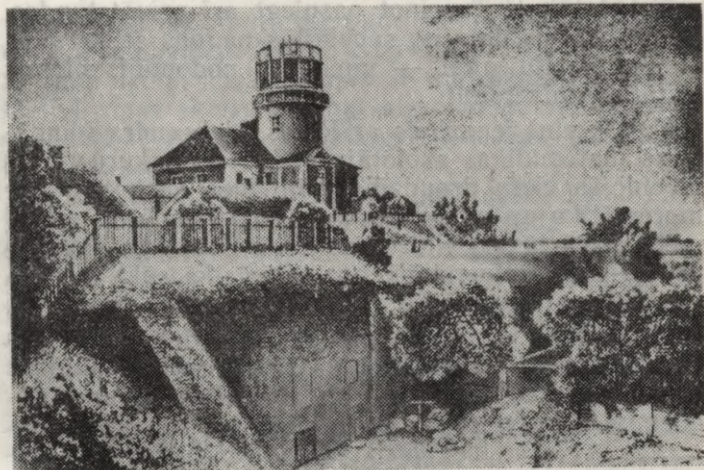
Visu tālaika korporāciju vidū sevišķi izcēlās vācu korporācija ar saviem augstprātīgajiem studentiem. Universitātes vadība uz korporeļu dzīvi skatījās caur pirkstiem. Ziņojumos valdībai tā pat rakstīja, ka korporāciju statūtos un darbībā nav nekā politiska. Tāpēc valdība pieļāva to pastāvēšanu.

K. Biezbārdis nebija nevienas korporācijas biedrs. No zemnieku ģimenes cēlies, viņš netīkoja pēc dikas dzīves. Savu brīvo laiku viņš ziedoja studijām, izvirzot mērķi — turpmāko dzīvi veltīt zinātnei un savai tautai.

Viens no svarīgākajiem politiskajiem notikumiem, kas ietekmēja K. Biezbārža uzskatus studiju gados, bija dekabristu sacelšanās 1825. gadā Pēterburgā. Tērbatā, kas atradās netālu no Krievijas galvaspilsētas, ātri pienāca ziņas par krievu virsnieku un kareivju sacelšanos pret cara valdību Senāta laukumā.

Semināra gados notika K. Biezbārža pasaules uzskata veidošanās. Viņš turpināja nopietni studēt filozofiju, humanitārās un dabaszinātnes, pārdomāja pasaules vispārīgos jautājumus. Neapšaubāmi viņš

Tērbatas universitātes observatorija 19. gadsimta pirmajā pusē.

ticēja dabaszinātņu spēkam un zinātnes progresam, kaut gan visumā viņa pasaules uzskats šajā periodā bija ideālistisks.

1826. gada beigās K. Biezbārdis pabeidza pedagoģiski filoloģisko semināru. Apliecību par semināra beigšanu viņš saņēma tikai 1828. gadā. Tajā bija teikts, ka Kaspars Biezbārdis tiek atbrīvots no galvasnaudas maksāšanas un viņam tiek piešķirts «graduēta studenta nosaukums».¹¹

Ar seminārā iegūtajām zināšanām K. Biezbārdis neapmierinājās. Pēc semināra beigšanas viņš ieradās Rīgā, lai uzsāktu skolotāja darbu. Tomēr latvietim pat ar augstāko izglītību tas nebija tik viegli. Atrast darbu kādā no pilsētas skolām viņam neizdevās, un viņš bija spiests pasniegt privātstundas, lai nopelnītu iztiku. Drīz vien K. Biezbārdis sāka strādāt pie mums jau pazīstamā mācītāja P. Venta par mājaskolotāju.¹² Turpinot pasniegt arī privātstundas, K. Biezbārdis daļu no sapelnītās naudas atlika sava sapņa piepildīšanai — viņš bija nodomājis otrreiz iestāties universitātē.

Tolaik viņš iepazinās ar Rīgas Aleksandra ģimnāzijas matemātikas skolotāju J. Zobenu, ar kuru viņam izveidojās cieša draudzība. Viņi bieži diskutēja par matemātiku un citām zinātnēm. K. Biezbārdis nepameta novārtā arī filozofiju. Viņš nesarāva sakarus ar Tērbatas universitāti, kur tajā laikā sāka izplatīties Hēgeļa filozofija.

1832. gadā K. Biezbārdis nolēma doties uz Tērbatu otrreiz, lai papildinātu zināšanas un studētu Hēgeļa filozofiju, kurā viņš saskatīja «jaunu rītausmu». Uzņemts par brīvklausītāju, K. Biezbārdis

¹¹ Igaunijas PSR CVVA, 402. f., 2. apr., 1791. l., 4. lp.

¹² *Kaspars Biezbārža dzīves mūžs* (autobiogrāfija). — Baltijas Vēstnesis, 1886, 199. nr.

apmeklēja lekcijas Filozofijas fakultātē. (Tolaik šajā fakultātē kā disciplīnas ietilpa arī vēsture, filoloģija, fizika, matemātika.) Viņš turpināja klausīties profesora G. Parrota lekcijas fizikā. Iesākumā K. Biezbārdis apmeklēja arī Hēgeļa filozofijas piekritēja teoloģijas profesora E. Valtera lekcijas. Viņš Hēgeļa sistēmu saistīja ar teoloģiju, kaut gan Hēgeļa filozofijā galvenais ir ideja par attīstību. Tāpēc E. Valtera lekcijas K. Biezbārdi neapmierināja un viņš nodevās patstāvīgām filozofijas studijām. Diemžēl līdzekļu trūkuma dēļ K. Biezbārdis bija spiests vispār pārtraukt studijas. Ar sirdssāpēm viņš pameta universitāti un 1833. gada augustā uzsāka skolotāja gaitas Fellinas (tagad Vilandes) apriņķa skolā.

PEDAGOGA GAITAS

Pagājušā gadsimta 50. gadu sākumā Vilandes apriņķī bija pavisam 35 000 iedzīvotāju¹³ un tikai viena apriņķa skola, kurā mācījās 28 audzēkņi.¹⁴ Administratīvi visas skolas apriņķī bija pakļautas Tērbatas direktorijai un atradās stingrā luterāņu garīdzniecības uzraudzībā.

K. Biezbārdis tika pieņemts par vecāko klašu skolotāju. Tomēr pirmos piecus gadus (līdz 1838. gadam) viņš strādāja jaunākajās klasēs.¹⁵ Skolā mācīja vācu, krievu, latīņu valodu, Krievijas vēsturi un ģeogrāfiju, vispārējo vēsturi un aritmētiku, ģeometriju, dabaszinātnes, tehnoloģiju (mācība par lauksaimniecībā un rūpniecībā lietojamām jaunām mašī-

¹³ *Материалы для географии и статистики России. Лифляндская губерния.* СПб., 1864, с. 281.

¹⁴ Turpat.

¹⁵ Igaunijas PSR CVVA, 384. f., 1. apr., 2. sēj., 3801. l., 10. lp.

J. Petersons — igauņu
sabiedriskais darbinieks,
K. Biezbārža skolēns.

nām), ticības mācību.¹⁶ Jaunāko klašu skolēniem K. Biezbārdis mācīja aritmētiku, bet vecākajiem — ģeometriju, dabaszinātnes, vēsturi un tehnoloģiju.

K. Biezbārža audzēkņu vidū bijis Johans Kēlers, vēlākais igauņu gleznotājs un progresīvais sabiedriskais darbinieks,¹⁷ kā arī ievērojamo igauņu apgaismotāju Ādama un Pētera Petersonu vecākais brālis Jāks.¹⁸

Par to, cik liela bijusi pedagoga Biezbārža ietekme, var spriest pēc Ādama Petersona atsauksmes, kurā norādīts, ka K. Biezbārža personā viņš saskatījis cīnītāju par nacionālām interesēm.

K. Biezbārdis šajos gados bija kļuvis par plaši

¹⁶ Igaunijas PSR CVVA, 1181. f., 1. apr., 35. l., 2. lp.

¹⁷ Русская старина, 1882, июнь.

¹⁸ Kulbin L. Adam Petersoni kui juhtiva rahvuslase Kujunemine. — Eesti Kirjandus, 1936, lk. 323.

Vilande 19. gadsimta vidū.

Skola Vilandē, kurā strādājis K. Biezbārdis.

izglītotu cilvēku. Līdzās dabaszinātnēm un matemātikai viņš intensīvi nodevās arī latīņu un grieķu valodas studijām, papildināja zināšanas vēsturē, literatūrā un filozofijā. 50. gadu otrajā pusē, darbamies sabiedriskajā laukā, K. Biezbārdis kļuva par vienu no izcilākajiem jaunlatviešu kustības ideologiem.

Par savu dzīvi Vilandē K. Biezbārdis rakstīja: «Dzīve Baltijas guberņu mazajās pilsētās ir vienuļa un garlaicīga. Aiz īstas izglītības trūkuma vienkāršais pilsonis tikai pazīst materiālus baudījumus un, tiklīdz to trūkst, viņš sajūt garu laiku. Darba mājās man nekad netrūka un tādēļ arī man satikos ar citiem; bet tāpēc pie tiem, ar kuriem nesagājos, man bija dažāda slava. Dabas māmiņa man nebija apdāvinājusi ar sadzīves laipnību; es man runāju un pēc iespējas atrāvos no citiem.»¹⁹

1843. gadā K. Biezbārdis apprecējās ar Annu Hambergu, kura 1848. gadā nomira, atstādama viņam divus dēlus un vienu meitu. 1848. gadā K. Biezbārdis stājās otrā laulībā ar Mariju Ēku, kura dāvāja viņam meitu un dēlu.²⁰

K. Biezbārdis skolā nostrādāja ilgus gadus. 1847. gadā viņu iecēla par kolēģijas asesoru, kādu laiku viņš bija skolu inspektors un 1853. gadā, pēc vairāk nekā 20 skolā nostrādātiem gadiem, atstāja pedagoģa darbu.

AKTĪVA SABIEDRISKA UN LITERĀRA DARBĪBA. IZSŪTĪŠANA TRIMDĀ.

1854. gada vasarā K. Biezbārdis pārcēlās uz dzīvi Rīgā. Tur K. Biezbārdim tik ātri neizdevās atrast

¹⁹ *Kaspars Biezbārdis*. — Viesuļa «Latviešu tautas kalendārs». Jelgava, 1886, 64.—68. lpp.

²⁰ Turpat.

darbu, un ģimenei bija jāiztiek ar viņa pensiju. Tikai 1857. gadā K. Biezbārdim izdevās dabūt stundas privātskolās.

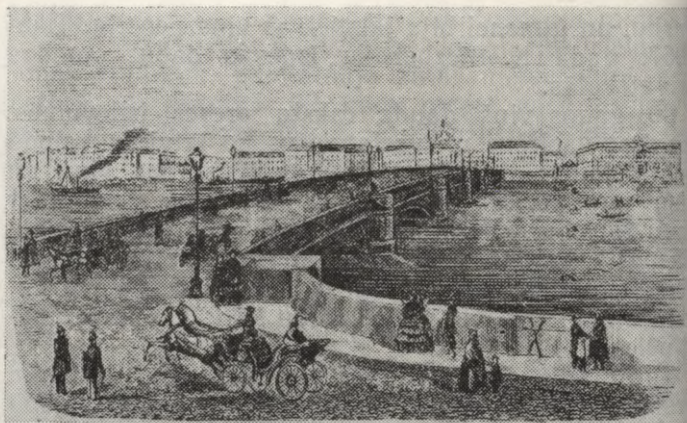
60. gados viņš daudz raksta preses izdevumos. Izspiest vāciešus un veclatviešus no latviešu valodā publicējamās literatūras — tas kļūst par viņa un visu jaunlatviešu uzdevumu. Pats viņš lepojas ar savu tautību: «Kas grib, lai lamā mani par latvieti, cik patīk, kad tikai nelamā par pusvācieti,»²¹ un asi vērsas pret puskoka lēcējiem, kas izliekas savu valodu aizmirsuši, bet vācu valodu kā nākas nav iemācījušies.

Tajā laikā daudz runāja par Kaspara Biezbārža uzstāšanos skolotāja Jura Cauniša bērēs 1861. gadā Jāņa kapos (Pārdaugavā). Biezbārdis latviešu valodā cildinājis nelaiķa nopelnus — «ka nelaiķis mīlējis un cienījis savu tautu, latviešu tautu.. tā pierodoties darīt ikkatram latvju dēlam, kurš piekļuvis pie lielākas gara gaismas.. tikai tā varēšot latvju tautu, kura pa gadu simteņiem smakusi zem smaga verdzības sloga, pievest pie lielākas labklājības, pievest pie īstas brīvības, kuru diženais brīvības dāvātājs (cars. — *Aut.*) viņai novēlējis».²² Teiktais raksturo Biezbārdi kā tipisku jaunlatvieti — cīnītāju par latviešu nacionālo atmodu krievu cara paspārnē.

Par pagriezienu K. Biezbārža dzīvē kļūst 1862. gads, kad sāk iznākt «Pēterburgas Avīzes». K. Biezbārdis simpatizē māju saimnieku nemieru kustībai un kritizē K. Valdemāra un K. Barona piesardzīgo nostāju pret Baltijas valdošajām aprindām. Uz domstarpībām «Pēterburgas Avīžu» redak-

²¹ *Biezbārdis K.* Grāmata saviem mīļiem draugiem Kurzemē un Vidzemē. — Mājas Viesis, 1863, 13. nr.

²² *Puriņu Klāvs.* Kaspars Ernsts Biezbārdis. — Grām.: «Baltijas Vēstneša» divdesmit piecu gadu jubilejai par piemiņu. R., 1893, 20.—26. lpp.

Nevas krastmala Pēterburgā 19. gadsimta vidū.

cijā norāda K. Valdemārs 1867. gadā, taisnodamies, ka «Pēterburgas Avīzēs» ievietotajiem rakstiem «nesot bijis politisku mērķu»²³ un ka viņš «neesot aicinājis pret vāciešiem sadumpoties un tos iznīcināt».²⁴ K. Valdemārs vairījies no jebkāda «radikālisma» un tāpēc Biezbārdis viņu apbēris ar pārmetumiem par lēnīgumu un bailīgumu.²⁵

1863. gadā poļu nemieru laikā Baltijas muižnieki pasniedz caram padevības adresi. Sakarā ar to latviešu topošā buržuāzija nolemj iznākt uz skatuves un pasniegt adresi arī no savas puses. To Vidzemes un Kurzemes latviešu vārdā sastāda K. Biezbārdis, bet Rīgas garīgā semināra lektors J. Krauklis pārtulko krievu valodā. Lai adrese nenokļūtu Baltijas ģenerālgubernatora Līvena rokās, 1863. gada

²³ Valdemārs K. Raksti. R., 1937, 2. sēj., 301. lpp.

²⁴ Turpat, 302. lpp.

²⁵ Turpat, 320. lpp.

Ko warr dwehsele atsiht? Kas irr tai spehjams?

Ko zilwefa dwehsele skaidri atsiht, to spehji mitte skaki teikt, un ko neatsiht, to ne buht newarr teikt. Ta irr zilwefa gars! Bet ko warr dwehsele atsiht? Kas irr tai spehjams? Par to irr gudrohts warren daudj gan schà, gan tà. Daschi atbild, wifswairaf wahzu leelais prahtneeks skants un wianna mahzeeki, tà: „dwehsele atsiht weenmehr to, ka schis woi tas tikkai schai tà leekahs, israhdahs, bet ne muhscham to, kas un kà tas teescham irr, prohti: to leetu paschu ne muhscham tu sinnaht newarri, un tapeh3 muhsu sinnafchana no tahs paschas tikkai neeka, leeka leeta, kà kahda spohga, kas jebkurrà spohguli (speegeli) spohgoht warr.“ Ta spohga rahda tawai labbai rohkai farwu kreiso prettim, kà pec diweem wihreem, kas few truh-tihm pretti stahm, bet kert newarri to blehdi, kas fara gihma kreifa puffe tahdas paschas sihmes rahda, kahdas tew tawa gihma labba puffe. Kad tew tahs sihmes waiga truhktu, falki, woi nebuhtu jau peekrahpees? Bet ne ween tas irr wehra leekams, turklaht wehl ja-peeminy, ka ne wiffi spohguli rahda weenadi. Daschi spohgo tarwu gihmi schauraku un garyaku, zitti ihfaku un plattaku; daschi leelaku, zitti masaku ne kà tas tew teescham trr; daschi spohgo to paschu baltumu dseltainu. woi sakainu, zitti farkainu jeb pasarkanu un jauki

*) Muhsu nauda 65,000 rubl. swdr.

2. jūlijā K. Biezbārdis to nosūta iekšlietu ministram. (Gada pārskatu par šo adresi līdz ar citām lietām iekšlietu ministrs nosūtījis caram.) Šis dokuments rāda, ka Biezbārdis ir un paliek topošās buržuāzijas pārstāvis, kas svarīgāko nozīmi piešķir cīņai ar savu galveno politisko pretinieku — valdošajām vācu aprindām.

Adresē rakstīts, ka latviešu zemnieki cenšas garīgi attīstīties, bet nemaz netīko pēc patvaļības un ir uzticīgi pavalstnieki. Tālāk Biezbārdis dod zināmas nodevas caram cerībā, ka tas palīdzēs attālināt vāciešus no valdīšanas: «...mūsu valodā jūtamies radinieki mēs Tavām Tev padevīgām slāvu ciltīm, bet tā zemes iestādīšanu savādība (runa ir par vācu iestādēm Baltijā. — *Aut.*), kas mūs nošķirusi no Taviem Krievu saknes pavalstniekiem, izspiež ar sāpēm mums nerimstamas žēlabas. Kungs Varenais! Atcel šo šķērsi, kas mūs tagad šķir, un dod mums ieiet Tavas lielās Krievu tautas vienā saimē.»²⁶ Jāpiebilst, ka tolaik bija tā jāraksta. Doma par saplūšanu ar krievu tautu Biezbārdim ir taktikas jautājums.

Visa Baltijas vācu muižniecība ir saniknota par latviešu pārdošību. «Uz latviešu adresi skatījās ne kā uz sirsniņu griešanos pie sava zemes tēva, bet kā uz pārmetumu vācu muižniecībai» — tā pēc vairāk nekā 40 gadiem raksta avīze «Jūrnieks».²⁷ Protams, ka tas bija pārmetums vācu muižniecībai, kaut arī nomaskēts ar garu garajiem slavinājumiem caram.

K. Biezbārža darbībai vēl nozīmīgāks ir otrs dokuments — viņa sacerētā Vidzemes un Kurzemes latviešu padevības adrese protests pret «Pēterburgas

²⁶ *Dokumenti par «Pēterburgas Avīzēm».* R., 1937, 128. lpp.

²⁷ *Iz latviešu atmošanās laikmeta.* — *Jūrnieks*, 1907, 22. nr.

Tauna pefappinta no aifvaskar.

Lauwa nofprecefta apfufdfehtem
Laxxiom, kas weinigs bija kakhpoftu
darfa, triksdefonit uf birkfatm. Laxxis
aifbeht par to laiku fweftiã widduppi
Lauwa rakfta nu gramata mefta kungon
Delwerim (Lorou n. Inlenij), lai tas Laxxi
(fo fings dã kurrifpilla) nokure un to no-
tefta petz fpreeduma (Wortil des Richtig-
Ordnungsgewiffes). Laxxis aizenatets ne-
atnakt (in Wolmar) nolikta deonã. Otrã
deonã petz tam cenatix katids Fehros (Kivju
woruãndis aifub fonudis gubirke, Laxxiom
muna uis wubkãit) agri pei Delwera,
fufdfehtees par wilku (fo wofst un us
fottion). Delweris weht gausiti dufmigs
par Laxxi, ka tas wankar nebija atnaktis,
unappis furredans weht meega pilnas,
cerãnga Fehru par Laxxi, ufbrehtpãts of
Fehru, to lammedams un nepãkileufitu
tam patamefams, loek to fãmerst un pee
bãfrippas (aufgãbung uf Kivjuworuãndis)

K. Biezbãrãa rokraksts. «Ezopa valodã» rakstita pasaciãa «Pẽ-
terburgas Avizẽm».

ar uhdoni aplaiftich (Jytov. 17) un ar wtk-
tichm graift. Kad Jehrs paltabbar no-
Johdichts bija, atnakt arri Laxus, kam
wakkar kaisnas aifturreschanas bijusohas
ko nudarrit? — Delweris par to kas noliz-
zis, jo piktaks palizis, sprucek neta:
Laxus effohd wainigs krichdesmit abholi-
na (30 Rubel) galwintas marzehl, un
Jehram buhs tohs apchft un mutte burreht.
Jehrs negribb, un waiza, kur Lauwam
mahjontis. Jete paleet Delweris pitits jo
pitits un ufbreht Jehram: „Nimm un
ehd, ja sew ahda neneel petiz ohtreem
krichdesmitteem!“ Jehrs Jabithtake,
nemom abbo inus mutte un ifraifa
tohs Widjemmes Klajumod. Gelpen Jii
u. untron Jii, waia Jii ab um Duffen finden
den Hoff Juhers Jii, in den Duffenblanz liffel
ben fufft unia au Witz. Es graift Jii
Jawzliß

Jii
K. Keuphard's.

Avīžu» aizliegšanu. Šajā adresē slavinājumi caram vairs neaizņem tik lielu vietu. Cara apsveicēju vidū ar šo adresi atnākusi «Tava latviešu tauta, Kurzemes un Vidzemes zemes bērni, 700 gadus gluži zemē mīti un vairs nezinādami, vai Tevi ar vēl aizsniegt varētu ar savu vāju balsi, jo mūsu mute tiek cieši aizbāzta, lai nerunājam Tavā priekšā un lai esam kā negatavs miesas auglis, kam jāizmirstot».²⁸ Tālāk autors paskaidro, kas tiek darīts, lai latviešiem aizbāztu mutes: «Aizliegtas mūsu Pēterburgas Latviešu Avīzes, tāpēc aizliegta mums Latviešu valodas un rakstniecības biedrība, tāpēc aizliegta mums ikkatra biedrība priekš derīgas laika kavēšanas, priekš miesīgas atspirgšanas, priekš prāta un labu tikumu vairošanas, lai esam it kā izklīduši mežainieši un nāvei nodoti.»²⁹ Adreses projekta nobeigumā seko padevības apliecinājumi caram un 68 latviešu paraksti ar Kaspara Biezbārža parakstu kā pirmo. Vēlāk daži no parakstiem nosvītroti, bet minētā adrese nav nosūtīta. Kā redzams, šīs adreses autori daudz asākā formā vēršas pret baltvācu kundzību.

1863. gada 1. jūlijā Vidzemes landmaršals firsts Līvens iesniedz ziņojumu Vidzemes muižniecības konventam par pēdējā laika zemnieku nemieriem un demonstrācijām, «Pēterburgas Avīžu» nozīmi un lomu šajos notikumos, kā arī muižniecības veiktajiem pasākumiem pret latviešu nacionālo kustību. To papildina firsta Līvena ziņojums par rīcību sakarā ar t. s. latviešu propagandu. Šajā ziņojumā runāts par «tā saucamo jaunlatviešu partiju»,³⁰ kaut gan, kā zināms, tādas nemaz nav bijis. Jāpiebilst, ka

---

²⁸ *Dokumenti* par «Pēterburgas Avīzēm», 130. lpp.

²⁹ Turpat.

³⁰ Turpat, 137. lpp.

arhīvos atrastie žandarmērijas dokumenti stipri pārspīlē jaunlatviešu dumpīgumu.

Saprotams, ka vācu aprindas nevarēja atstāt nesodītu latviešu inteligentu pārdrošo uzstāšanos, ja tās gribēja arī turpmāk būt kungi Baltijā. Par galveno dumpinieku tiek izsludināts adreses sacerētājs K. Biezbārdis. Valodas par viņu jau ļoti drīz nonāk līdz iekšlietu ministram Valujevam, kurš 1863. gada 13. jūlijā lūdz Baltijas ģenerālgubernatoru Līvenu iesūtīt ziņas par Kaspara Biezbārža uzvešanos. Nu muižniecībai ir brīvas rokas — jāstagādā tikai kompromitējošs materiāls par Biezbārdi.

1863. gada 24. jūlijā Līvens atbild, ka Biezbārdis «kā agrāk, tā arī tagad ir viens no cītīgākajiem un darbīgākajiem vadītājiem šejienes demagoģiskajā partijā, kas pazīstama ar nosaukumu «Jaunā Latvija», kura cenšas apmulsināt vienkāršo tautu un radīt tajā neapmierinātību ar pastāvošo kārtību».³¹ Tālāk paskaidrots, ka Biezbārdis sacerējis arī nekautnīgo adresi, kurā žēlojoties caram, ka latviešu nācija it kā pūstot. Līvens raksta, ka pēc pierādījumu savākšanas Biezbārdi vajadzētu nodot tiesai vai izsūtīt no Rīgas uz kādu Iekškrīevijas guberņu.

1863. gada 16. augustā K. Biezbārža dzīvoklī notiek kratīšana un viņš raksta paskaidrojumu par tās laikā atrastajiem rakstiem un par zemnieku sūdzībām. Paskaidrojumā viņš atzīst par saviem pie viņa atrastos latviešu padevības adreses uzmetumus. Nopratināšanā uzrādītie lūgumi (zemnieku sūdzības) viņam neesot pazīstami. Tālāk teikts, ka Mežmuižas (tā piederēja baronam Līvenam) zemnieka Zīdermaņa sūdzību viņš sākumā neesot uzņēmis rakstīt, jo viņam licies, Zīdermanis stāstot pārāk neticamas lietas. Beidzot Biezbārdis padevies, nosūtījis zemnieku

³¹ Dokumenti par «Pēterburgas Avīzēm», 137. lpp.

pie garīgā semināra lektora J. Kraukļa, kas sacerējis sūdzību krieviski. Biezbārdis to pārrakstījis. Lejasmuižas zemnieku sūdzības, kas arī atrastas kratišanas laikā, viņam atnesis zemnieks Skrastiņš un vēl kāds nepazīstams cilvēks. Biezbārdis tās rakstījis neesot un neko par šo lietu nezinot.

Tomēr Rīgas vācu aprindas jau bija izdaudzzinājušas K. Biezbārža «dumpību». Visas apsūdzības apkopotas Biezbārža lietas izmeklētāja valsts padomnieka Šmita 1863. gada augustā sacerētajā memorandā par K. Biezbārža darbību. No tā, starp citu, uzzinām, ka Biezbārdis 1854. gadā pārcēlies uz Rīgu un sadraudzējies ar K. Valdemāru, K. Baronu, J. Alunānu un citiem «galvenajiem partijas «Das junge Lettland» vadoņiem».³² Viņš esot kļuvis par tādu latvietības propagandētāju, ka negribot runāt nevienā citā valodā, izņemot latviešu. Tālāk Šmita memorandā sacīts, ka tikai nedaudzus no Biezbārža rakstiem cenzūra varējusi atļaut iespiest. Viņš centies pārvācotajos latviešos modināt nacionālo pašapziņu un, kad aizliegtas «Pēterburgas Avīzes», teicis kādai personai: «Tagad jālīst asinīm.»³³ K. Biezbārdis esot «galvenais savas partijas centienu vadonis, kuras mērķis ir sacelt lauku iedzīvotājus pret vietējo Priekšniecību, Muižniecību un Garīdzniecību»!³⁴

1863. gada 21. augustā Baltijas ģenerālgubernators Līvens ziņo iekšlietu ministram Valujevam par K. Biezbārža kaitīgo darbību un lūdz rīkojumu viņa izsūtīšanai trimdā (bez tiesas!), jo «Biezbārža tiesāšanai būtu tādas sekas, ka viņš vēl vairāk iegūtu

---

³² *Dokumenti* par «Pēterburgas Avizēm», 147. lpp.

³³ Turpat.

³⁴ Turpat.

savu piekritēju acīs, kas cienītu viņu kā latvietības mocekli».³⁵

1863. gada 2. septembrī pienāk pavēle izsūtīt K. Biezbārdi trimdā uz Kalugas guberņu, kur viņš tiek noņemts Borovskas pilsētā.

Par apstākļiem, kādi K. Biezbārdim bijuši trimdā, liecina Kalugas guberņas žandarmērijas adjutanta vēstule, kurā teikts: «Policijas uzraudzībā Borovskas pilsētā dzīvojošais Biezbārdis līdzekļu trūkuma dēļ atrodas visnožēlojamākā stāvoklī.»³⁶

Tālaika notikumu atreferējumu varam smelties arī F. Brīvzemnieka rakstos. Svarīgs ir F. Brīvzemnieka atstāstītais avīzē «Deņ» (1865, 49. nr.) publicētais raksts «K. Biezbārža kgs un vācieši», kura autors ir Pēterburgas universitātes profesors Vladimirs Lamanskis. Autors liecina, ka toreiz (1863. gadā) daži pūlējušies Pēterburgā izplatīt ļaunprātīgas valodas, ka Biezbārdis neesot sarakstījis tādu adresi, kāda pieklājas uzticamam pavalstniekam. Šādas valodas padarījušas domīgus tos krievus valdošajās aprindās, kas uz latviešiem turējuši labu prātu, bet esot redzams (no «Rigasche Zeitung» raksta, kurā pārspriests šis notikums), ka Biezbārdis apmelots.

Profesors V. Lamanskis uzsver Biezbārža lielos nopelnus «Pēterburgas Avīžu» veidošanā — it sevišķi rakstu «Krievu valstības gadu tūkstotis», par ko dusmojušies viņa pretinieki, kuri negribēja ne dzirdēt par latviešu tuvību ar krieviem (tagad noskaidrots, ka K. Biezbārdis sacerējis tikai to minētā raksta daļu, kas ievietota «Pēterburgas Avīžu» 1862. gada 1. numurā, bet turpinājumus rakstījis K. Barons).

Autors pastāsta, ka garīdznieki savos sprediķos

³⁵ *Dokumenti* par «Pēterburgas Avīzēm», 156. lpp.

³⁶ MCVVA, 109. f., 1. eksp., 1863, 321. l., 11. lp.

vēršas pret jaunlatviešu laikrakstu, aizliedz skolotājiem izplatīt «Pēterburgas Avīzes», nosoda landtāga un sinodes sanāksmēs, panāk cenzūras pārceļšanu uz Rīgu un beidzot aizliegumu četrus mēnešus izdot avīzi, jo ««Pēterburgas Avīzes» pat zem Rīgas cenzūras stipri sacelot ļaužu prātus».³⁷

K. Biezbārdi publiski apsūdzēja vācu avīze «Rigische Zeitung», kas rakstīja, ka var neievērot Biezbārža adreses naidīgo vēršanos pret Baltijas vācu muižniecību, lai «latviešus uzņemtu slāvu saimē», taču «pie viņa atrasti papīri, kas sakrīt ar latviešu zemnieku musināšanu Lejasmuižā un Mežmuižā, bet likums nevienam neatļauj sacerēt lūgumus, kas iznīcinātu pastāvošo kārtību».³⁸

V. Lamanskis citē Mežmuižas zemnieku sūdzību par viņiem nodarītajām pārestībām un uzsver, ka Biezbārdis ir tikai šīs sūdzības pārrakstītājs. Nezinādams, kādi dokumenti atrasti pie Biezbārža sakarā ar Lejasmuižu, viņš tomēr nešaubās, ka «Rigische Zeitung» 1863. gada 1. augusta rakstā minētās «liecības nepelna, ka tām tic».³⁹

Profesors V. Lamanskis sava raksta nobeigumā izsaka cerības, ka «Baltijas būšanām drīz vien jālabojas, ka latviešu un igauņu grūtām liktenim jāpaliek vieglākam un ka pie tam dažu ko būs palīdzējušas izpaustās patiesīgās ziņas par Biezbārža kgu; jāpaliekot vieglākam arī Biezbārža paša liktenim, kā arī dažu citu latviešu un igauņu vīru liktenim, par kuriem krievu laikraksti vēl cietuši klusu».⁴⁰

Pēc vēlākām liecībām redzams, ka šim rakstam ir liela nozīme K. Biezbārža liktenī, it sevišķi tāpēc, ka žandarmu korpusa priekšnieks kņazs Dolgorukovs

³⁷ *Brīvzemnieks* F. Raksti. R., 1909, 2. sēj., 1. d., 89. lpp.

³⁸ Turpat, 90. lpp.

³⁹ Turpat, 95. lpp.

⁴⁰ Turpat.

sarunā ar firstu Līvenu jau 1864. gada 11. februārī izteicies, ka «latviešu nacionālās partijas vadoņi nav uzskatāmi par bīstamiem»⁴¹, un būtu laiks atļaut Biezbārdim atgriezties dzimtenē.

Tomēr troksnis ap šiem notikumiem vēl nerima. 1865. gada 28. aprīlī jau minētais valsts padomnieks Šmits iesniedz ziņojumu — par «Jaunās Latvijas» un «Pēterburgas Avīžu» radītā savīņojuma sekām Vidzemē, kur esot izplatītas kaitīga satura proklamācijas un pamfleti, kas grauj reliģiju un vietējās varas autoritāti, kā arī aicina uz varas darbiem pret muižniecību, turklāt darbojoties liels skaits nelabvēlīgi noskaņotu skolotāju u. c. Vairākkārt minēts arī K. Biezbārdis (253., 255., 256., 269. lpp.), kurš vēstulē brālēnam esot izteicies, ka «vienmēr jātur gatavībā stipras dūres».⁴²

Un vēl Latviešu literārās biedrības gadskārtējā sapulcē Jelgavā 1865. gada 3. novembrī biedrības prezidents mācītājs A. Bilenšteins savā darbības pārskatā konstatē, ka «Pēterburgas Avīžu» aizliegšana un K. Valdemāra personiskās neveiksmes nepavisam neliecinot par «jaunlatviešu partijas» galu — «sevišķi skaļa kļuvusi kāda balss ar brošūru «Der Sprach- und Bildungskampf in den baltischen Provinzen Russlands», kuras autors ir Kaspars Biezbārdis».⁴³

Šeit būtu vietā ielūkoties K. Biezbārža radikālajos antifeodālajos uzskatos, kas tikai viņa 100. dzimšanas dienā publicēti presē ar nosaukumu «Kaspars Biezbārža domas»: «Pie ārkārtēji lielas uzmanības, kādu mūsu bruņinieki allaž paraduši piegriezt savām interesēm, viņi ieguvuši neticamu izveicību tajā ziņā, piekrāpt valdības uzmanību, jo viņi prot, zem

⁴¹ *Dokumenti* par «Pēterburgas Avīzēm», 193. lpp.

⁴² Turpat.

⁴³ Turpat.

lojalitātes maskas, valdības labajiem nolūkiem dot tādu iznākumu, kas galu galā ir pretējs tam, kam patiesībā vajadzēja nākt. (Biezbārdis nebūt nav pret valdību kā tādu, bet pret Baltijas vāciešu privilēģijām. — *Aut.*) Tā viņi prata dzimtbūšanas atcelšanu izveidot tā, ka varēja sacīt: viņi taisni tagad pilnīgi iekarojuši visu zemi.. Muižniecības vadošie principi bija piegriezti konsekventi tam, zemes iekarošanu izlietot vienīgi savā labā, lai tas notiktu kādiem līdzekļiem notikdams.» Tālāk K. Biezbārdis analizē noteikumus, ar kādiem muižnieki izrentēja mājas: «Kad uznāca zemniekiem rentes laiki — no brīvas vienošanās starp viņiem un muižniekiem nebija runas, bija tikai divas izejas: vai nu zem rentes kontrakta (lai tas bija ar diezin cik stingriem noteikumiem) pavilkt trīs krustus, vai posties no mājām laukā! — Visādā ziņā jaunie kontrakti vispār — pretim likumdevēju gribai — izgāja uz tam: zemnieku izpostīt un kalpu kārtu atbīdīt pie malas.. Dažus zemniekus izmisums aizdzina līdz Pēterburgai, lai sūdzētos par kontraktu bargumiem, tur viņiem apsoliya lietu likt izmeklēt, bet kā viņi sabijās, kad tie no valdības nokomandēto izmeklētāju personās ieraudzīja savus pazīstamos tiesas kungus. Asiņaini sodi bija viņu sūdzību iznākums, plašos apgabalos tā izplatītās šausmas piespieda zemniekus turpmāk bez pretrunas izpildīt visus noteikumus.. Caur tīšām jēgumu maiņām un viltus protokoliem pēc vajadzības gan vainīgo attaisno, gan nevainīgu nosoda. Taisnību atron tikai tur un tādā mērā, kādā tā nesaduras ar muižniecības savtīgajiem principiem.»⁴⁴ Tālaika literatūrā nez vai būs atrodams tik ass uzbrukums muižniecības privilēģijām.

Tālāk K. Biezbārdis runā par vācu atnesto «kul-

---

⁴⁴ *Kaspara Biezbārža domas.* — Balss, 1906, 255. nr.

tūru», par progresu Baltijas apstākļos un likumiem, ar kuriem būtu jāatceļ kārtu privilēģijas: «Šejienes privilēģētais lielgruntnieks dzīvo tajā iedomībā, ka viņam tiesība baudīt netraucēti savas iedomātās, šē atnestās kultūras augļus un spītēt katrai atklātai domai, lai tā nāktu no kurienes nākdama, ja tā ko paļā pie šīs kultūras.. viņu (Baltijas sociālo un ekonomisko apstākļu. — *Aut.*) tālāka attīstība — nodibinājušies viņi viduslaikos — stāv pilnīgi pretim tagadēju laiku prasībām un ved uz postu, tie arī nekādi nesakrīt ar progresa soļiem, kādus pārējā Krievija pa tam spērusi. Šai no vecuma sastingušajā zemē (Baltijā. — *Aut.*) katrs progresa cilvēks atduras uz visādiem traucēkļiem, un tā krievu valdības elementi te atronas pastāvīgā cīņā ar vācu privilēģētiem vīriem.. ļaužu vairums gan tikai mantotu morālistiskus spēkus, ja kopēji likumi viņiem piešķirtu vienādas tiesības.»⁴⁵ Raksta nobeigumā izteikta doma, ka Krievijā ir demokrātiskāka muižniecība nekā Baltijā, kur «prot attīstības centienus tā apspiest, ka tie apspiedējiem ienes jo lielāku materiālu labumu, kamēr lielā ļaužu vairuma stāvoklis arvien kļūst ļaunāks, tātad te par demokrātiskiem centieniem patiešām maz drīkst runāt».⁴⁶

Šmita ziņojuma un Bīlenšteina pārskata dēļ K. Biezbārdis vēl nevar atgriezties no trimdas, bet tikai panāk atļauju apmesties Kļinā pie Maskavas (Maskavā dzīvoja viņa dēls). Tādējādi K. Biezbārdis varēja labāk izsekot sabiedriskās un zinātniskās domas gaitai un būt lietas kursā par notikumiem Baltijā. K. Biezbārdim atļāva pārcelties uz Kļinu ar nosacījumu, ka viņš pēc Dolgorukova ieteikuma ievēros aizliegumu un paliks «nošķirts no Baltijas zemes».

⁴⁵ *Kaspars Biezbārža domas.* — *Balss*, 1906, 255. nr.

⁴⁶ Turpat.

K. Biezbārža domubiedrs.
J. Alunāns 19. gadsimta
vidū.

Sakarā ar brāļa Jēkaba nāvi 1865. gada janvārī K. Biezbārdim atļāva iebraukt Pēterburgā un kādu laiku palikt tur. Pēterburgā K. Biezbārdim izdevās satikties ar K. Baronu, K. Valdemāru un citiem jaunlatviešiem. No Pēterburgas K. Biezbārdis izbrauca 1865. gada 4. maijā.⁴⁷

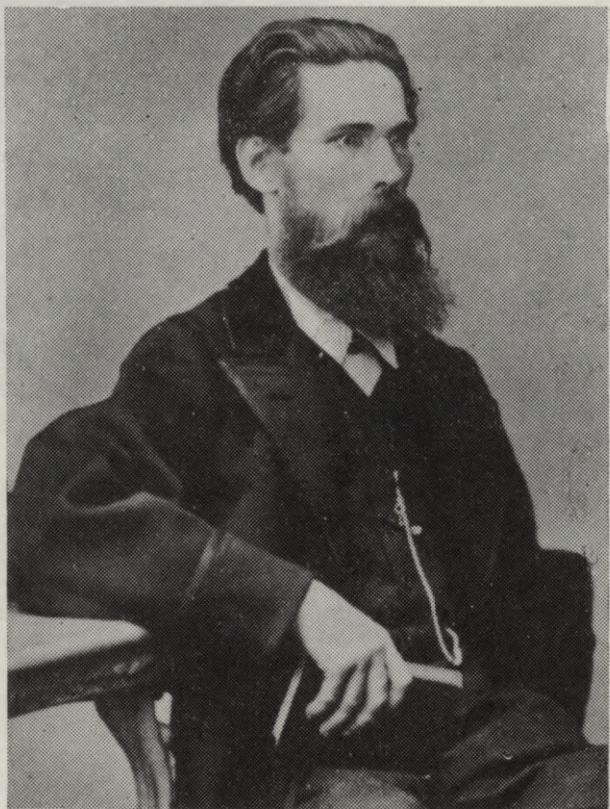
Lai turpinātu zinātnisko darbu un piedalītos savas tautas sabiedriskajā dzīvē, K. Biezbārdis centās izrauties no trimdas un apmesties tuvāk dzimtajai zemei. Tā paša 1865. gada maijā K. Biezbārža dzīvesbiedre Marija Ēka iesniedza jaunu lūgumu iekšlietu ministram, prasot policijas uzraudzības atcelšanu savam vīram un atļauju dzīvot Pēterburgā. Tomēr arī šoreiz atbilde bija noraidoša. Valujevs rakstīja: «Tā kā Pēterburgā dzīvo daudzi latvieši, kuriem ir

⁴⁷ ĻCVVA, 1282. f., 1. apr., 208. l., 73. lp.

«Pēterburgas Avīžu» dibinātājs K. Valdemārs.

«Pēterburgas Avīžu» līdzstrādnieks, viens no latviešu sabiedriskās domas modinātājiem K. Barons.

pastāvīga saskare ar augstāk minēto partiju (jaunlatviešiem. — *Aut.*), tad, apmezdamies Pēterburgā, viņš (Biezbārdis. — *Aut.*) var atjaunot savu iepriekšējo kaitīgo darbību.»⁴⁸

Zīmīgi, ka morālo atbalstu trimdas laikā viņš saņem arī no slavofilu aprindām. Rakstu nodrukājusi avīze «Russkij kurjer» 1881. gadā.⁴⁹ 1907. gadā šos materiālus ar virsrakstu «Iz latviešu atmošanās laikmeta» pārpublicējis «Jūrnieks». No tā uzzinām par dažādu Biezbārža lietas iztulkojumu krievu un vācu presē. Krievu presē viņš minēts kā persona, kura Baltijā «administratīvā kārtā vajāta». «Rigasche Zeitung» turpretī paskaidro, ka par iemeslu K. Biezbārža izraidīšanai 1863. gadā bijusi Gaujasmuižas (citur — Lejasmuižas, tagad Ādaži) zemnieku kūdīšana uz nemieriem pret muižniekiem.

Pats Biezbārdis paskaidro «Rigasche Zeitung» pie-sūtītā vēstulē, ka avīzes minētais iemesls nav pareizs. Par to viņš neesot ticis apsūdzēts. Izsūtīšanas iemesli bijuši pavisam citi. Tad «Rigasche Zeitung» citē savu 1863. gada rakstu, kurā Biezbārdis apsūdzēts «par latviešu vispadevīgākās adreses sastādīšanu, kurā it kā būtu apmelota Vidzemes muižnieku adrese».⁵⁰

Biezbārdis iesūta vēl vienu pretrakstu, kurā paskaidro, ka šīm sūdzībām nav nekāda sakara ar minētajiem nemieriem, adresē ne ar vārdu nav pausts nodoms gāzt Baltijas pastāvošo kārtību un vispār viss, kas par viņu rakstīts «Rigasche Zeitung», nesaskan ar patiesību.

⁴⁸ LCVVA, 1282. f., 1. apr., 208. l., 75. lp.

⁴⁹ *Биезбардис*, латышский всеподданнейший адрес 1863 г. и латышская «Петербургская газета» («Петербургас Авизес») 1861—65. г. — *Русский курьер*, 1881, № 227, 230, 231, 234, 236.

⁵⁰ *Iz latviešu atmošanās laikmeta*. — *Jūrnieks*, 1907, 22.—25. nr.

«Russkij kurjer» ņemas šo notikumu analizēt. Citētas Baltijas muižnieku un Biezbārža sastādītā Rīgas latviešu padevības adreses caram ar piezīmi, ka latviešu adresi J. Krauklis 1863. gada augustā personīgi nodevis bijušajam Biezbārža skolēnam Vidzemes žandarmērijas pulkvedim Andrejanovam, lai viņš to nosūtītu caram.

Starp citu, par Andrejanovu raksta P. Krupņikovs «Komentārā par Viktoru fon Andrejanovu» (minētā virsnieka dēlu).⁵¹ 1863. gadā ziņas par K. Biezbārdi bija jāsniedz arī žandarmērijas pulkvedim Andrejanovam, kurš paskaidrojis, ka lūgumu parakstījuši tikai 33 zemnieki, jo Biezbārdis un viņa līdzgaitnieks Krauklis zinājuši, cik stingri viņus izseko pēc ģenerālgubernatora pavēles, un lielāku skaitu parakstu nav gribējuši vākt. Andrejanovs piebilst, ka citos apstākļos šo «lūgumu parakstītu tajā pieminētais latviešu miljons».

Andrejanova ziņojumā teikts, ka Vidzemes zemnieku «prāti nodarbināti ar domām, secinājumiem un vēlmēm, kas ar laiku ietērpsies prasību formā un tad kļūs bīstamas muižniekiem».⁵² Jāuzsver, ka ziņojuma autors pārmet muižniekiem nevēlēšanos veikt tādus pasākumus, kas «atbilstu pašreizējam progresam Krievijā un .. apmierinātu zemniekus». Dokumenta autors piebilst, ka «muižnieku kārta diemžēl .. neredz vai arī nevēlas redzēt nedz zemnieku dzīves radikālu pārmaiņu nepieciešamību, nedz zemnieku jauno priekšstatu un mierīga gara pazīmes».⁵³ Andrejanovs, kas pēc K. Biezbārža izsūtīšanas bez panā-

⁵¹ *Varavīksne*. R., 1985, 70.—75. lpp.

⁵² *Духанов М.* Остзейцы. Явь и вымысел. О роли немецких помещиков и бюргеров в исторических судьбах латышского и эстонского народов в середине XIX века. Р., 1970, с. 97.

⁵³ Turpat.

kumiem bija lūdzis žandarmu korpusa priekšnieku kņazu Dolgorukovu atļaut Biezbārdim atgriezties Baltijā un apmesties uz dzīvi Igaunijas guberņā, norāda, ka Biezbārdim raksturīga aizraušanās ar apgaismības idejām, mīlestība uz savu tautu un centieni attīstīt tās literatūru. Tātad, palikdams savas šķiras pozīcijās, Andrejanovs, vismaz Biezbārža gadījumā, uzstājies par zināmu iecietību. Pēc «Russkij kurjer» domām, latvieši laikam tieši tādēļ izvēlējušies Andrejanovu par savu uzticības personu — cerībā, ka ar viņa palīdzību adrese drīzāk un drošāk sasniegs mērķi nekā caur ģenerālgubernatoru firstu Līvenu.

Adresē īsi raksturota latviešu inteliģences beztiesība. 1859. gadā daži izglītoti Rīgas latvieši gribējuši iestāties Latviešu literārajā biedrībā, bet «baziņkungi tos neuzņēma, jo viņi esot politiski neuzticami... piedalījušies pie latviešu laikraksta «Mājas Viesis». Rīgas latvieši (Biezbārdis, Krauklis, Reže, Dīriķis un citi), sadusmoti caur mācītāju atraidīšanu, nodomāja paši dibināt Rīgā literārisku biedrību».⁵⁴ Sastādīti statūti un kņazs Suvorovs apsolījis dabūt apstiprinājumu, bet tad viņa vietā nācis Līvens, kas nav varējis «atteikties no ieskatiem, kādi īpatnēji Baltijas baronam, kuram aiz muguras vesela rinda priekšteču, raduši tikai pavēlēt».⁵⁵

Statūtu projekts gan nosūtīts uz Pēterburgu, kāds no Rīgas latviešiem aizbraucis parūpēties par to tālāk, bet saticies ar K. Valdemāru un citiem, un nosprieduši biedrības vietā gādāt par statūtu projektā minētā laikraksta apstiprināšanu. Starp citu, F. Roziņš raksta, ka par latviešu valodas un literatūras

⁵⁴ *Iz latviešu atmošanās laikmeta.* — Jūrnieks, 1907, 22.—25. nr.

⁵⁵ Turpat.

3, Прочитавший в Риге
Холможский Ассесор Безбардмас
представил от имени Аноф-
ландских и Курляндских Ма-
тешей; в том 33^о человекъ,
бесподсанный адрес, в том
речь излагать, между прочимъ
написана на немском иъ немецк.
Между-темъ, по отзыву ген-
ерал-Адъютанта Барона Ам-
бена, сказано, что Безбардмас
одна изъ пятидесяти

Fragments no III nodaļas žandarmu šefa Dolgorukova ziņojuma сaram Aleksandram II par K. Biezbārža darbību.

biedrības garīgo tēvu bija jāklūst K. Biezbārdim, kas kopā ar B. Dīriķi un J. Caunīti izstrādājis biedrības statūtus.⁵⁶

Var būt, ka ar Valdemāru saticies tieši Kaspars Biezbārdis (jo viņi abi taču bija vieni no aktīvāka-

⁵⁶ Жизнь, 1902, № 3.

предводителем известной демократической партии под названием, das junge Land, "мы являемся союзником и народом неслеснянских и существующему порядку, и это доказано — тем, что так найдена при осмотре его бумаги. Ввиду этого, Гиббардус, а так же и другие в том же духе, являются на действительство в Кануэсеу-курсерию, под надзором полиции..

jiem vēlāko «Pēterburgas Avīžu» līdzstrādniekiem), bet, ja arī tas būtu kāds cits, «Russkij kurjer» raksts palīdz noskaidrot Biezbārža neapšaubāmo nozīmi «Pēterburgas Avīžu» dibināšanā.

«Russkij kurjer» ļoti labvēlīgā gaismā ataino «Pēterburgas Avīžu» darbību un parāda, ka tā vēl vairāk satracināja Baltijas vāciešus, bet visbeidzot ar latviešu adreses sastādīšanu mērs bija pilns. Nevarēdami pretoties adresē izsacītajām vispadevīgākajām

jūtām, vācieši atrod citu apsūdzības iespēju: zemnieku nemierus saista ar izglītoto latviešu rakstītājām un pārrakstītājām sūdzībām. Citējusi minēto Mežmuižas zemnieku sūdzību, avīze sniedz notikumu gaitas aprakstu: zemnieks Zīdermanis (kā musinātājs uz dumpi) arestēts 1863. gada 6. augustā, drīz pēc tam arī K. Biezbārdis. Un «bez tiesas un izmeklēšanas viņu 12. septembrī pa dzelzceļu veda uz Kalugu, kā bīstamu musinātāju uz zemnieku dumpi, bet īstenībā gan kā adreses sastādītāju, kura bija nepatīkama Baltijas vāciešu valdošajām aprindām».⁵⁷

Atstāstījusi Baltijas vāciešu uzbrukumu «Pēterburgas Avīzēm» un to līdzstrādniekiem, avīze vēl piemin Biezbārdi, kura sieva pēc viņa izsūtīšanas esot nekavējoties iesniegusi lūgumrakstu. Bez tam slavofilu garā vadītais laikraksts «Moskovskije vedomosti» esot aizstāvējis latviešu adresi. Šie esot divi cēloņi tam (par V. Lamanska rakstu nekas nav teikts), ka Biezbārdi pārvieto uz Kļinu Maskavas tuvumā un 1865. gada oktobrī viņam atļauj atgriezties Rīgā, kur Biezbārdis pārbrauc 1866. gadā.

Šeit tomēr viņš izjūt sekas kampaņai pret jaunlatviešiem: Biezbārdis «nekur vairs nevarēja dabūt stundas. Skolas un pansijas baidījās uzņemt pie sevis šo cilvēku, bet nebaidījās viņam palīdzēt arhibīskaps Platons, kurš tanī pat 1866. gadā to iecēla par vācu valodas skolotāju Rīgas garīgā seminārā».⁵⁸

1865. gadā, būdams vēl trimdā, Biezbārdis atsāk literāro darbību. Plašāks viņa raksts par latviešu tautasdziesmām iespiests divos «Slavisches Zentral-

---

⁵⁷ *Iz latviešu atmošanās laikmeta.* — Jūrnieks, 1907, 22.— 25. nr.

⁵⁸ Turpat.

blatt» numuros.⁵⁹ Ziņas par latviešu tautu un literatūru ievietotas «Zeitschrift für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft».⁶⁰

Tajā pašā gadā Baucenē iznāk viņa brošūra vācu valodā — «Krievijas Baltijas provinču stāvoklis un īpatnības»,⁶¹ un ievērojamā «Valodas un izglītības cīņa Baltijā».⁶² Nākamajā gadā — «Pārdomas par aicinājumu uz vienprātību starp krieviem un vāciešiem Krievijas Baltijas provincēs».⁶³ Līdz ar šo grāmatu iznākšanu beidzas K. Biezbārža trimdas gadi.

PĒCTRIMDAS GADI

60. gadu reformu rezultātā kapitālisms Krievijā un arī Latvijā sāk straujāk attīstīties gan pilsētās, gan laukos. Tas veicina arī latviešu buržuāzijas slāņa paplašināšanos un buržuāzijas pozīciju nostiprināšanos. Tieši 19. gadsimta 70. gados vislielākos apmērus sasniedz māju pārdošana un pirkšana, tajā ir ieinteresēti kā muižnieki, tā arī zemnieki: pirmie — lai iegūtu kapitālu, kas dotu iespēju pāriet uz kapitālistisko saimniekošanu, otrie — lai varētu kaut cik nodrošināties pret muižnieku patvaļībām. «Desmit gadu laikā no 1867. līdz 1876. gadam Vidzemē vien pārdeva

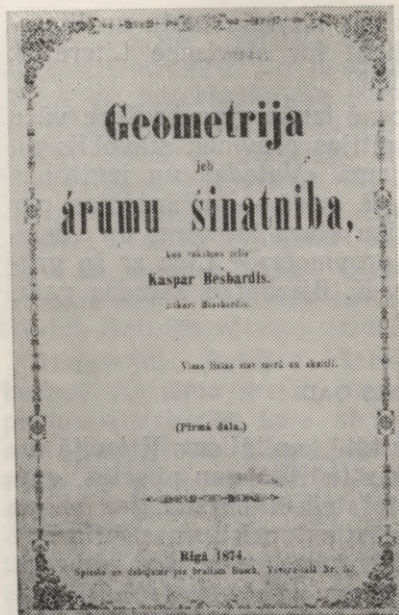
⁵⁹ *Biezbārdis K.* Ein Wort über das alte lettische Volkslied. — Slavisches Zentralblatt, 1865, N 3—4.

⁶⁰ *Biezbārdis K.* Nachrichten über die Zustände der lettischen Nation und ihre Literatur. — Zeitschrift für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft, 1865, Bd 2.

⁶¹ *Biezbārdis K.* Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands. Bautzen, 1865.

⁶² *Biezbārdis K.* Der Sprach- und Bildungskampf in den Baltischen Provinzen Russlands. Bautzen, 1865.

⁶³ *Biezbārdis K.* Meditationen zur Foerderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen in den Baltischen Provinzen Russlands. Bautzen, 1866.

K. Biezbārža grāmatas
«Geometrija jeb ārumu
zinātnība» (1874) titu-
lapa.

10 382 lauku mājas.»⁶⁴ Muižnieki, pārdodami zemes gabalus, kuri nav mazāki par 20 hektāriem, cer radīt turīgu zemnieku slāni, kas sašķeltu zemniecību. Tas viņiem daļēji izdodas. Lai gan joprojām saglabājas pretrīskības starp muižniekiem un saimniekiem, tomēr tie kopīgi nostājas pret bezzemniekiem un sīkzemniekiem. Tāda pati interešu kopība pilsētās rodas topošajai latviešu buržuāzijai, vācu buržuāzijai un cara patvaldībai, kas nostājas pret strādnieku kustību.

Tātad, pastiprinoties šķiru diferenciācijai latviešu

⁶⁴ *Krastiņš J.* Latvija straujas kapitālisma attīstības laikā un imperiālisma laikmeta sākumā. R., 1948, 12. lpp.

HERODOTA SKUTI

MŪSU VEZTĒVU ZILTS-STĀSTI,

Latvian National Library

Kārpur Bešbarīlis,

titullapa

Rīga, 1883.

Apdrukāts ar izdevumu num. 91. Druka R. K. Krievijā.

K. Briezbarža grāmatas
«Herodota skuti un mūsu
veztēvu cilts stāsti»
(1883) titullapa.

vidū, latviešu buržuāzijai kļūstot bagātākai, tās interese vairs nevarēja saskanēt ar plašāku tautas masu interesēm. 1868. gadā nodibinātajā Rīgas Latviešu biedrībā sākumā vēl valda liberālais novirziens, kura pārstāvji runā par visas tautas izglītošanu, visas tautas centieniem un interesēm, bet 70. gadu beigās tajā jau pilnīgi uzvarējis konservatīvais spārns, un 80. gados Rīgas Latviešu biedrība sāk aktīvu cīņu ar strādniecību un progresīvo inteliģenci. Arī 70. gadu sākumā tās vadoņi, visas tautas vārdā un interesēs uzstājoties pret nacionāliem spaidiem kultūras un izglītības laukā, ekonomiskā ziņā nekādas prasības neizvirza, lai gan lielākā daļa zemes joprojām atrodas muižnieku rokās un lielām bezzemnieku un

sīkzemnieku masām nav iespējams samaksāt augstās izpirkšanas maksas un iegūt zemi savā īpašumā. Tas atbilst buržuāzijas interesēm, jo plašs sīkzemnieku un kalpu slānis nodrošina ne vien vācu baronus, bet arī pilsētu un lauku latviešu buržuāziju ar algotu darbaspēku.

60. gados buržuāziski nacionālā jaunlatviešu kustība lielākā vai mazākā mērā atbalsta zemnieku prasības pēc zemes, turpretī 70. gados viņi šīs prasības tik aktīvi neizvirza, un Rīgas Latviešu biedrības progresīvā darbība zemniecības jautājumā aprobežojas ar priekšlasījumiem un pamācībām par racionālu lauksaimniecību.

Savu politiku Rīgas Latviešu biedrība realizē ar «Baltijas Vēstneša» palīdzību, kas tiek izdots kopš 1869. gada. Lai gan latviešu buržuāzija arvien vairāk ieslīd konservatīvismā, tā nevar samierināties ar «Latviešu Avīzēm» un «Mājas Viesi», kas orientējās uz Baltijas vāciešu aprindām un kam pat demokrātiskās jaunlatviešu prasības likās pārāk bīstamas.

«Baltijas Vēstneša» līdzstrādnieki ir A. Pumpurs, Auseklis, F. Brīvēznieks, Kronvaldu Atis un citi ievērojami kultūras darbinieki. «Baltijas Vēstnesis» 70. gados uzstājas par latviešu saimniecisko un kulturālo līdztiesību ar vāciešiem, aizstāv latviešu tiesības uz izglītību savā dzimtajā valodā. Tāpēc 70. gadu vidū, kad sāk iznākt K. Biezbārža rediģētais nedēļas izdevums «Pasaule un Daba», «Baltijas Vēstnesis» izrāda zināmu pretsparu šī izdevuma samiernieciskajām tendencēm, tieksmi apkarot ideju par latviešu nacionālo augstāko skolu un pat šaubīties par latviešu valodas attīstību. «Pasaules un Dabas» pirmais numurs iznāk 1875. gada 5. jūlijā. K. Biezbārdis ir atbildīgais redaktors, bet izdevējs — K. Štālbergs, kas vēlāk parakstās kā otrs redaktors. «Baltijas Vēstnesis» tajā laikā vairs nav

Pasaule un Daba.

Pirmā izdevuma

1875.

Rīga, 1875.

K. Biezbārža nedēļas izdevums «Pasaule un Daba».

vienīgais latviešu buržuāzijas laikraksts. 1875. gada aprīlī Rīgas Latviešu biedrības liberālo aprindu pārstāvis biedrības priekšnieka vietnieks R. Tomsons sāk izdot laikrakstu «Darbs», kas cenšas veicināt racionālas zemkopības metodes, iepazīstināt ar lauksaimniecības jautājumiem topošo lauku buržuāziju. Tajā pašā mēnesī sāk iznākt otrs zemkopības laikraksts «Baltijas Zemkopis», ko izdod Māteru Juris Jelgavā. Sis laikraksts ņem aktīvu dalību politiskajā dzīvē, vēršas pret Rīgas Latviešu biedrības vadoniem, apsūdzēdams viņus pašlabuma meklēšanā. Jāpiebilst, ka tādēļ pats «Baltijas Zemkopis» nebūtu nav labāks, jo Māteru Juris grib uzņemties par Kurzemes latviešu buržuāzijas vadoni. Te viņš nonāk konfliktā ar Rīgas Latviešu biedrību, kas vienīgā grib būt noteicēja par mantīgo latviešu prātiem.

Kad K. Biezbārdis atsāk darbību latviešu presē, agrākie progresīvie centieni viņam kļuvuši pasveši.

Tāpat savu prasa arī vecums — Biezbārdim vēlreiz staigāt trimdas ceļu pat domās būtu netīkamāk, nekā sludināt mieru, kaut arī ar saviem agrākajiem ienaidniekiem.

Pirms raksturojam Biezbārža uzskatus, kādus tas pauž «Pasaulē un Dabā», jāmin vēl pāris svarīgāku viņa darbu, kas sarakstīti pirms «Pasaules un Dabas» izdošanas.

1869. gadā iznāk Biezbārža grāmata «Mūsu valoda un viņas rakstība», kam liela nozīme latviešu valodniecības un pareizrakstības attīstībā.

1874. gadā iznāk K. Biezbārža «Ģeometrija» — pirmā ģeometrijas mācību grāmata latviešu valodā.

K. Biezbārdis ir darbojies arī kā tulkotājs — 1868. gadā viņa tulkojumā iznāk Tacita «Ģermānija un Svevija» ar K. Biezbārža plašiem paskaidrojumiem un Šillera «Pulksteņa dziesma».

K. Biezbārdis savos pēctrimdas darbos vairs neskar tādas problēmas, kas varētu viņam dot «mūsnātāja un dumpinieka» nosaukumu. Mūža nogalē viņš pazīstams galvenokārt kā kultūras un zinātnes darbinieks. Šajā posmā vērtīgākais viņa ieguldījums ir dažādu zinātņu nozaru popularizēšanā.

70. gadu vidū nāk klajā K. Biezbārža nedēļas izdevums «Pasaule un Daba». Svarīgi pakavēties pie šī izdevuma programmas apskata, kas ievietots pirmajā numurā. Latviešu nacionālās buržuāzijas virsotne sāk meklēt tuvināšanos ar vācu baroniem 70. gadu beigās un 80. gados, bet Biezbārža avīze jau 1. numurā (1875. gada 5. jūlijā) «.. lūdz cienījamus riteršaftes locekļus un mācītājus» un tikai pēc tam visus pārējos, t. i., «.. tiesas vīrus augstās un zemās vietās, visus skolotājus, pagasta priekšniekus un pagastu iedzīvotājus.. atvēlēt savu uzticību.. Mūsu «Pasaule un Daba» grib iztikt ar visiem, viņai nekas

nebūs riebīgāks kā karu vest, viņa grib sirdis apmierināt un iepriecināt, bet ne apdusmot, viņai vairāk prāts uz klusu paciešanu, nekā uz atriebšanos. Lēnprātīga mīlestība ir viņas nodomu mēraulis, mīlestība, kas neuzpūšas un nedomā uz ļaunu, kas nepriecājas par netaisnību, bet priecājas par taisnību».⁶⁵

Jaunais laikraksts sola sniegt saviem lasītājiem:

«1) Pavēles no augstas valdīšanas;

2) visu jaunākās ziņas;

3) visiem saprotamas un pieietamas pamācības par lietām, kas sakarā ar visu debess un zemes riņķi, par etnogrāfiju, par visādiem radījumiem pasaulē, par fiziku un ķīmiju jeb dabas spēkiem, mācību par dažādu amatu būšanām, par vispārīgu saimniecību, zemkopību un citām lietām;

a) īsākus un garākus stāstus un jokus, aprakstus par svešām zemēm un to dabas brīnumiem, aprakstus par slavenu vīru dzīves gājumiem, ziņas par pūliņiem pie dažādām misionēs biedrībām, pārskatus par grāmatām un rakstiņiem;

b) šo un to, kā dziesmiņas, sakāmus vārdus, mīklas, ziņas par naudas papīru kursēm un par cenām uz tirgus pārdotām precēm;

c) sludināšanas un visādas paziņošanas.»⁶⁶

Visu solīto izdevēji gribot pasniegt, «cik vien spēdami, tīrā latviešu valodā un viņas garā runāt».⁶⁷ Tomēr «grūtumi lasītājiem var celties ne vien caur svešādu nesaprotamu valodu, bet arī no tās lietas pašas, par kuru runāts tiek, jo dažas lietas nav viegli saprotamas».⁶⁸ Taču «Pasaule un Daba» neatteikšo-

⁶⁵ Pasaule un Daba, 1875, 1. nr.

⁶⁶ Turpat.

⁶⁷ Turpat.

⁶⁸ Turpat.

ties arī sarežģītas lietas aprakstīt, tādēļ ka, «tik pie prāta gaismas kļūstot, tauta zied un tauta zel».⁶⁹

Savu apņemšanos «Pasaule un Daba» arī cenšas pildīt — iespiežot gan īsus stāstiņus laika kavēklīm, gan zinātniskus rakstus utt. Par «Pasaules un Dabas» tematisko saturu nevar teikt, ka tas būtu šaurs vai neinteresants. Jāmin arī diezgan intrigējošā domu apmaiņa starp «Pasaules un Dabas» redakciju un «Baltijas Zemkopja» un «Baltijas Vēstneša» redakcijām par latviešu skolām, valodu un centieniem, kā arī A. Bīlenšteina un J. Ziediņa sadursme, tāpat arī «Pasaules un Dabas» redakcijas un Latviešu Draugu biedrības pārstāvja mācītāja Auninga apceres par «Pasaules un Dabas» politiku. Latviešu Draugu biedrības sapulcē mācītājs Aunings, aplūkodams preses izdevumus, par «Pasauli un Dabu» atzīmē — «ko tā lapa grib, to nevar īsti izprast».⁷⁰

Tā arī ir. K. Biezbārža avīze noliedz, ka latviešu valodai nepieciešams attīstīties, tomēr ievieto rakstus, kas prasa, piemēram, latviskāku valodu Bībelē. Avīze, kas spraudusi sev par mērķi «lēnprātīgu mīlestību», mācītājus sauc par svešniekiem. Tas neko nelīdz, ka redaktors noliedz šādu rakstu «bezdievību». Lai kādi motīvi mudinājuši K. Biezbārdi ievietot viņa oficiāli paustajai programmai neatbilstošus darbus, tomēr tādi ir tikuši ievietoti, un «latviešu draugiem» bija iemesls pārmet «Pasaulei un Dabai», ka tā grūti izprotama.

Šis «Pasaules un Dabas» vērtējums no «latviešu drauga» mācītāja Auninga puses rāda, ka visumā «Pasaules un Dabas» centieni «patiesīgos latviešu draugus» iepriecinātu, ja vien nebūtu ievietoti dažādi kritiski raksti, piemēram, J. Ziediņa raksts par Bībe-

⁶⁹ Pasaule un Daba, 1875, 1. nr.

⁷⁰ Latviešu Draugu biedrības sapulcē Jelgavā 10. un 11. decembrī. — Pasaule un Daba, 1875, 24. nr.

les valodu. Uz jautājumu, ar ko «Pasaule un Daba» grib no citām latviešu avīzēm atšķirties, jau ir atbildēts ar «Pasaules un Dabas» centieniem neatbilstošu rakstu ievietošanu, t. i., vai pati «Pasaule un Daba» grib vai negrib, bet ar to tā atšķiras. Ja nebūtu ievietots neviens «auningiem» šaubīgs raksts, tas būtu pa prātam tikai pēdējiem, un jau tā mazais «Pasaules un Dabas» lasītāju skaits kļūtu vēl mazāks. Iespējams, ka bez šiem aprēķiniem ir arī cits cēlonis svārstībām redakcijā, kas (galvenokārt K. Biezbārdis) reizēm šaubās par savas nostājas pareizību.

Minēto sadursmju rezultātā «miermīlīgā» «Pasaule un Daba» tiek pārvērsta par kara lauku. «Pasaule un Daba» klaji izsaka savu nostāju vairākos svarīgos jautājumos un ar to atbaida lasītājus. Par lasītāju trūkumu pati «Pasaule un Daba» žēlojas vairākkārt. Nelīdz arī ilustrācijas, ar kurām «Pasaule un Daba» cenšas iekārdināt lasītājus. 1876. gadā nevienā no 12 numuriem nav arī to. 1876. gada 10. numurā (13. martā) K. Štālbergs paziņo, ka «lapas kārtīgai iznākšanai radušies nedomāti šķēršļi», un lūdz lasītājus trīs vai četras nedēļas paciesties. Nākamais numurs iznāk savlaicīgi, bet 12. numurs — tikai 13. maijā. Tajā Štālbergs atkal lūdz lasītājus vēl kādu laiku paciesties un sola tos numurus, ko būšot aizkavējuši, «iesteigt», izdodot «Pasauli un Dabu» divreiz nedēļā. Bet šis solījums paliek neizpildīts. «Pasaule un Daba» vairs neiznāk.

Drīz vien apsīkst arī K. Biezbārža literārā un publicistiskā darbība. 1883. gadā «Baltijas Zemkopī» un «Baltijas Vēstnesī» lasāmi īsi ziņojumi, ka «mūsu mīļais Biezbārdis» pārcēlies pie dēla uz Maskavu. K. Biezbārža 100. dzimšanas dienai veltītā rakstā A. Bandrevičs pastāsta par viņa interesēm dzīves beiguposmā: «Kad K. Biezbārdi apmeklēja Maskavā, tas arvien bija laipns, un viņa mīlākā saruna bija

Maskavas latviešu pulciņš 1876. gadā ar K. Valdemāru, K. Baronu, F. Brīvēznieku un A. Bandreviču.

par latviešu ortogrāfiju un seno latviešu vēsturi, kuru tas pētīja līdz nāves dienai.. Caur savu drošo uzstāšanos un enerģisko izturēšanos, pie katras satikšanās Maskavā K. Biezbārdis darīja uz manis dziļu iespaidu: lielās vērigās acis, dedzīgais skats, pilnīgi baltie, strupie, suseklim līdzīgie mati, noteiktā valoda, atklātā daba, nopietnā seja radīja cienību, modināja uzticību pret viņu. Pie pirmās tikšanās izlikās, ka pie K. Biezbārža piemīt stūrgalvība un nelokāmība viņa uzskatos. Bet, tuvāk iepazīstoties, tāds iespaids zuda. K. Biezbārdis labprāt noklausījās otra izteiktās domas un, ja to pārlicināja, — viņš tad piekāpās.»⁷¹

⁷¹ *Bandenu Pastarīts*. (A. Bandrevičs. — *Aut.*). Kaspar Biezbārdis. — *Jūrnieks*, 1906, 2. nr.

K. Biezbārdis mirst 1886. gada 31. augustā. Sakarā ar viņa nāvi latviešu presē parādās vesela virkne piemiņas rakstu. Žurnāls «Rota» nosauc viņu par «krietno un teicamo valodas pratēju un rakstniecības-kuplinātāju»,⁷² «Baltijas Vēstnesis» — par «rakstniecības celmlauzēju», prātu, kas «asi un dedzīgi rūpējās par latviešu ļaužu gara vajadzībām», un piebilst, ka bez Biezbārža vārda nevar pazīt «mūsu tautas, mūsu rakstības un rakstniecības attīstības vēsturi».⁷³ «Dienas Lapa» raksta, ka «ar saviem darbiem Latvju valodniecības un vēstures arodos nelaiķis ir sevīm cēlis pieminekli tautas sirdī».⁷⁴

K. Biezbārdi pēdējā gaitā pavadījuši K. Valdemārs, K. Barons un «Austruma» izdevējs J. Velme, citi latviešu kultūras darbinieki. Maskavas latviešu studenti iznesuši nelaiķa zārku no viņa dēla dzīvokļa un kopā ar citiem, «kas zināja aizgājēja nopelnus un tādēļ to cienīja,» pavadījuši pēdējā gaitā. Pie kapa runājis F. Brīvzemnieks, kurš «atgādinājis Biezbārža nopelnus valodniecības laukā un citās vietās».⁷⁵ Maskavas latvieši uzcēluši K. Biezbārdim pieminekli no Tveras granīta ar uzrakstu: «Tautiskās apziņas modinātājam. Maskavas latvieši.»⁷⁶

⁷² Rota, 1886, 36. nr.

⁷³ Baltijas Vēstnesis, 1886, 198. nr.

⁷⁴ Dienas Lapa, 1886, 1. nr.

⁷⁵ Baltijas Vēstnesis, 1886, 203. nr.

⁷⁶ Rīgas Avīze, 1906, 265. nr.

K. BIEZBĀRŽA FILOZOFISKIE UZSKATI

KAS IR FILOZOFIJA, AR KO TĀ NODARBOJAS?

K. Biezbārža kā viena no pirmajiem latviešu domātājiem filozofiskie uzskati veidojās un attīstījās nevienmērīgi. Tie atspoguļoja latviešu buržuāzijas attīstības pretrunīgo raksturu.

K. Biezbārdis bija to pirmo latviešu vidū, kas sāka iepazīstināt tautiešus ar filozofijas mācību dzimtajā valodā.

Valdošais mazākums Latvijā, it īpaši mācītāji, tolaik centās kavēt tautas kultūras attīstību un iepotēt latviešos domu, ka viņu dzimtā valoda nav radīta filozofijas gudrību paušanai. Mācītāji rūpējās tikai par to, lai zemnieki un pilsētnieki apgūtu Bībeli, katķismu un baznīcas dziesmas.

19. gadsimta 50.—60. gados — jaunlatviešu kustības pacēluma laikā — K. Biezbārža uzskatiem par dabu, cilvēku un pasaules izzināmību raksturīgs tiešums, kā arī noteikts sociāls skanējums.

70. gados, kad pie varas nāca latviešu buržuāzija, Biezbārža uzskati kļuva mērenāki. Taču K. Biezbārdis joprojām paliek domātājs, kas izvirza un risina jautājumus par pasaules esamību un izzināmību, tādējādi attīstot latviešu sabiedrības filozofisko apziņu kopumā.

Sava pasaules uzskata pamatā K. Biezbārdis lika Baltijas 18. gadsimta apgaismotāju J. Eizena,

H. Janaua, K. Snella un it īpaši G. Merķeļa atziņas, kā arī vācu klasisko filozofiju. I. Kanta un G. Hēgeļa filozofiju viņš bija apguvis Tērbatas universitātē, bet ar L. Feierbaha darbiem iepazinās dažus gadus vēlāk. Kants un Hēgelis pozitīvi ietekmēja Biezbārža uzskatus jaunības gados, bet Feierbahs — brieduma gados.

Interesanti, ka 1875. gadā «Pasaulē un Dabā» iespiestais Biezbārža raksts «Materiālisms un spirituālisms» sacerēts L. Feierbaha darba «Par spirituālismu un materiālismu» (1863—1866)¹ ietekmē. Pats K. Biezbārdis savā rakstā par to neko nemin. Kā zināms, L. Feierbaha darbi un pat viņa vārds Krievijā un Baltijā bija cenzūras stingri aizliegti.

K. Biezbārža raksts, kur izvirzīts jautājums par materiālismu, uzrakstīts īpatnējā stilā. Līdzīgi Feierbaham Biezbārdis pretstata materiālismu spirituālismam. Sava nozīme šeit ir arī zemtekstam. Salīdzinot divus pretējus pasaules uzskatus, lasītājs var izdarīt secinājumus par labu materiālismam.

Rakstā «Materiālisms un spirituālisms» K. Biezbārdis gan atbrīvojas no hилоzoisma, bet toties tajā jūtama deistiskā ierobežotība. Šo ierobežotību lielā mērā var izskaidrot ar to, ka Baltijas apstākļos materiālistisko ideju propaganda bija saistīta ar noteiktu risku.

Pēc K. Biezbārža domām, filozofija galvenokārt nodarbojas ar dabas kopējo parādību izziņāšanas principiem un šo parādību izskaidrošanu. Viņa uzskati objektīvi bija vērsti pret to ideālistisko natūrfilozofisko izpratni, saskaņā ar kuru daba ir uz prāta slēdzieniem dibināta spekulatīva konstrukcija, kas

---

¹ *Фейербах Л. Избранные философские произведения. М., 1955, т. 1, с. 442—577.*

sniedz vispārīgu, pilnīgi pabeigtu zināšanu sistēmu Filozofijai, pēc Biezbārža domām, jābūt cieši saistītai ar dabaszinātnēm. Un tas viņu tuvina materiālismam.

Norādīdams uz filozofijas sakariem ar dabaszinātnēm, K. Biezbārdis īpaši piemin filozofijas specifiku. Kaut gan filozofijas un dabaszinātņu pētīšanas objekts ir pati daba, tomēr dažādo zinātņu nozarēs izvirzītie jautājumi ir atšķirīgi. Filozofija, balstīdama uz dabaszinātnēm, pēta kopējus, bet dabaszinātnes — atsevišķus dabas likumus. Svarīgs filozofijas uzdevums ir izziņas teorijas jautājuma pētīšana. Vadoties no tā, K. Biezbārdis definē filozofijas jēdzienu: «Filozofija ir zināšanas zinātnība un darbojas ap šādiem jautājumiem: Ko cilvēks var izziņāt, kas tam ir spējams.» Tieši šajā definējumā Biezbārdis nav brīvs no vecajām natūrfilozofiskajām koncepcijām, tomēr konkrētajos apstākļos, kad filozofijas literatūras latviešu valodā vispār nebija, tas bija solis uz priekšu. Pie filozofijas vispārējiem jautājumiem domātājs vispirms pieskaita tādas problēmas kā: kas ir daba, kas ir dvēsele, kas ir izziņa.

Filozofijai jāpalīdz cilvēkam izziņāt dabu, jāstiprina cilvēka prāta spēks un jāatbrīvo tas no tumsonības, bet galvenais — jāpalīdz praktiskajā darbībā. Tāpēc filozofijai vēl jānodod atbilde uz šādiem jautājumiem: pirmkārt, ko cilvēks var izziņāt, otrkārt, kas viņam nepieciešami jādara, t. i., kā viņam jādzīvo treškārt, uz ko viņš var paļauties nākotnē.²

Biezbārdis neatstāj bez ievēribas arī metodoloģiskos jautājumus.

Patiesa filozofija, pēc viņa domām, var būt tikai tā, kas norāda uz pareizu pieeju īstenības studēšanai, jo no šī noteikuma lielā mērā atkarīga tās izzi-

² Pasaule un Daba, 1875, 6. nr.

nāmība. K. Biezbārdim bija pazīstama Hēgeļa mācība par attīstību, kura reprezentēja «absolūto garu», kas atrodas visas pasaules pamatā. Kritiskā attieksme pret Hēgeļa filozofijas atsevišķām tēzēm rāda, ka Biezbārdis noraida Hēgeļa absolūto ideālismu, pieņemdamas dažus viņa dialektikas elementus.

Tā kā filozofija ir saistīta ar dabaszinātnēm, K. Biezbārdis uzskata, ka arī filozofijas metodei jārodas no pašām dabas studijām. Pētot īstenības parādības, nepieciešams pieturēties pie vienas metodes.

Pēc viņa domām, metode ir ceļš, kā pētīt parādības, kas izriet no pašas īstenības un ir līdzvērtīgas kā dabaszinātnēm, tā filozofijai. Šāda metode var būt tikai dialektiskā metode. Pats Biezbārdis, pilnībā nepārvaldīdams šo metodi, parādības mēģināja aplūkot kustībā un attīstībā. Tā, piemēram, rakstā «Kas zemniekam jāzina?» viņš izsaka domas par pakāpenisku dabas un sabiedrības attīstību, ko nosaka cīņa starp jauno un veco. Viņš raksta: «No šī visa skaidri redzams, ka ar laiku viss grozās.. Ko tagad par labu atrod, reiz tak jāatmet. Šodien spīd kā zvaigzne, rītu mēslos.»³ Rakstā «Ko var dvēsele atzīt? Kas ir tai spējams?» K. Biezbārdis uzsver: «Viss, kas vēl nav, tas top,»⁴ «pasaulē veltīgi meklēt pastāvību, arī cietie klintskalni sadrūp lēnām, nespēdami pretī turēties dabas spēkiem.»⁵

Taču būtu maldīgi secināt, ka Biezbārdis ir bijis dialektiķis. Kā buržuāzisks domātājs viņš dabu izprata metafiziski. Viņš neņēma vērā, ka sabiedrības, it īpaši kapitālistiskās sabiedrības, attīstības pamatā ir pretrunas. Atsevišķi dialektikas atzinumi deva viņam iespēju saskatīt attīstību dabas un

³ Pēterburgas Avīzes, 1862, 4. nr.

⁴ Turpat, 3. nr.

⁵ Pasaule un Daba, 1875, 4. nr.

sabiedrības parādībās. Dabā viņš redzēja organiskās pasaules attīstību, sabiedrībā — tādas sarežģītas parādības kā valodas attīstību. Attīstībā viņš centās aplūkot arī Baltijas sociālās iekārtas formas. Ar savu, tiesa gan, ierobežoto, dialektikas izpratni domātājs uzstājās pret luterāņu baznīcas šolastiku un dogmām, pret feodālajām attiecībām kā novecojušām un savu laiku pārdzīvojušām, tomēr neizdarot nekādas revolucionārus secinājumus.

DABA UN DVĒSELE

Rakstā «Ko var dvēsele atzīt? Kas ir tai spējams?» K. Biezbārdis risina ļoti svarīgu filozofijas jautājumu — kas ir daba un dvēsele. Atbildēdams uz to viņš analizē dabas un apziņas, ķermeņa un dvēseles savstarpējās attiecības. Līdz ar to viņš savdabīgi izvirza un risina filozofijas pamatjautājumu: kas ir primārais — matērija vai apziņa.

Daba, pēc K. Biezbārža domām, izpaužas apkārtējās materiālajās lietās, priekšmetos. Daba ir viss, kas atrodas ap mums, tātad materiālā pasaule ir plašāka, nekā to aptveram. Pie tās pieder ne tikai Zeme, bet arī debesis, planētas un zvaigznes. Un K. Biezbārdis noteikti apgalvo, ka daba ir materiāla. Viņam ir svarīgi parādīt, ka apkārtējās lietas pastāv objektīvi.

Visi dabas fiziskie ķermeņi, paskaidro K. Biezbārdis, pēc savām īpašībām ir atšķirīgi un iedalāmi trīs grupās: pirmkārt, vairāk vai mazāk cietie, otrkārt, šķidrie jeb ūdeņainie un, treškārt, gāzveidīgie. Katram ķermenim ir savs saturs un forma, bet šķidro un gāzveidīgo ķermeņu forma atkarīga no trauka formas, kuru tie piepilda. Lai apliecinātu uzskatu par pasaules materialitāti, K. Biezbārdis izvirza tēzi, ka

visām lietām dabā ir smagums un svars.⁶ Tādas parādības kā siltums, magnētisms, gaisma, uguns liesma tāpat ir materiālas, bet atšķirībā no šķidriem un gāzveidīgiem ķermeņiem tās nepieņem kādu noteiktu formu.⁷ Šīs parādības it kā izstrāvo no pašiem ķermeņiem un katram no tiem piešķir savu raksturīgu īpašību.

K. Biezbārdis tiecas noskaidrot arī gaismas dabu. Noraidot nezinātniskās gaismas koncepcijas, viņš atsevišķi aplūko gaismas viļņveidīgās un korpuskulārās īpašības.⁸ Izprast gaismu kā korpuskulāro un viļņveidīgo procesu vienotību K. Biezbārdis vēl nevarēja, jo dabaszinātnes pie šāda secinājuma nonāca vēlāk.

Tālāk viņš paskaidro, ka ķermeņiem ir sava esamība, kas saistīta ar to iekšējo uzbūvi. K. Biezbārdis saprot, ka visi materiālās pasaules ķermeņi ir savstarpēji saistīti. Šajā ķermeņu saistībā viņš saskata noteiktu dabas likumsakarību. Tā, piemēram, rakstā «Smagums» viņš norāda, ka visā dabā valda ķermeņu pievilkšanās likums.⁹ K. Biezbārdis labi zināja Ņūtona gravitācijas likumu. Svešs viņam nebija arī vielas nezūdamības likums. Nav šaubu, ka K. Biezbārdis izprata šo dabas likumu objektīvo raksturu. Daba un tās likumi nav atkarīgi no cilvēka un viņa apziņas. Bet dvēsele un apziņa ir dabas attīstības produkts.

Kas ir dvēsele? Kā atklājas tās būtība? Ir zināms, ka šo jautājumu materiālisma un ideālisma pārstāvji filozofijas vēsturē risina dažādi. Biezbārdis to risina no materiālistiskām pozīcijām. Viņam dvēsele izpaužas cilvēka garīgajā darbībā, kas saistīta ar dabas

⁶ Pasaule un Daba, 1875, 18. nr.

⁷ Turpat, 1876, 10. nr.

⁸ Turpat.

⁹ Turpat, 1875, 14. nr.

izzināmību. Atšķirībā no ideālistiem un baznīcas kalpiem, kas dvēselei piedēvēja mistisku raksturu, Biezbārdis uzskata, ka dvēselei piemīt aktīva spēja — spēja izzināt. Šo domu viņš pauž rakstā «Ko var dvēsele atzīt?...» Dvēsele kā psihiskās darbības izpausme ir saistīta ar ķermeni un ir atvasināta no tā. Dvēsele ir ķermeņa noteikta īpašība — smadzeņu un nervu sistēmas īpašība. Dvēsele nav materiāla, to nevar ne novērst, ne izmērīt. Tai nav savas formas, tātad nav arī vietas telpā.

K. Biezbārdis raksta: «Tava miesa ir uz svariem liekama un nosverama, bet ne tavš gars, tavas domas, tavi sirdsprāti.. Tās.. nav iespējams nopriest ar mārciņām un podiem.»¹⁰

Augstāko psihes darbības pakāpi viņš saista galvenokārt ar cilvēku. Viņš nenoliedz, ka psihes elementi var piemist arī dzīvniekiem. 60. gados viņš dvēseli cenšas piedēvēt ne vien organiskajai, bet arī neorganiskajai dabai. Šajā laikā Biezbārža uzskatos vēl manāms hīlozoisms — viņš daļēji pieļauj, ka augi un akmeņi var domāt, tikai mēs to nezinām.¹¹ Tomēr 70. gados viņš no tā atbrīvojas. Nedzīvi ķermeņi, kā uzsver K. Biezbārdis, pašī no sevis nevar kustēties. Tiem nepiemīt ne griba, ne vēlēšanās, ne spēja domāt.¹²

Domāšana attīstīta tikai cilvēkiem. Domāšanai pievienojas griba. Ar šīm īpašībām cilvēks atšķiras no dzīvnieka. Atzīdams, ka dvēsele ir pakārtota ķermenim, K. Biezbārdis kā «Pasaules un Dabas» redaktors bija vienīsprātis ar autoru, kurš šī izdevuma rakstā «Dvēseles trauks» izteicās: «Mūsu laikā neviens nevar šaubīties par to, ka smadzenes ir gara

¹⁰ Pasaule un Daba, 1876, 10. nr.

¹¹ *Очерки по истории философии и общественно-политической мысли народов СССР*. М., 1956, т. 2, с. 840.

¹² Pasaule un Daba, 1875, 2. nr.

orgāns.»¹³ Tādu pašu domu savos darbos izteicis arī L. Feierbahs.

K. Biezbārdis cilvēka domas nepielīdzināja viņa sajūtām. Domāšana ir saistīta ar sajūtām, bet tā stāv augstāk par sajūtām, tā ir augstākā pakāpe cilvēka dabas izziņā.

Tādējādi, risinādams jautājumu par dabas un dvēseles savstarpējām attiecībām, K. Biezbārdis, lai gan ar dažām iebildēm, tomēr nonāk pie secinājuma, ka daba ir primāra, bet cilvēka psihe un dvēsele — apziņa — sekundāra. Šāds uzskats bija pret-runā ar garīdzniecības sludināto reliģiozo priekšstatu par dvēseli un dabu un atbrīvoja vienkāršo cilvēku apziņu no baznīcas ietekmes. Cilvēkiem, kas lasīja K. Biezbārža rakstus «Pēterburgas Avīzēs» un «Pasaulē un Dabā», radās jauns priekšstats par īstenības lietām un parādībām. Salīdzinājumā ar «Latviešu Avīzēs» un citos izdevumos sludināto reliģisko pasaules izpratni, proti, ka pasaule ir dieva radīta, bet cilvēka dvēsele ir tikai dieva «ideju trauks»,¹⁴ K. Biezbārža uzskati savam laikam bija progresīvi.

Lai gan K. Biezbārdis nevarēja atklāti atspēkot baznīcas mācību, viņš sniedza lasītājiem ieskatu par dabaszinātņu sasniegumiem, nesaistot tos ar reliģiskām dogmām un tādā veidā nopamatojot nacionālās kultūras laicīgo raksturu.

KUSTĪBA

Neaprobežojoties ar vispārēju konstatējumu, ka daba sastāv no materiālām lietām, K. Biezbārdis

¹³ Pasaule un Daba, 1875, 18. nr. (Šis atzinums aizgūts no L. Feierbaha darbiem.)

¹⁴ *Döbner*. Gott oder Welt. — Mittheilungen und Nachrichten für die evangelische Kirche in Russland, 1863, S. 303.

cenšas atbildēt uz jautājumu, kāda ir dabas būtība. Viņš nonāk pie secinājuma, ka visa esošā pamatā ir matērija jeb miesiskums.¹⁵ Tālāk precizējot matērijas izpratni, viņš nonāk pie vielas jēdziena. Šis jēdziens iegūst filozofisku nozīmi.¹⁶ Viela ar tai piemītošām noteiktām īpašībām apvieno sevī materiālās pasaules priekšmetus.

Matērija sastāv no vielas un ētera un tie savukārt no divu veidu atomiem. Ēters tāpat ir viela, tikai smalka un viegla. Ētera atomi piepilda Visumu. Biezbārdis pieņem seno un jauno laiku materiālistu mācību par matērijas atomu uzbūvi, un tas, neapšaubāmi, ir viņa nopelns. Viņš pieturas pie ētera hipotēzes, kas bija plaši izplatīta 19. gadsimta otrās puses dabaspētnieku vidū. Vielas un ētera atomi ir nedalāmi. Šādu viedokli aizstāvēja eksperimentālā fizika, kas tolaik vēl tikai sāka attīstīties. Doma par to, ka atoms dalās, radās tikai pagājušā gadsimta beigās. K. Biezbārdis norobežo vielas atomus no ētera atomiem. Tā kā vielas atomi, pēc viņa domām, ir smagāki, tie pievelk ētera atomus. Ētera atomi no visām pusēm it kā apņem vielas atomus, līdzīgi tam, kā zemi apņem gaiss. Vielas atomu esamību K. Biezbārdis pierāda, minot piemēru par cietu ķermeņu sasildīšanu, kas palielina ķermeņa tilpumu. Metāla lodīte brīvi iziet caur gredzenu, bet pēc sasildīšanas tā iesprūst gredzenā, turpretī dzīvsudraba stabiņš termometrā pēc sasildīšanas paceļas.¹⁷

Pēc K. Biezbārža priekšstata, atoms ir vielas sīkākā nedalāmā daļiņa un reizē arī visu lietu pirmamats. Atomus nevar sajūst tieši ar mūsu maņu orgāniem. Atoma neatņemama īpašība ir tā nepār-

¹⁵ Pasaule un Daba, 1875, 11. nr.

¹⁶ Turpat, 18. nr.

¹⁷ Turpat, 10. nr.

trauktā kustība. K. Biezbārdis nonāk pie matērijas un tās vispārējās pamatīpašības — kustības — izskaidrojuma. Kustas ne tikai sīkas daļiņas, bet arī visi lielie un mazie priekšmeti un ķermeņi, tātad «kustība ir visu lietu daba».¹⁸

Ar kustību K. Biezbārdis saprot pirmām kārtām mehānisku kustību, t. i., ķermeņu pārvietošanos telpā. Viņš raksta: «... matērija jeb miesība ir tas, kas kustas telpā no vienas vietas uz otru.»¹⁹ Viņš norāda uz ķermeņu organiskās un fiziskās kustības pastāvēšanu.²⁰ Tomēr kā vienā, tā otrā gadījumā matērijas kustība viņam ir tīri mehāniska. Tas izskaidrojams ar to, ka K. Biezbārdis, samērā labi pārzinādams cietvielu fiziku, ir vājāk informēts, kā tas redzams no viņa rakstiem, par tiem lielajiem 19. gadsimta atklājumiem, kurus savā darbā «Ludvigs Feierbahs un klasiskās vācu filozofijas gals» piemin Frīdrihs Engelss. Tāpēc dabaszinātņu likumu izpratnē K. Biezbārdis nepārkāpj metafizikas robežas.

Runādams par kustību kā par neatņemamu un vispārēju matērijas īpašību jeb atribūtu, K. Biezbārdis cenšas atrast kustības cēloni. Viņš uzsver, ka ķermenis miera stāvoklī pats no sevis nevar sākt kustēties. Tam nepieciešams kaut kāds impulss. Par tādu impulsu viņš uzskata spēku, kas piemīt pašam ķermenim. Šis spēks viņam dažkārt noder par nemateriālu sākumu. Šeit K. Biezbārdis līdzīgi Ņūtonam piekāpjas deisma priekšā. Tomēr galarezultātā kustības cēloni K. Biezbārdis meklē ķermeņos, kuriem piemīt savstarpējais pievilksnās spēks. Katram ķermenim ir savs svars, sava masa, kas spēj pievilkt citu ķermeni ar mazāku masu. Šī pievilksnās ir

¹⁸ Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.

¹⁹ Turpat, 22. nr.

²⁰ Turpat, 16. nr.

spēks, kas ķermeņiem liek kustēties. Šeit K. Biezbārdis saskata gravitācijas likuma apstiprinājumu. Pievilkšanās spēks attiecināms kā uz lieliem, tā uz maziem ķermeņiem. Pamatojoties uz Ņūtona likumu, K. Biezbārdis raksta: «Tie vilkšanās spēki mērojas taisni kā tie masu produkti un ačugārnī kā tie attāluma kvadrātskaitļi.»²¹ Pievilkšanās spēks ir visu matērijas ķermeņu īpašība.²² Tādējādi Ņūtona trešajā likumā K. Biezbārdis saskata matērijas kustības avota formulējumu. Galvenos spriedumus par kustības avotu K. Biezbārdis apstiprina ar mehānikas pamatlikumiem, turklāt mehānikas likumsakarības viņš automātiski attiecina uz matērijas sīkākajām daļiņām — atomiem. Tas rāda, ka jautājumā par matēriju, tās kustību un kustības avotiem K. Biezbārža pasaules uzskatam visumā ir mehānisks, metafizisks raksturs.

Matērijas kustība notiek laikā un telpā un, tāpat kā matērija, nav atkarīga no cilvēka apziņas. Telpas un laika objektivitāti K. Biezbārdis saista ar matērijas kustību. Tāds pieņēmums viņam šķiet pārliecinošāks, jo tas, kas kustas telpā, nav atkarīgs no cilvēka apziņas un viņa gribas. Cilvēks ķermeņus novēro un pēta kustībā. Biezbārdis atzīst, ka katram priekšmetam ir telpiska dimensija. Katra lieta ieņem noteiktu vietu telpā, kurā tā kustas. Telpai nav robežu, tā ir bezgalīga.²³ Šo tēzi K. Biezbārdis pierāda ar ētera atomu neierobežotu izplatību. Visumā telpai piemīt trīs dimensijas: garums, platums un augstums.²⁴ Viņam svarīgi ir pierādīt, ka telpā atrodas dažādi matērijas ķermeņi, jo baznīca mācīja par pār-

---

²¹ Pasaule un Daba, 1875, 14. nr.

²² Turpat.

²³ Turpat, 10. nr.

²⁴ Biezbārdis K. Ģeometrija. R., 1874, 5. lpp.

«dabiskiem spēkiem, kas neieņem noteiktu vietu telpā.

Biezbārdis raksta: «Kustoša lieta nevar sava ceļa divās vietās reizē būt, laiks aiziet, iekams viņa no vienas vietas uz otru tiek.»²⁵ Šis K. Biezbārža uzskats par laiku ir metafizisks. Viņa pasaules uzskata svarīgākā iezīme ir tā, ka tādus filozofiskus jēdzienus kā matērija, kustība, telpa un laiks viņš cenšas saistīt ar 19. gadsimta jaunākajiem dabaszinātņu sasniegumiem. Protams, ne visi zinātnes sasniegumi K. Biezbārdim bija zināmi. Tomēr viņš labi izprata veselu virkni dabaszinātņu likumu. Par to var spriest pēc viņa minētajiem piemēriem, kuros izmantoti tādi svarīgi dabaszinātņu likumi kā vielas nezūdamības likums, gravitācijas likums, masas, spēka, svara, smaguma jēdzieni, ētera hipotēzes utt.

K. Biezbārža idejām par matēriju un kustību, telpu un laiku un cēloņsakarību toreizējos apstākļos bija noteikta sociāla jēga. Tajā laikā, kad «Latviešu Avīzes» ievietoja tīri reliģiska satura rakstus, bet luterāņu baznīca mācīja par nemateriāliem spēkiem, kas it kā esot pamatā dabai, K. Biezbārdis ar «Pasaulē un Dabā» publicētajiem rakstiem «Cik liela ir lietu dalāmība», «Matērija un spēks», «Kustēšanās» u. c. lasītāju uzmanību piesaistīja dabaszinātnēm. Viņš pierādīja, cik plašas ir iespējas ar latviešu valodas palīdzību bagātināt tautas kultūru.

Balstoties uz mehānistiskā materiālisma mācību par dabas kustību un likumsakarību, K. Biezbārdis nonāk pie cēlonības jēdziena. Viņš meklē dzīvības rašanās cēloņus uz Zemes, sabiedrības attīstības cēloņus, pēta jautājumu par latviešu tautas un tās valodas izcelsmi.

---

²⁵ Pasaule un Daba, 1875, 22. nr.

Ā Cēlonību Biezbārdis saista ar likumsakarību. Dabas likumi un spēki (piemēram, pievilksanas un atgrūšanas spēki, elektrība u. c.) ir visu dabas parādību un procesu cēlonis. Šis uzskats ir pretrunā ar baznīcas mācību, ka visas pasaules cēlonis, t. i., radītājs, ir dievs.

Dabas likumi, pēc Biezbārža domām, eksistē objektīvi, bet tas nozīmē, ka tie izpaužas kā nepieciešamība. Jautājums par likumsakarību un cēlonību kā par nepieciešamības izpausmi dabā bija saistīts ar cilvēka darbības aktivitāti, tātad ar cilvēka gribas brīvību. Ja nepieciešamība eksistē objektīvi, t. i., neatkarīgi no mūsu apziņas un gribas, tad rodas jautājums, vai cilvēkam akli tai jāpakļaujas, vai viņam ir gribas un izvēles brīvība. Šī, kā Kants to nosauca, antinomija (t. i., neatrisināma pretruna starp nepieciešamību un brīvību) raksturīga visai Rietumeiropas jauno laiku filozofijas vēsturei. Baznīca savukārt mācīja, ka cilvēka darbība ir dieva gribas izpausme: cilvēkam pašam šādas gribas un izvēles brīvības nav.

K. Biezbārdis, uzstājoties pret Baltijas muižniecības feodālajām attiecībām, privilēģijām un tiesībām, attaisnoja augošās buržuāzijas šķiras rīcības brīvību. Neraugoties uz to, ka dabā pastāv stingra mehānistiskā nepieciešamība, cilvēkam pašam piemīt brīvība un cilvēks būtībā ir sava likteņa kalējs. Biezbārdim bija svešs fatālisms, kas māca, ka akla mehāniska nepieciešamība tieši nosaka cilvēka darbību un rīcību. Tāpat kā J. Alunāns viņš uzskatīja, ka cilvēka gribas brīvība izpaužas dabas izziņā. Apzinājies dabas likumus un spēkus, cilvēks kļūst par tās valdnieku. Šos uzskatus viņš attīstīja un popularizēja savos rakstos «Ko var dvēsele atzīt? ...», «Kas zemniekam jāzina» u. c.

No visiem filozofijas jautājumiem īpašu vietu K. Biezbārža pasaules uzskatā ieņem dabas izzināšana. Var droši teikt, ka izziņas teorijas jeb gnozeoloģijas jautājumi viņa uzskatos izvirzās priekšplānā. Tas arī ir saprotams, jo latviešu buržuāzijai bija jāapliecina cilvēka prāta loma apkārtējās pasaules izzināšanā un luterāņu baznīcas dogmu atmaskošanā, kas mācīja visam ticēt bez ierunām. Reliģija novirzīja vienkāršā cilvēka apziņu no dabas izzināšanas. Baznīca centās pazemināt viņa radošās spējas, mazināt dabaszinātņu nozīmi. Jau rakstā «Ko var dvēsele atzīt? ...» K. Biezbārdis norāda uz savu attieksmi pret Kanta un Hēgeļa gnozeoloģiju un izsaka savas domas šajā jautājumā.

Ideālisti un baznīcas kalpi jēdzienam «dvēsele» piešķīra pārdabisku, mistisku raksturu, bet K. Biezbārdis, kā mēs jau redzējām, ar vārdu «dvēsele» saprata cilvēka garīgo darbību.

Pēc Kanta domām, dvēsele var izzināt tikai «parādības», t. i., to, kā lietas izpaužas pieredzē, bet nekad nevarēs izzināt pašu lietu būtību, t. i., «lietas par sevi». Līdz ar to mūsu zināšanas ir tikai šķietamas. K. Biezbārdis Kanta gnozeoloģijas kritiskā pieejā norāda, ka šāds uzskats ir pretrunā visiem zinātnes sasniegumiem un secinājumiem. Tālāk K. Biezbārdis kritizē Kantu un viņa piekritējus, tāpēc ka tie par daudz uzticas mūsu sajūtām. Kants un viņa skolnieki neizprot un pat sagroza atspoguļošanas būtību. K. Biezbārdis atzīst, ka daudzas lietas patiešām spēj atspoguļot, piemēram, spogulis, mierīga ūdens virsma utt. Jau šajā vienkāršajā atspoguļojumā kantiānieši saskata īstenības priekšmetu sagrozīšanu. Tā, piemēram, spogulis mums visiem rāda ačgārnu ainu. Mainoties apgaismojumam,

priekšmets izskatās citāds, nekā ir īstenībā. Daltoniķi neuztver dažas krāsas. Ar šādiem un tamlīdzīgiem argumentiem Kanta piekritēji cenšas apgalvot, ka nevaram uzticēties mūsu sajūtu orgāniem. Kritizējot Kanta un viņa sekotāju uzskatus, K. Biezbārdis gan apstiprina, ka spogulis un citi priekšmeti, kas spējīgi atspoguļot, tiešām nedod mums īsto atspulgu, taču pilnīgāko atspoguļojumu var sniegt dzīvs organisms, it sevišķi cilvēks, kam attīstīti sajūtu orgāni. K. Biezbārdis kritizē Kanta un viņa skolnieku pieļauto subjektīvismu. Šie filozofi, runādami par īstenību, patiesībā absolutizē subjekta sajūtas, saskatot tajās šaubīgu atspoguļojuma «mehānismu». Šāds apgalvojums kantiāniešus noved pie dabas izziņas noliegšanas, pie agnosticisma.

Kā šo pašu jautājumu risina Hēgelis un viņa skolnieki? Atšķirībā no Kanta Hēgelis atzīst, ka cilvēka dvēsele var izziņāt lietas, un ne tikai to izskatu, kā iedomājas Kants. Ja «kaut kas» rodas dvēselē, tad tas arī ir tas, ko cilvēks izziņa. Sajā gadījumā K. Biezbārdis lieto Hēgela terminoloģiju, bet atmet tās ideālistisko formu. Viņš uztver galveno Hēgela objektīvajā ideālismā. Kaut gan Hēgelis atzīst, ka dabu iespējams izziņāt, tomēr daba viņam ir kaut kas laicīgs, pārejošs un nepastāvīgs. Mūžīgs ir tikai pasaules gars, kas galu galā nav nekas cits kā dievs. Dvēsele tāpat izziņa pati sevi, bet ne dabu. Biezbārdis noteikti iebilst pret šo tēzi. Viņš nepiekrīt tam, ka daba ir laicīga un pārejoša. Tad, kā uzsver K. Biezbārdis, visa pasaule ir nekas, bet dvēsele pats dievs.²⁶ Biezbārdis ironiski izsaucas: «Ak debesu tēvs, glabā un sargā mūs!»

Ar Kanta un Hēgela filozofisko koncepciju kritisko vērtējumu K. Biezbārdis apliecina, ka viņa uzskati

---

²⁶ Pēterburgas Avīzes, 1862, 3. nr.

sliecās uz materiālismu. Taču jānorāda, ka darbības sākumā, t. i., 60. gados, Biezbārža spriedumi attiecībā uz izziņas teoriju vēl nav tik izstrādāti salīdzinājumā ar tiem, kurus viņš izvirza 70. gadu darbos. Viņa galvenais mērķis 60. gadu sākumā bija — izveidot noteiktu attieksmi pret vācu filozofu gnozeoloģiju un izmantot visu pozitīvo, kas tajā ir.

Jau darbības pirmajā periodā uz jautājumu, ko var spēt cilvēka dvēsele, K. Biezbārdis atbild: «Dvēsele var izziņāt dabu.» Daba izziņāma ar mūsu sajūtām, kurām piemīt īpašība patiesi atspoguļot priekšmetus. Ja cilvēkam atņemtu redzes, taustes, ožas, garšas un citas sajūtas, viņš nevarētu neko izziņāt, saka Biezbārdis. Matērija viņam kļūtu par tukšumu. Sajūtas ir sava veida dvēseles vēstneši. Katrs no tiem savā valodā piegādā dvēselei izziņas materiālu. Smadzenes Biezbārdis uzskata tikai par pilnīgāku sajūtu orgānu, kas spēj domāt. Šajā periodā jautājumam par domāšanas lomu izziņas procesā viņš veltī mazāku vērību. Dvēsele kā cilvēka izziņas darbība aptver viņa ķermeni, sākot ar asinīm, sajūtu orgāniem un beidzot ar smadzenēm. Uz jautājumu, vai smadzenes, kas ir dvēseles kalps, var izziņāt dabu tikai ar sajūtām vien, Biezbārdis atbild noraidoši. Kā piemēru viņš min miega stāvokli. Sapņos cilvēks nevar izziņāt dabu, tāpēc sapņiem nevar ticēt.

60. gados K. Biezbārdis izziņas jautājumos būtībā bija sensuālisma piekritējs.

Pēc K. Biezbārža domām, izziņas avots ir sajūtas, kas atspoguļo īstenību. Sajūtas, kas dod materiālu dvēselei, rada pilnīgi neapšaubāmas zināšanas. Savu viedokli Biezbārdis pamato ar šādu tēzi: «Tas, ko cilvēkam saka viņa jutekļi, ir pilnīga patiesība.»²⁷

²⁷ Pēterburgas Avīzes, 1862, 3. nr.

70. gadu vidū rakstos, kas publicēti nedēļas izdevumā «Pasaule un Daba», K. Biezbārdis jautājumu par izziņu risina jau detalizētāk. Viņa izziņas teorija papildinās ar jauniem datiem no dabaszinātnēm. Viņš precizē un attīsta sensuālisma pamattēzes, ko jau bija izteicis agrākajos darbos. Runādams par dabas daudzveidību, K. Biezbārdis norāda, ka priekšmetiem, lietām, ķermeņiem piemīt atšķirīgas īpašības, ko uztveram ar mūsu sajūtu orgāniem. Cukurs ir salds, ābols — apaļš, zelts ir dzeltens, priekšmeti var būt smagi, viegli, cieti, sausi utt. Šajā periodā K. Biezbārdis vairāk akcentē lietu un priekšmetu objektivitāti. Lietu objektivās īpašības iedarbojas uz mūsu sajūtu orgāniem, un tā mēs sākam atspoguļot, izzināt dabu. Tā, piemēram, rakstā «Mūsu vēstneši» K. Biezbārdis norāda: «Iz minētiem miesīgiem iespaidiem ceļas mums mūsu zināšanas. Mūsu zināšana ir vispirms tikai šo iespaidu jušana un tad zināšana par šiem iespaidiem...»²⁸ Konkretizēdams sajūtu veidus un to spēju atspoguļot dabu, K. Biezbārdis lielu uzmanību veltī novērošanas jēdzienam. Cilvēka zināšanas rodas, vērojot priekšmetus. Viņš raksta: «Visa mūsu dabas zināšana dibinājas uz novērojumiem. Kas mums vēl neievērots, tas mums arī vēl nezināms.»²⁹ K. Biezbārdis secina, ka visas mūsu zināšanas atkarīgas no novērojumiem.³⁰

Piešķirot lielu nozīmi sajūtām, viņš cenšas atklāt tō dabu. Sajūtām piemīt objektīvs raksturs. Pieci maņu orgāni, uz kuriem iedarbojas ār pasaules parādības, rada mūsu zināšanas. Katram no maņu orgāniem ir sava īpatnība. Tie dažādi, katrs savā veidā, apgādā mūs ar empīriskām zināšanām. Tas, ko rāda

---

²⁸ Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.

²⁹ Turpat, 6. nr.

³⁰ Turpat.

mūsu redze, atšķiras no tā, ko iepazīstam ar taustes palīdzību. No visiem maņu orgāniem pirmo vietu K. Biezbārdis ierāda redzei un taustei. Izskaidrodams redzes būtību, K. Biezbārdis uzsver, ka gaisma ir šī veida jušanas cēlonis. Viņš raksta, ka gaisma padara mūsu acis redzīgas. Un tālāk: «Mūsu acis radītas priekš gaismas un ne priekš tumsas, jo dziļā tumsā mēs neko neredzam.»³¹ Gaismas cēlonis ir saule. Saule — tā ir gaismas māte.

Attīstīdams tālāk izziņas jautājumus, K. Biezbārdis izceļ cilvēka prāta spēju dabas izziņā. Viņš saskata jutekliskās izziņas nepilnību un paziņo, ka «jušana ir manas pirmās zināšanas».³² Ar sajūtām vien mēs nevaram izzināt, kāpēc, piemēram, Zemei ir lodes forma, kāpēc noriet saule. Zeltam ir dzeltena krāsa, bet tā ir tikai viena zelta īpašība, turklāt nav būtiskā. Dzeltenums pats par sevi neko neliecina par cēlmetāla saturu.

Tāpat ar jutekļiem vien cilvēks nevar izzināt zelta iekšējo dabu. Un K. Biezbārdis secina, ka jušana ir saistīta ar cilvēka domāšanu. Viņš saka, ka redze nespēj dot mums zināšanas par lietu iekšējo būtību. Lai to izzinātu, nepieciešams domāt, bet tā jau ir cilvēka prāta abstrakta darbības sfēra. K. Biezbārdis raksta: «Tās ziņas, ko mums mūsu prāti pienes, vēl nav pilna zināšana, ir tikai matījumi, pamaņas...»³³ Te viņa uzskati salīdzinājumā ar 60. gadiem ir filozofiski saturīgi. Viņš uzsver, ka izziņa ir saistīta ar domāšanas iekšējo darbību, kas pamatojas uz jutekļiem un novērošanu.³⁴ Vienīgi tad mēs saņemam pilnīgas zināšanas. K. Biezbārdis atzīst, ka lietas būtību var izzināt, izzinot pašas lietas īpašības. Priekš-

³¹ Pasaule un Daba, 1876, 10. nr.

³² Turpat, 1875, 6. nr.

³³ Turpat.

³⁴ Turpat.

metiem, lietām piemīt ļoti daudz īpašību. Viņš raksta: «Priekš mums tās lietas ir tas pats, kas to īpašība.»³⁵ Ja mēs neizzinām lietu īpašības, tad arī pašas lietas paliek mums neizzinātas.

Kā redzams, K. Biezbārža uzskatos par izziņas jautājumiem apvienojas sensuālisma un racionālisma elementi.

Apskats par K. Biezbārža izziņas teoriju būtu nepilnīgs, ja netiktu pieminēts, kā viņš traktē patiesību. So jautājumu viņš jau izvirzījis rakstā «Ko var dvēsele atzīt? ...» Tajā viņš saka, ka «pilna patiesība ir tas, ko saka mums jutekļi». K. Biezbārdis uzstājas pret tiem, kuri atrauj relatīvo patiesību no absolūtās.

K. Biezbārdis uzskata, ka absolūtā un relatīvā patiesība jāaplūko vienībā. Tas ir svarīgs dialektikas moments. Patiesība — tās ir pareizas zināšanas, ko mēs saņemam no objektīvās realitātes. Viņš, protams, nevarēja pilnībā izprast praksi kā patiesības kritēriju, toties bieži runā par to, ka mūsu zināšanas jāpakļauj pārbaudei. Novērojumi ir savstarpēji saistīti un savukārt pastāv ciešā sakarā ar pārbaudi kā prakses veidu. Parādības nevajag pasīvi novērot, bet gan pārbaudīt praktiskajā darbībā. Tā, piemēram, Zemes lodveidīgumu pārbaudīja tikai jauno laiku jūras braucēji, kaut gan par to runāja jau senie grieķi un romieši, bet to pierādīt viņi vēl nevarēja. Tāpēc zināšanu patiesīgumu, pēc K. Biezbārža domām, pārbauda dzīves pieredze, eksperiments.³⁶

Izziņas jautājuma teorētisko pusi K. Biezbārdis prasa pārnest uz praktisko darbību. Tā, piemēram, rakstā «Kas zemniekam jāzina?» viņš uzsver, ka zemniekam jāzina tas pats, kas visiem cilvēkiem, jo

³⁵ Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.

³⁶ Turpat, 2. nr.

viņš pirmām kārtām ir Cilvēks, bez tam viņam jābūt labām zemkopības zināšanām. Lai uzlabotu zemkopību, jāzina augsnes uzbūve, jāliek lietā jauni darbariki.³⁷ Tā K. Biezbārdis centās piemērot izziņas teoriju dzīvei.

Feodālās baznīcas ideoloģijas neierobežotās kundzības laikā Latvijā, kad latviešiem kā zemkopju kārtai tika kavēta iespēja izzināt apkārtējo pasauli un pacelties izglītotas tautas līmenī, K. Biezbārža domas un pierādījumi par dabas izzināmību, ko viņš propagandēja 19. gadsimta otrajā pusē, stiprināja topošās latviešu buržuāzijas garīgos spēkus un cēla tautas pašapziņu. Te arī meklējama K. Biezbārža izziņas teorijas pozitīvā nozīme.

³⁷ Pasaule un Daba, 1875, 5. nr.

K. BIEZBĀRŽA SOCIOLOĢISKIE UN SOCIĀLI POLITISKIE UZSKATI

SOCIĀLEKONOMISKIE APSTĀKĻI LATVIJĀ 19. GADSIMTA 50.—60. GADOS

50.—60. gados ražošanas spēku attīstību Latvijas pilsētās un laukos traucēja feodāli dzimtbūtnieciskās iekārtas paliekas. Ekonomikas attīstību laukos kavēja kļaušu sistēma, pilsētā — viduslaiku cunftu reglamentācija. Tikai atsevišķās pilsētās, galvenokārt Rīgā, notika samērā strauja kapitālistiskās saimniecības attīstība. 19. gadsimta vidū kapitālisma attīstību Latvijas lauksaimniecībā raksturoja t. s. prūšu ceļš.

Latvija joprojām bija agrāra zeme, kas ražoja galvenokārt lauksaimniecības produktus. Tās sociāli politiskajā dzīvē visaktuālākais bija agrārais jautājums, jo zemniecība tolaik bija galvenā materiālo vērtību ražotāja.

Tā, piemēram, Vidzemes guberņā (pēc vecā administratīvā iedalījuma) 1860. gadā dzīvoja pavisam 905 795 cilvēki.¹ No tiem pilsētās dzīvoja 108 703, bet laukos — 797 092 iedzīvotāji. Uz katriem 100 cilvēkiem no kopējā guberņas iedzīvotāju skaita pilsētās dzīvoja 12, bet laukos — 88 cilvēki. Pie zemnieku kārtas piederēja 777 515 cilvēku, no kuriem 637 630

---

¹ *Материалы для географии и статистики России. Лифляндская губерния.* Сост. Ф. Веймарн. СПб., 1864, с. 267.

bija pierakstīti privātmuižām, 17 107 — mācītāju muižām un 122 778 — valsts muižām.²

Galvenais ražošanas līdzeklis bija zeme. Kopējais muižas īpašumu skaits Vidzemē, neskaitot Sāmsalu, bija 751. No tā redzams, ka daži simti zemes īpašnieku pārvaldīja visu guberņas zemi. Zemes īpašnieks — muižnieks — zemes gabalu līdz ar zemes apstrādāšanas rīkiem, lopiem un ēkām, ar t. s. dzelzs inventāru iznomāja turīgākiem zemniekiem, kas salīga kalpus. Liela daļa kalpu u. c. laukstrādnieku, kuru bija 3/4 no visas guberņas iedzīvotāju skaita, apstrādāja muižnieku un māju saimnieku zemi. Māju saimnieki kalpu darbu apmaksāja ar lauksaimniecības produktiem, retāk ar naudu.

Galvenā latviešu zemnieku ekspluatācijas forma bija klaušas. Pie naudas rentes muižnieki pārsvarā sāka ķerties 60. gadu otrajā pusē.

Šie feodālie rentes veidi kavēja ražotāj spēku attīstību lauksaimniecībā un padarīja zemniekus ekonomiski un politiski atkarīgus no zemes īpašniekiem.

Zemnieku un muižnieku juridiskās attiecības pa vecam balstījās uz «brīvu vienošanos». Līguma noteikumus diktēja muižnieks, kurš pēc patikas katru gadu varēja paaugstināt nomas maksu. Zemnieki pēc būtības kļuva par vienkāršiem zemes gabalu noņēmējiem. Muižnieki centās noslēgt līgumu mutiski un parasti uz neilgu laiku, pa lielākaļ daļai uz vienu gadu. Tas deva iespēju jebkurā laikā izlikt zemniekus no mājām, atdodot zemes gabalus uz izdevīgākiem noteikumiem citām personām.

19. gadsimta 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā visā Latvijā krasi izpaudās muižnieku reakcionārā ekonomiskā politika. Muižnieki sāka izlikt zemnie-

² *Материалы для географии и статистики России. Лифляндская губерния. Сост. Ф. Веймарн. СПб., 1864, с. 276—277.*

kus no viņu mājām un atņemtos zemes gabalus pievienot savām muižām. Tikai Vidzemes guberņā vien laikā no 1854. gada līdz 1863. gadam no mājām tika izlikti 3263 zemnieki — nomnieki. Turpmākajos gados zemnieku izlikšana kļuva vēl masveidīgāka.

Valdības pavēle ar aizliegumu pievienot zemnieku zemi muižas zemei tika izdota tikai 1867. gadā.³ Bez zemes un brīvības latviešu zemnieki cēlās cīņai pret saviem apspiedējiem. Šī cīņa izpaudās dažādos veidos, sākot ar lūgumrakstiem un sūdzībām cāram, pārceļšanos uz Krievijas iekšējām guberņām un beidzot ar atklātu pretsparu, kas bieži pārauga nemiēros.

Feodāli atkarīgie zemnieki nebija ieinteresēti nomātās zemes uzlabošanā. Zeme netika racionāli izmantota, un zemnieku darba ražīgums bija ļoti zems. Tāpēc muižnieki bija spiesti uzsākt nomas zemes gabalu pārdošanu zemnieku īpašumā. Tomēr viņi baidījās zemnieku ekonomiskās patstāvības un konkurences dēļ zaudēt savas feodālās privilēģijas uz zemi un reizē ar to savu politisko varu.⁴

Tāpēc muižnieki centās saglabāt veco zemkopības vadīšanas sistēmu. Tas viņiem arī izdevās, jo līdz 1863. gadam zemniekiem nebija tiesību brīvi pārvietoties un mainīt nodarbošanos. Oficiāli klaušas tika atceltas tikai 1868. gadā. Tomēr daudzos Latvijas apriņķos tās pastāvēja līdz 19. gadsimta beigām.

Kopš 60. gadiem muižnieki, atklāti pāriedami uz kapitālistiskās attīstības «prūšu ceļu» zemkopībā, sāka plašāk praktizēt pagasta zemes gabalu pārdošanu. Tas bija vēl viens latviešu zemnieku aplaupīšanas veids. No zemniekiem pārdotās zemes muižnieki ieguva milzīgu kapitālu. Tā, piemēram, Vidze-

³ Виграб Г. И. Прибалтийские немцы. Юрьев, 1916, с. 68.

⁴ Turpat, 71. lpp.

mes gubernā vien līdz 1901. gadam no 22 994 pārdo-
tajām mājām muižnieki saņēma 72 miljonus rubļu.

Latvijas rūpniecība 50.—60. gados, it īpaši Vidze-
mes gubernā (Rīgā un citās pilsētās), kur tā attīsti-
jās straujāk, atradās pārejas stadijā no manufaktū-
ras uz fabriku.

Rūpnieciskā ražošana Latvijā strauji attīstījās
pēc 60. gadu buržuāziskās reformas. 1866. gada
4. jūlijā ar cara rīkojumu tika atceltas vācu cunftu
privilēģijas un apstiprināta t. s. rūpniecības brīvība.
Tomēr feodālisma paliekas vēl ilgi bija par šķērslī
rūpniecības attīstībai. Tikai 1877. gadā cunftu no-
slēgtība tika galīgi atcelta sakarā ar «Krievijas pil-
sētu nolikuma» attiecināšanu uz Baltiju.⁵

Baltija ekonomiskā ziņā bija cieši saistīta ar Krie-
vijas centrālajiem apgabaliem, tādēļ 60. gados Lat-
vijā sākās dzelzceļa būve, kas sekmēja iekšējā tirgus
attīstību.

Lai gan Baltijas gubernas bija cariskās Krievijas
sastāvdaļa, sociāli politiskajā ziņā šajos gados tās
ieņēma īpašu politisko stāvokli. Tam par cēloni bija
pirmām kārtām Baltijas muižnieku un vācu birģeru
feodālās kārtu privilēģijas. Feodālās privilēģijas
ļāva vācu muižniekiem un birģeriem mantot arī īpa-
šas politiskās tiesības. Landtāgu vietējā politiskā
vara, sākot ar pagasta pārvaldi un beidzot ar aug-
stāko instanci, atradās dzimtīpašnieku rokās. Pilsē-
tās visa administratīvā vara piederēja maģistrātam,
kura priekšgalā atradās ietekmīgākie vācu tirgotāji
un birģeri. Baltijas «īpašo kārtību» reprezentēja
landtāgi un maģistrāti.

Beidzot, muižniecības un birģeru šķira, kas pār-
valdīja ekonomiku un sociālās dzīves nozares, nega-
tīvi ietekmēja arī kultūras attīstību. Latviešu tautas

⁵ *Latvijas PSR vēsture*. R., 1955, 2. sēj., 52. lpp.

kultūras atpolicību nosacīja feodālās baznīcas ideoloģija. Tautai, kuras pamatmasa bija zemnieki, kas tika uzskatīti par zemākās kārtas pārstāvjiem, nebija savas nacionālās inteligences, teātra, literārās valodas. K. Biezbārdis uzsver, ka 19. gadsimta vidū latviešu valodā iznākošā literatūra aprobežojās galvenokārt ar reliģijas jautājumiem. Mācītāji uzspieda tautai arī reliģisku morāli. Tas viss kopā ietekmēja tautas izglītību, kuras līmenis bija zems. Līdz ar to tika kavēta vispārējā nacionālā kultūras attīstība.

SABIEDRĪBAS ATTĪSTĪBAS FAKTORS

K. Biezbārža, J. Alunāna un citu jaunlatviešu socioloģiskie uzskati veidojās kā pretspārs klerikālajai ideoloģijai un bija organiski saistīti ar latviešu nacionālās buržuāzijas sociālo attīstību.

19. gadsimta 50.—60. gados luterāņu baznīca, kas pauda valdošās šķiras — muižnieku — ideoloģiju un bija feodālās iekārtas balsts Latvijā, gribēja latviešu zemniekus pilnīgi pakļaut savai ietekmei. Luterānisma ideologi centās pierādīt, ka sabiedriskās dzīves pamatā esot dievišķi spēki. Tā, piemēram, mācītājs A. Debners, kas bija iemantojis autoritāti Baltijas muižnieku vidū, rakstā «Dievs vai pasaule» pamācīja, ka viss pasaulē atkarīgs no iepriekšējās dievišķās providences.⁶ Baznīca mācīja vienkāršajiem ļaudīm, ka cilvēks ir dieva radīts un viņa liktenis atkarīgs no dieva. Balstoties uz reliģiskām dogmām, mācītāji mudināja zemniekus paklausīt dievam un muižniekiem. Pēc Baltijā valdošā mazā-

⁶ *Mittheilungen* und Nachrichten für die evangelische Kirche in Russland, 1863, N 4.

kuma domām, ticībai bija jāaizstāj saprāts un zinātne.

Pretstatā šiem reliģiskajiem postulātiem K. Biezbārdis izvirza savus uzskatus par sabiedrību. Sabiedrības pamatā ir apziņas faktors. Sabiedrības attīstības cēlonis ir cilvēka prāts, kas, izzinot dzīves parādības, pastāvīgi pilnveidojas. Līdz ar to pilnveidojas arī sabiedrība. Tās attīstība atkarīga no apziņas progresā. Prāts kā sabiedrības attīstības cēlonis rada izglītību un zinātni. Biezbārdis raksta: «... matemātika nedod iespēju spriest par kaut ko, balstoties uz redzi, bet vienīgi uz saprātu un saprašanu.»⁷ Zinātne savukārt labvēlīgi iedarbojas uz sabiedrības attīstību. Izejot no prāta attieksmes pret īstenību, K. Biezbārdis, no vienas puses, izskaidro tādas sabiedriskās parādības kā valsts, tiesības, reliģija utt. No otras puses, prātam jāatbilst sabiedrības dzīves «dabiskai iekārtai». Tāda kārtība saskan ne vien ar prasībām, bet arī ar cilvēka vajadzībām. Šīs idejas K. Biezbārdis izvirza rakstos «Kāds vārds par dzīves kārtām pasaulē, caur ko un kā viņas cēlušās», «Cilvēks un lops, kas tiem par starpību».

K. Biezbārža uzskats par sabiedrības progresā cēloni, protams, ir ideālistisks, jo par attīstības pamatu tiek pieņemta cilvēka apziņa, nevis sabiedrības materiālie dzīves apstākļi, tomēr tas ir savam laikam progresīvs, jo dievišķo spēku vietā, ko sludina baznīca, viņš izvirza cilvēka prātu.

K. Biezbārdis nešaubījās par to, ka cilvēki pakāpeniski attīstījušies no dzīvniekiem. Rakstā «Cilvēks un lops, kas tiem par starpību» viņš konstatē cilvēka un dzīvnieku anatomiskās uzbūves un fizioloģisko funkciju līdzību. Biezbārdis atzīst, ka augsti attīstītiem dzīvniekiem novērojami psihe elementu.

⁷ Biezbārdis K. Ģeometrija. R., 1874, 3. lpp.

Viņš runā par to, ka suns un citi dzīvnieki spēj pār-
dzīvot prieku, mīlestību, bēdas utt. Tomēr, kaut arī
dzīvniekiem piemīt «dvēseles elements», tie ir pil-
nīgi atkarīgi no instinktiem, kas nosaka to uzvedību.
Dzīvnieki neizzina dabu, bet tikai pielāgojas tai.

Pēc Biezbārža domām, cilvēka atšķirību no dzīv-
nieka nosaka apziņa. Cilvēka apziņai pievienojas
griba un valoda. Dzīvniekiem šīs īpašības nepiemīt.
Cilvēks tāpat pārvērties no dzīvnieka par cilvēku,
attīstīdams apziņu, gribu un valodu.

K. Biezbārdis uzskatīja, ka cilvēka ķermenis ir
attīstīts pilnīgāk nekā viņa dvēsele, t. i., garīgā darbī-
bība.

Kopumā būdams ideālists, uzskatos par sabiedrību
K. Biezbārdis neizprot ekonomiskās bāzes nozīmi cil-
vēka dzīvē. Tāpēc viņš nevarēja nonākt pie secinā-
juma, ka cilvēka darbība pamatos pārveido visu viņa
dabu.

Šajā pašā rakstā K. Biezbārdis izseko bērna attī-
stībai, kura dvēseli viņš salīdzina ar «dzīvu elpu». Dvēseli bērns iegūst tad, kad sāk runāt. Pēc K. Biez-
bārža domām, valoda ir iedzimta, tā atklāj cilvēka
dvēseli. Biezbārdis raksta: «Valoda ir cilvēka dvē-
seles parādīšanas grāmata.»⁸ Saskaņā ar apgaismo-
tāja uzskatiem, cik daudz izzināts apkārtējā pasaulē,
tik daudz attīstās cilvēka dvēsele.

Neatņemama cilvēka īpašība ir arī griba. Tā ir
iedzimta tāpat kā valoda. Griba ierosina cilvēku
aktīvai darbībai un izpaužas cilvēka rīcībā. Kur cil-
vēks dzīvo pilniskanīgu dzīvi, tur plaši izpaužas viņa
gribas brīvība. Lai gan valoda un griba ir iedzimtas,
t. i., tiek pārmantotas no senčiem, tās ir atkarīgas

⁸ Biezbārdis K. Cilvēks un lops, kas tiem par starpību. —
Mājas Viesis, 1862, 4. nr.

no apziņas, kas to «vada», kā arī no cilvēka darbības un izturēšanās.

Tātad K. Biezbārdis pirmo vietu ierāda apziņai, cilvēka prātam. Idejiskie motīvi ir ne tikai atsevišķa indivīda, bet visas sabiedrības darbības pamatā. Prātam viņš piešķir vēsturiski iegūtās gudrības. Tās it kā veido sabiedrības spriedumu, kas pauž tautas nacionālos centienus. Sabiedrības spriedums, ko dod progresīvie cilvēki, kas nākuši no nacionālās buržuāzijas vidus, ir sava veida kritērijs cilvēka uzvedībai.

K. Biezbārdis saprata, ka Baltijas muižnieku un birģeru «augstākajai sabiedrībai» tāpat ir savi uzskati. Tomēr tie aizstāv valdošā mazākuma intereses un tāpēc ir konservatīvi. Starp konservatīvajām un opozicionārajām idejām notiek cīņa, ko K. Biezbārdis uzskatīja par likumsakarīgu. Tādas cīņas paraugs viņam bija «Pēterburgas Avīzes», kas veidoja tautas sabiedrisko apziņu.

Lūkodamies uz vēsturi no ideālisma pozīcijām, K. Biezbārdis stāvēja tālu no šķiru cīņas izpratnes. Tāpēc, būdams demokrātiski noskaņots, viņš nereti nonāca pie vispārējā taisnīguma idejām. Aizstāvēdams prāta tiesības uz patstāvīgu attīstību, K. Biezbārdis latviešu buržuāzijas apziņu pievērsa sabiedriskās dzīves izmaiņām. Ar saviem uzskatiem, ka sabiedrisko parādību kritērijs ir prāts, K. Biezbārdis nostājās pret prāta prasībām neatbilstošo feodālo iekārtu.

K. Biezbārža uzskatos par sabiedrību parādās atsevišķi momenti, kas liecina, ka sabiedrības dzīvi viņš izpratis reāli. Rakstā «Kāds vārds par dzīves kārtām pasaulē, caur ko un kā viņas cēlušās» (1863) viņš lielu uzmanību veltī iedzīvotāju skaitam un ģeogrāfiskajai videi, kam, pēc viņa domām, ir svarīga nozīme sabiedrības attīstībā. Par pirmo nosacī-

jumu, lai būtu iespējama eksistence, viņš uzskatīja zemi par zemes uzturu un iedzīvotāju skaita pieaugumu. Cīņā par zemi un zemes uzturu senie cilvēki apmetās izklaidus dažādās vietās. Pirmatnējais cilvēks atrada sev gatavu barību, bet nespēja ar to apmierināt visas savas vajadzības. Atkarībā no ģeogrāfiskās vides un dabas apstākļiem cilvēks viņš sāka nodarboties vai nu ar medībām, vai ar lopkopību un zemkopību. Cilvēks sāka iegūt sev uzturu ar darbu, un bads kā fizioloģisks faktors spieda viņu meklēt labākus dzīves apstākļus.

Bads, kā uzsver K. Biezbārdis, ir pirmais saprātīgs faktors un līdz ar to arī cilvēka darbības ierosinātājs.

K. Biezbārdis uzskata, ka liela nozīme ir zemes uzturam. Pēc viņa domām, katra tauta, it īpaši vēsturiskās attīstības pirmajā posmā, vārda tiešā nozīmē ir savas zemes «auglis». Līdz ar dažiem naiviem prātojumiem K. Biezbārdis rakstā «Kāds vārds par dzīves kārtām pasaulē, caur ko un kā viņas cēlušās» izsaka svarīgu domu, ka sabiedrisko iekārtu nosaka ne tikai cilvēka griba un vēlēšanās, bet arī zemkopības attīstības pakāpe un ģeogrāfiskie apstākļi.⁹ «Tā nu redzams, ka ne no cilvēka gribēšanas vien un ne tikai no pašu vēlēšanās tās pieminētās dzīves kārtas cēlušās, bet caur zemes kārtību un zemes apgabalu kur cilvēku bari bija apmetušies.»¹⁰

Labvēlīgo ģeogrāfisko apstākļu (jūra, upes, ezeri) dēļ K. Biezbārdis Baltijai paredz lielu nākotni. Ērtajām ostām Rīgā, Rēvelē, Liepājā un citās pilsētās tās jāveicina plaša tirdzniecības attīstība.

K. Biezbārdi saviļņoja jautājums par Baltijas pirmiedzīvotāju likteni. Laikā, kad vācu zobenbrāļu ordenis iekaroja Baltiju, apspiežot latviešus, igauņus un libiešus un izpostot viņu iedzīvi, vietējo iedzīvi

⁹ Mājas Viesis, 1863, 26. nr.

¹⁰ Turpat.

votāju skaits stipri samazinājās. Dzīvodami nepanesamos apstākļos, lībieši 19. gadsimtā sāka pamazām izmirt. Smagais ekonomiskais jūgs, galvenokārt zemes trūkums, piespieda daudzus latviešu zemniekus pārcelties uz Krievijas apgabaliem.

19. gadsimta otrajai pusei raksturīga samērā strauja ražošanas paplašināšanās Krievijā un Rietumeiropā. Rūpniecības un tehnikas attīstība K. Biezbārdi vedināja domāt, ka sabiedrības dzīvē arvien lielāku nozīmi iegūst ekonomiskie faktori. 1875. gadā K. Biezbārdis uzraksta populārzinātnisku rakstu «Kapitāls un darbs», kurā viņš iepazīstina lasītāju ar dažiem buržuāziskās ekonomikas zinātnes jēdzieniem. Rakstā uzsvērts, ka ārpus saimniecības, ārpus ekonomiskajiem apstākļiem cilvēku sabiedrība nevar attīstīties. Lai dzīvotu, nepieciešama iztika, bet iztikas iegūšana rada saimniecību, jo «bez saimniecības nevar cilvēks pasaulē dzīvot».¹¹

Vadošā loma saimniecības sistēmā ir darbam. «Kas ir redzējis,» raksta Biezbārdis, «kapitālam augļus atnesam bez darba?»¹² Tāpat kā J. Alunāns, arī K. Biezbārdis atzīst, ka darbam jābūt brīvam no feodālajiem spaidiem. Viņš darba vērtības teoriju aplūko no buržuāziskajām pozīcijām. Runādams par uzņēmējiem un strādniekiem, kā arī pakavēdamies pie tādiem jēdzieniem kā kapitāls un peļņa, K. Biezbārdis nesaskata darbaļaužu ekspluatācijas cēloņus un augošās kapitālisma pretrunas Latvijā.

K. Biezbārža socioloģisko uzskatu svarīga iezīme ir tā, ka viņš aplūko pasauli un sabiedrību kā pārvērtību procesu. Viņš raksta: «Pārvēršanās, tas ir no mūžības tas vienīgi pastāvīgais likums visām pasaules lietām.»¹³ Likumsakarīgai sabiedrības attīstī-

¹¹ Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.

¹² Turpat.

¹³ Mājas Viesis, 1873, 25. nr.

tībai, pēc K. Biezbārža domām, jānovēd pie progresīvas izglītībā, zinātnē, nacionālajā kultūrā. Viņš aizstāvēja progresu, ko viņš izprata ne tikai kā sabiedrības garīgo attīstību, bet arī kā tās materiālo attīstību.

Neraugoties uz straujo rūpniecības attīstību Krievijā un Rietumeiropā, K. Biezbārdis uzskata, ka Baltijai jāpaliek agrārai zemei. Lai gan viņš nenolieda rūpniecības nozīmi zemkopībā, kur plaši jālieto lauksaimniecības mašīnas, tomēr izsaka cerības, ka Baltijas ekonomisko attīstību veicinās pārtikusī zemniecība. Visās pilsētās iedzīvotāju kārtas un grupas cēlušās no zemniecības, un pirmie kultūras iedīgļradušies, attīstoties zemkopībai.

K. Biezbārža socioloģiskās idejas, kaut arī tās bija buržuāziski ierobežotas, deva viņam iespēju dziļāk ieskatīties Baltijas guberņu ekonomikā, sociālajā dzīvē, noskaidrot dzimtbūšanas palieku lomu, vācu aristokrātijas un birģeru privilēģijas un tiesības. Sakarā ar to viņš arī varēja sniegt feodālisma un Baltijas «īpašās kārtības» pamatotu kritiku.

KAMERĀLĀS ZINĀTNES

Par kamerālajām zinātnēm tolaik dēvēja ekonomikas zinātņi. K. Biezbārža politekonomisko uzskatu attīstību ietekmēja angļu klasiskās politekonomijas mācība. 50.—60. gados tie atbilda augošās latviešu buržuāzijas interesēm un visumā tiem bija progresīva ievirze.

Kopā ar J. Alunānu un K. Valdemāru, K. Biezbārdis apgūst klasiskās angļu politekonomijas pārstāvja Ā. Smita darba vērtības teoriju. Izejot no tās, viņš atzīst, ka darbs ir visas tautsaimniecības sistēmas pamatā. Tā kā darbs ir bagātību avots, K. Biezbār-

dis aicina taupīt un krāt kapitālu, aizmirsdams, ka kapitāla dēļ cilvēks ekspluatē cilvēku.

Diemžēl K. Biezbārdis, tāpat kā Alunāns, kas īpaši nodarbojās ar politekonomijas jautājumiem, no minētās teorijas neizdarīja attiecīgus secinājumus. Proti, ja darbs, it īpaši fiziskais, ir materiālās bagātības avots, tad šai bagātībai jāpieder darba tautai. Biezbārdis vienīgi atzīst un aizstāv ideju, ka feodālās attiecības kavē ekonomikas attīstību. Viņš runā par darba dalīšanu senatnē, par matriarhātu un patriarhātu, par lopkopju, zemkopju, amatnieku un tirgotāju izcelšanos.¹⁴

Vadīdamies no vispārīgām buržuāziskās politekonomijas atziņām par to, ka kapitālists saņem peļņu, strādnieks algu, bet zemnieks — renti, Biezbārdis 50.—60. gados mēģina risināt agrāro jautājumu un izvirza ekonomiskas prasības, kas atbilst buržuāzijas interesēm.

70. gados K. Biezbārža politekonomiskie uzskati atpalika no laikmeta aktuālajiem uzdevumiem un prasībām. Latvijas progresīvā sabiedrība jau sāka domāt par latviešu proletariāta vietu un lomu nacionālās atbrīvošanās kustībā. Protams, arī Biezbārdim nebija svešs strādnieku jautājums. Taču risināt šo jautājumu viņam nebija pa spēkam, un, kad viņš mēģināja pie tā ķerties, tad darīja to buržuāzijas labā.

Protams, 70. gados K. Biezbārdi interesē jautājumi, ko izvirza kapitālistiskā saimniecības forma. Saimniecības formu attīstību viņš cenšas tēlot rakstā «Kapitāls un darbs». Viņš visumā pareizi apraksta, kā izveidojusies medību saimniecība, pēc tam lopkopība un zemkopība, kā vēlāk nodalījusies amatniecība un līdz ar to izveidojusies savstarpīgā saim-

¹⁴ Biezbārdis K. Kāds vārds par dzīves kārtām pasaulē, caurko un kā viņas cēlušās. — Mājas Viesis, 1863, 26. nr.

niecība (preču saimniecība. — *Aut.*), kur viena saimniecība gatavo to, kas vajadzīgs otrai. Turklāt autors uzsver, ka «nepilnīga savstarpība var būt ienaida un karu iemesls».¹⁵

K. Biezbārdis uzskata, ka arī darbaspēks un darbariki pieder pie kapitāla, tomēr piebilst, ka «mūsu dienās mēdz tikai naudu saukt par kapitālu, jo vienīgi nauda varot pati no sevis augļus nest».¹⁶ Laikā gan šis kapitāla raksturojums ir neprecīzs, K. Biezbārdis pareizi paskaidro, ka bez strādniekiem nekad nauda augļus nenes, ne tam, kas naudu aizdo, ne tam, kas to aizņemas. K. Biezbārdis nespēj salīdzināt atšķirību starp tiem, kas vērtības rada, un tiem, kas tās piesavinās. Tādējādi viņš attaisno buržuāzijas kundzību.

Neraugoties uz to, «Pasaulē un Dabā» publicētais ir interesants Biezbārža raksts, kurā viņš analizē strādnieku un kapitālistu darbu uzskatot par līdzvērtīgu, tomēr runā par atalgojuma nevienlīdzību.

1875. gada 11. numurā rakstā «Dimanta dzirnavas Amsterdamā» lasām: «Tas gan ērmati, ka tie darba strādnieki, kas tās dārgākās lietas apstrādā, gandrīz tie nabagākie.»¹⁷ Tā, piemēram, zelta raktuvju strādnieki «tikai knapi tik daudz nopelna, ka tikai ar lielām rūpēm savu ģimeni uzturēt spēj».¹⁸ Tāpat klājas arī dimanta griezējiem un slīpētājiem: «Pie visa grūta darba un lielas izmanības strādniekiem top gauži maz maksāts, lai gan dzirnavu īpašnieki šajā laikā bagāti paliek!»¹⁹

¹⁵ *Biezbārdis K.* Kapitāls un darbs. — Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.

¹⁶ Turpat.

¹⁷ *Biezbārdis K.* Dimanta raktuvju dzirnavas Amsterdamā. — Pasaule un Daba, 1875, 11. nr.

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Turpat.

Interesants ir K. Biezbārža publicistiskais raksts «Ik katris dzied savu dziesmu», kurā redzama autora nostāja pret kapitālismu un viņa pretrunīgie meklējumi. Raksta literārā vērtība nav liela — tas var interesēt tikai kā Biezbārža uzskatu paudējs.

Centrālais tēls šeit ir ideālists Andrejs, kas grib «pa mākoņiem staigāt un par varavīksni debesīs uzkāpt».²⁰ Vēlāk viņš pieslejas «sirdsšķīstības» sludinātājiem, kuri «staigā apkārt, kāri to zeltu meklēdami, kas mūsu dvēselēs kalts, vai ar prieku jeb skumjām, bet abējādi tīrs spožs zelts».²¹

Autors simpatizē Andrejam, kas pārējos strādniekus uzskata par noziedzniekiem (viņi nosit ienīsto meistarū) arī tad, ja tie sacēlas pret saviem kungiem, pret sistēmu, kas radījusi bezdarbu un postu. Andrejam ir sveša dzīves praktiskā puse, viņš labāk grib saņemt algu par to, ka novērš ļaunību uzmanību no zemes lietām uz kaut kādām «svētām liesmām».

Tomēr arī Andreja draugs, praktiskais Bērtulis, savā ziņā uzskatāms par Biezbārža uzskatu paudēju. Par to liecina šo uzskatu daļējā saskaņa ar Biezbārža paustajām domām (piemēram, par attieksmi pret strādniekiem). Tāpat arī tas, ka autors ļauj Bērtulim paturēt virsroku pār Andreju tur, kur runa ir par praktiskiem jautājumiem.

Andrejs sūdzas, ka kapitālistiskie uzņēmēji izposta dabas skaistumu: «Vai vajadzēja vēl ar dūmiem apgānīt to mazumiņu tīra gaisa, kas mums ziemeļniekiem piešķirts?.. Jaunlaiku mežoni! Vai nebija zemes virsū diezgan nejauku vietu priekš jūsu kaulu un lupatu dzirnavām?.. viss, ko garu saucam.. ir

²⁰ Biezbārdis K. Ik katris dzied savu dziesmu. — Pasaule un Daba, 1875, 1., 3.—7., 9., 10. nr.

²¹ Turpat.

atstājis šo skaisto vietu un ievērts dzīves rēķinam
skaitļu rindās.»²²

Tomēr viņš nevar noliegt savu cieņu «šai stipra
dzelzu rokai (kapitālismam. — *Aut.*), kas šo jauno
pasauli starp cilvēkiem iecēluse».²³ Citādi to vērtē
praktiskais Bērtulis — pēc viņa domām, nav ko žēloties
par zaudēto paradīzi: «Papriekš to, kas vajadzīgs,
tad atnāk arī, kas patīkams.»²⁴

Skaidrs, ka K. Biezbārdis polemizē pats ar sevi.
Tā, piemēram, viena fabrikanta nelaime viņam šķiet
daudz lielāka nekā daudzu strādnieku ciešanas. Ap-
rakstījis strādnieku sašutumu, ko izraisījuši nelaimes
vaininieki, viņš pārvērs to «godbijībā un air-
grābtībā», jo, lūk, «liktenis kungu tāpat piemēlē-
jis».²⁵

Šķiet, mēs nekļūdisimies, ja apgalvosim, ka pašam
Biezbārža nostāja pret strādnieku kustību ir līdzīga
Bērtuļa uzskatiem: «Nedzenies pasauli pārlabot. Šis
sapnis dzejniekus vienmēr piekrāpis. Mums tās lie-
tas jāņem, kādas viņas ir, un visur savs labums
jāievēro, kur to ievērot iespējam. Neiedrošinies ar
ideālu karogu pasaules cīnīšanā doties, kur tie cīnās
par savu uzturu . . . paliec nost no tiem.»²⁶

FEODĀLISMA UN BALTIJAS «ĪPAŠS KĀRTĪBAS» APKAROTĀJS

Savus uzskatus par feodālajām attiecībām, Balti-
ijas muižniecības kārtu privilēģijām un tiesībām

---

²² *Biezbārdis K.* Ik katris dzied savu dziesmu. — *Pasaules
un Daba*, 1875, 1., 3.—7., 9., 10. nr.

²³ Turpat.

²⁴ Turpat.

²⁵ Turpat.

²⁶ Turpat.

K. Biezbārdis izteicis vairākos darbos un rakstos. Šajā ziņā nozīmīgs ir viņa 1865. gadā vācu valodā sarakstītais darbs «Krievijas Baltijas provinču stāvoklis un īpatnības».

Baltijas muižniecība latviešu zemnieku ekonomiskajā un garīgajā apspiešanā balstījās uz it kā neaizskaramajām laikmeta un tradīciju sargātajām bruņniecības privilēģijām un tiesībām.

Savu kritiku K. Biezbārdis vērsa pret Baltijas vietējā orgāna «Rigasche Zeitung» publicistiem, kas, maskēdamies ar skaļām frāzēm par brīvību, patiesībā atbalstīja agrārās aristokrātijas intereses un nostājās pret jaunlatviešu kustību. 1864. gadā «Rigasche Zeitung» atklāti sāka aizstāvēt muižnieku zemes privilēģijas un vietējo «konstitūciju», ar kuru tika saglabāta «īpaša kārtība». Katru muižnieku konstitūcijas pārveidošanas mēģinājumu šī avīze uzskatīja par varmācību.²⁷

Savā darbā K. Biezbārdis parāda, kā vēsturiski radušās Baltijas muižnieku privilēģijas un tiesības, kāds bijis to cēlonis un sekas. Zemi, kur dzīvoja latvieši, igauņi un libieši, 13. gadsimtā ar uguni un zobenu iekaroja vācu iebrucēji. Iekarojuši zemi, bruņinieki pakļāva brīvo tautu un uz daudziem gadsimtiem nospieda to verdzībā. Tā radās dzimtbūtnieciskās tiesības, privilēģijas un no tām izrietošās zemes vēsturiskās attīstības īpatnības. Uz jautājumu, kas ienācējiem piešķīris šīs tiesības un privilēģijas, Biezbārdis atbild: «Spēks deva tiesības»²⁸ — tātad cēlonis meklējams zemes sākotnējā iekarošanā.

Tālāk K. Biezbārdis paskaidro, ka tajā laikā, kad tika pakļauti Baltijas iedzīvotāji, bruņinieki vēl nespēja izveidot valsts pārvaldes formas. Feodālās sa-

²⁷ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 28.

²⁸ Turpat.

drumstalotības periodā katrs feodālis bija pilntiesīgs valdnieks.²⁹ Turpmākajos gadsimtos īpašuma tiesības ne vien deva daudzas feodālās privilēģijas, bet arī radīja savdabīgu konstitūciju, kas 19. gadsimta vidū paredzēja Baltijas autonomiju. Baltijas konstitūcija tiecās pakļaut visas sabiedriskās dzīves sfēras: izglītību, skolu, pagasta pārvaldi, tiesas aparātu utt.

Krievijā 60. gadu sākumā muižniecības feodālās privilēģijas un konstitūcija kļuva par šķērsli zemes ekonomiskajai attīstībai un kavēja apgūt gadsimta kultūras sasniegumus.

Zemes īpašuma tiesības un privilēģijas rada muižniekos pārākuma apziņu. Par sabiedriskās dzīves vienīgo un galveno jautājumu viņi uzskata bagātības, t. i., zemes īpašuma, vairošanu. Tas viss noved Baltiju pie dziļas noslēgtības un provinciālisma un muižnieku korporatīvās norobežošanās.

Savukārt konstitūcija rada muižniekos vēlēšanos atdalīties no Krievijas. Šī konstitūcija patiesībā rada Vidzemes, Kurzemes un Igaunijas ekonomisko un politisko izolāciju. Muižnieku korporācija, vārdos izrādot savu lojalitāti Krievijai, būtībā pauž dziļas simpātijas Vācijai un lolo cerību kalpot savai «fāterlandei». Muižniecības politiskos centienus atbalsta Rīgas, Rēveles un citu pilsētu patriciāts. Bagātie tirgotāji, birģeri un cunftes tāpat ir ieinteresēti saglabāt savas tiesības un privilēģijas. Neraugoties uz to, ka birģeri atsevišķos gadījumos konkurē ar muižniecību, tie labi saprotas, kad tiek skartas kopīgās intereses.

Muižniecības un pilsētu feodālo privilēģiju un kārtu tiesību pastāvēšana aizkavē zemkopības, tirdz-

---

²⁹ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 21.

niecības un amatniecības attīstību. Lielie zemes īpašnieki, kurus interesē tikai ienākumu pavairošana, nespēj racionāli attīstīt lauksaimniecības kultūru. Kaut arī viņu īpašumā atrodas labākā zeme, tā tiek apstrādāta nevis intensīvi, bet ekstensīvi. Zemes auglība krītas ar katru gadu. Zemes augstās cenas nosaka arī lauksaimniecības produktu cenu pieaugumu.³⁰ Tāpēc tie nerod noietu ne Krievijā, ne aiz tās robežām. Tomēr par galveno atpalikušās lauksaimniecības sistēmas cēloni K. Biezbārdis uzskata klaušas, kas tiek maskētas ar «brīvu līgumu».

Cunftu pastāvēšana stipri traucē brīvās amatniecības ražošanas attīstību. Tāpēc no zemes pamatiedzīvotājiem nākušie amatnieki dodas uz Krieviju, kur var labāk nopelnīt.

60. gados feodālisma paliekas laukos un pilsētās neļauj attīstīties tirdzniecībai, traucē dzelzceļu un tirdzniecības flotes būvi. Iekšējā un ārējā tirdzniecība ir tuvu sabrukumam. Tirdzniecības regresā visvairāk vainojami vācu tirgotāji, kuri nav ieinteresēti tirdzniecības attīstībā ar Rietumu zemēm. Ārējā tirdzniecībā imports dominē pār eksportu. Dzelzceļu un tirdzniecības flotes, kas ir tirdzniecības attīstības nepieciešams noteikums, Baltijas provincēs trūkst. Kokus kā vērtīgu būvmateriālu izcērt un par smieklīgi zemām cenām izved uz Angliju un citām zemēm. Tajā pašā laikā Baltijā kuģu būvētavas netiek celtas, lai gan ģeogrāfiskie apstākļi ir labvēlīgi. Dzelzceļus nebūvē tādēļ, ka baidās no konkurences ar Krievijas iekšējiem apgabaliem, kur labības un citu lauksaimniecības produktu cenas ir krietni zemākas nekā Baltijā.

³⁰ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 50.

Rīgas patriciāts, pārciešot līdzīgas bailes, pievienojas muižniecības domām. Lūk, kāpēc līdz šim paskaidro K. Biezbārdis, netiek celts Rīgas—Liepājas dzelzceļš, lai gan tas ir ļoti nepieciešams.

Šādā bēdīgā ekonomiskā stāvoklī zeme ir nonākusi feodālo attiecību saglabāšanas rezultātā.

Baltijas konstitūcija, ko tik ļoti slavē vietējā prese, atņēma tautai elementārās tiesības. Viena gadsimta laikā tauta nespēj iekļauties Krievijas politikā dzīvē. Ilgus gadus kungi to ir turējuši tumsībā Zemes iedzīvotāju pamatmasai — zemniekiem — nav nekādas jēgas par tiesībām un brīvību. Šī konstitūcija sargā tikai zemes īpašnieku intereses. Un Biezbārdis nonāk pie secinājuma, ka «feodālām tiesībām un likumiem ir mazāk nozīmes nekā sīkumainām kļīķes interesēm».³¹

Feodālās kārtības kritikā K. Biezbārdis balstījās uz slavofilu presi, kas 60. gadu vidū «īpašo kārtību» Baltijā kritizēja no krievu muižniecības un buržuāziskā liberālisma viedokļa.

Feodālo attiecību kritika, kaut arī K. Biezbārdis un citi jaunlatvieši to pauda no latviešu liberālās buržuāzijas pozīcijām, veicināja vietējās politiskās varas satricināšanu un iepazīstināja krievu sabiedrisko domu ar ekonomisko un sociāli politisko stāvokli Baltijā.

AGRĀRAIS JAUTĀJUMS

Kritizēdams feodālās attiecības Baltijā, K. Biezbārdis pievērsās agrārajam jautājumam, kas 19. gadsimta 50.—60. gados Latvijā ieņēma centrālo

³¹ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 13.

vietu sabiedrisko jautājumu vidū. Atsevišķiem sabiedriskiem darbiniekiem un sabiedriskiem grupējumiem bija sava attieksme un uzskati par agrāro jautājumu Latvijā.

K. Biezbārža sociāli politiskajos uzskatos agrārajam jautājumam bija svarīga loma ne tikai tāpēc, ka zemniekus viņš uzskatīja par galveno spēku materiālo labumu ražošanā un lauksaimniecību izvirzīja pirmajā vietā, bet arī tāpēc, ka no šī jautājuma atrisināšanas bija atkarīgs sabiedriskās dzīves turpmākais progress. Agrārais jautājums ir skarts gandrīz visos svarīgākajos K. Biezbārža darbos un rakstos. Tādi raksti kā «Kas zemniekam jāzina?», «Mūsu aramā zeme»³² u. c. tieši veltīti zemniekiem. K. Biezbārdis, kā mēs jau zinām, aktīvi piedalījās zemnieku sūdzību sastādīšanā. Agrārajam jautājumam nozīmīga vieta ierādīta arī vācu valodā sarakstītajos darbos «Krievijas Baltijas provinču stāvoklis un īpatnības», «Valodas un izglītības cīņa Krievijas Baltijas provincēs» un citos. Vienā no saviem darbiem K. Biezbārdis raksta: «Mūsu Baltijas provincēs visvairāk manāms, ka zemnieki ir valsts pamats.»³³ Ar agrāro jautājumu nodarbojās bez izņēmuma visi ievērojamākie jaunlatvieši. Lielu uzmanību zemnieku jautājumam veltīja «Pēterburgas Avīzes», kas redakcijas vārdā publicēja tādus rakstus kā «Zemniecība» u. c.

Zemes attiecību vēsturiskā attīstība Baltijā 18. gadsimtā sarežģīja latviešu zemniecības struktūru. Tomēr pēc 1818.—1819. gada zemes reformas Baltijā zemniecības grupas noformējās samērā noteikti. No visiem zemniecības nogrupējumiem

³² Pasaule un Daba, 1875, 4., 5. nr.

³³ *Mediationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen*, S. 14.

19. gadsimta vidū skaitliski pirmo vietu ieņēma bezzemnieki — kalpi un vaļinieki. To bija 3/4 no visiem zemniekiem. Otrajā vietā ierindojās zemes un māju nomnieki, kas literatūrā iegājuši ar neparastu nosaukumu — māju saimnieki. Un, beidzot, pie trešās grupas piederēja zemnieki — privātipašnieki, kas 60. gados uzsākot aktīvu nomājamo zemes gabalu iepirkšanu privātipašumā, no nomniekiem pārvērtās lauku buržuāzijā.

Ar savām izvirzītajām prasībām par zemniecības aktīvāko daļu kļuva zemnieki — nomnieki. Baltijas zemnieki, kā uzsver K. Biezbārdis, pēc 1816.—1819. gada reformas atradās «stabilos klaušu saimniecības apstākļos». Viņš raksta: «Kā vispār zināms — viņi (muižnieki. — *Aut.*) prata dzimtbūšanas atcelšanu tā izmantot, ka, pateicoties tai, zeme tika pilnīgi nolaupīta.»³⁴

K. Biezbārdis nosoda reformu un tās sekas. «Brīvais līgums», ar ko tika maskētas klaušas, zemniekus — māju saimniekus noveda neciešamā stāvoklī. Un, kaut gan zemnieks nespēja izpildīt līguma noteikumus, viņš bija spiests tam piekrist, pretējā gadījumā viņš kopā ar «sievu un bērniem būs brīvs kā putns».³⁵

Par brīvu vienošanos tās istajā nozīmē, kā norāda K. Biezbārdis, šeit nevar būt pat runas. «Jauni kontrakti,» raksta K. Biezbārdis, «savā vairumā cenšas zemniekus izpostīt un nospiest kalpu kārtā, lai beigās iegūtu lētu darbaspēku.»³⁶

1864. gadā vācu prese, pirmām kārtām «Rigasche Zeitung», cildinot «brīvo līgumu», rakstīja, ka sa-

³⁴ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 44.

³⁵ Turpat, 46. lpp.

³⁶ Turpat.

karā ar naudas nomas ieviešanu zemnieku stāvoklis esot uzlabojies. Uzstādamies pret līdzīgiem apgalvojumiem, K. Biezbārdis paskaidro, ka zemes cenas ir ļoti augstas. Tās nosaka muižnieki, kas baidās zaudēt tiesības uz zemi. K. Biezbārdis secina, ka zemes cenas Baltijā ir daudz augstākas nekā tuvējās Krievijas guberņās. Muižnieki tās paaugstina tādēļ, «lai samazinātu no saimnieku vidus nākušo pircēju skaitu».³⁷ No otras puses, zemnieki ir pārāk nabadzīgi, lai iepirktu zemi. Viņi netic pat valdības solījumiem, ka zeme kļūs par viņu privātīpašumu un muižnieki neņems to atpakaļ, nenolaupis ilgā un sūrā darbā ietaupītos krājumus. Tāpat zemnieki baidās nokļūt jaunā atkarībā no muižniekiem, jo, gadījumā ja netiktu nomaksāta pieprasītā naudas summa, viņi no jauna uz ilgu laiku kļūtu atkarīgi, tagad jau no kreditora — muižnieka, kurš pie tam vēl prasa lielus procentus.

K. Biezbārdis nonāk pie secinājuma, ka zemniekam — nomniekam nav iespējams kļūt neatkarīgam no muižnieka.

Tā kā bezzemniekiem nav zemes, viņiem nav arī juridisku un politisku tiesību, jo muižnieks savā personā apvieno valdnieku, kreditoru un tiesnesi.

Smagie līguma noteikumi un beztiesiskais stāvoklis noved zemniekus ar sūdzībām Pēterburgā. Tur viņiem gan apsola izskatīt sūdzības, tomēr, kā raksta K. Biezbārdis, «viņi ar lielām šausmām pamana, ka valdības pārstāvji ir tie paši labi pazīstamie tiesneši».³⁹ Ar zemniekiem, kas iesniedz sūdzības, vēlāk izrēķinās muižnieki. Tā, tīši izkropļojot faktus ar

³⁷ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 46.

³⁸ Turpat.

³⁹ Turpat.

melīgiem protokoliem, paziņo K. Biezbārdis, var nosodīt nevainīgu un attaisnot slepkavu. Šādos apstākļos zemniekos rodas ilūzijas par cara labajiem nodomiem, bet visu to, kas nāk par labu zemnieku stāvoklim, vietējie kungi sagroza un pārvērš nelaimē.⁴⁰

Redzams, ka visvairāk Biezbārdis aizstāv zemnieku — māju saimnieku kā topošo privātīpašnieku intereses.

Analizēdams zemnieku stāvokli, K. Biezbārdis nepiet jautājumu par zemnieku izceļošanu. Ir zināms, ka 40.—60. gados Baltijas apstākļos šis jautājums iegūst lielu sociālu nozīmi, jo atspoguļo zemnieku un muižnieku savstarpējās attiecības. K. Biezbārdis uzskata, ka cēlonis, kāpēc latviešu zemnieki izceļo uz Krievijas vidieni, ir viņu apspiestība.

K. Biezbārža sociāli politiskie uzskati veidojās 50.—60. gados, asā zemnieku un muižnieku šķiru cīņas periodā. Zemnieki cīnījās par zemi un brīvību, par feodāli dzimtbūtnieciskā jūga nokratīšanu. Baltijas zemnieku kustība objektīvi vērsās pret feodāli muižniecisko zemes īpašuma sistēmu, kas attīstījās pa «prūšu ceļu», un zemnieki cīnījās par šādu agrārā attiecību pārveidošanu. Pauzdams lauku buržuāzijas sociālekonomiskos centienus, K. Biezbārdis neuzstājās par agrārā jautājuma radikālu risināšanu Latvijā.

EKONOMISKĀS PRASĪBAS

Vācu muižniecības reakcionāro zemnieku ekspluatācijas politiku ar dažiem iebildumiem atbalstīja ne-

---

⁴⁰ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 46.

liela «muižnieku liberāļu» un birģeru daļa, kas centās iegūt zemi. Kā vieni, tā otri, kaut arī viņi prasīja plašāk ieviest naudas nomu un zemes pārdošanu, galu galā palika muižniecības vairākuma pusē, jo tā rokās koncentrējās lieli zemes īpašumi un vara.

Cara valdība, uztraukusies par biežajiem Baltijas zemnieku nemieriem, laiku pa laikam centās ierobežot pārāk tālu ejošo muižnieku patvaļu. Tā ierosināja realizēt dažas reformas, kaut gan Aleksandrs II bija labvēlīgi noskaņots pret Baltijas zemes īpašnieku aristokrātiju. Tāpat jāņem vērā, ka neliela daļa t. s. valsts zemnieku atradās nedaudz labākā stāvoklī salīdzinājumā ar vācu jūgā nonākušo latviešu zemnieku pamatmasu. Tāpēc valdības priekšlikums pāriet uz naudas nomu un pārdot pagasta zemi bija reālāks nekā analogiski «muižnieku liberāļu» un birģeru plāni.

To labi izprata K. Biezbārdis un citi ievērojamākie jaunlatvieši. Zemes īpašnieku aristokrātijas, vācu tirgotāju un birģeru interesēm viņš pretstatīja jaunās latviešu buržuāzijas intereses, ko neļāva īstenot feodālisma paliekas, cunftu un tirgoņu ģildes reglamentācija.

Šajā sarežģītajā vēsturiskajā situācijā K. Biezbārdis izvirza prasības, kas atbilst augošās latviešu lauku un pilsētu buržuāzijas interesēm, taču šīs intereses ir pretrunā ar muižnieku, birģeru un vietējās vācu preses ekonomisko politiku.

60. gados sarakstītajos darbos K. Biezbārdis, atklādams Baltijas ekonomikas negatīvās puses, vislielāko uzmanību pievērš zemkopībai, amatniecībai un tirdzniecībai. Par galveno ļaunumu Baltijas provinču ekonomikā viņš uzskata klaušu saimniecību, cunftu iekārtu un atpalikušo tirdzniecību. Šī sistēma

noved tautu pilnīgā nabadzībā.⁴¹ Lai likvidētu feodālās iekārtas paliekas, K. Biezbārdis izvirza prasību pēc ekonomiskajām reformām, kas atjaunotu sabiedriskās dzīves normas. Viņš uzskata, ka zemei jābūt zemnieku īpašumā. Zemnieku tiesības uz zemi K. Biezbārdis pamato, pirmkārt, ar to, ka pirms Baltijas iekarošanas tā viņiem jau piederējusi,⁴² otrkārt, ar to, ka viņi vienmēr to apstrādājuši, tāpēc arī zemes augļiem jāpieder viņiem. Bet zemnieku — nomnieku īpašumā jābūt inventāram, mājai, t. i., visam, ko viņi radījuši ar savu darbu. K. Biezbārdis izvirza domu, ka visi tie, kas nepieder tautai, resp., muižnieki, aristokrātija, dzīvo uz tautas darba un sviedru rēķina.⁴³

Apstiprinādams zemnieku tiesības uz zemi, K. Biezbārdis norāda, ka zemnieku apstrādātajai zemei jāpaliek pilnīgā viņu īpašumā. Viņiem jādod tiesības brīvi ar to rīkoties. Nomas zemei, kuras līdz 60. gadu vidum Latvijā bija apmēram 40%, būtu jāpāriet zemnieku īpašumā iepirkšanas ceļā. Tiekdamies pasargāt zemniekus — māju saimniekus no klaušu spaidiem, K. Biezbārdis tāpat kā viņa domubiedri aizstāvēja zemnieku tiesības iepirkt zemi īpašumā par noteiktām valsts cenām. Viņš nostājās pret patvaļīgu nomas maksas paaugstināšanu, izvirzīdams prasību, lai šī maksa tiktu noteikta pēc likuma saskaņā ar zemnieka — nomnieka zemes daudzumu un kvalitāti.⁴⁴

K. Biezbārdis uzskata, ka «brīvā līguma» sistēma, aiz kuras slēpjas dažādi feodālo klaušu veidi, jāat-

⁴¹ *Meditationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen*, S. 21.

⁴² *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 16.

⁴³ Turpat, 18. lpp.

⁴⁴ Русский курьер, 1881, № 231.

ceļ. Viņš prasa atdot atpakaļ zemniekiem atņemto zemi, norādot, ka «zemniekiem nelikumīgi atņemtā zeme un personīgais īpašums jāatdod». ⁴⁵ Uzstādāmie pret kļaušu sistēmas ieviešanu saimniecībā, K. Biezbārdis netiecās atvieglot kalpu darbu un stāvokli. Jautājumu par zemes iedalīšanu kalpiem viņš atstāja atklātu. Viņa prasības attiecās galvenokārt uz zemniekiem — nomniekiem, un to nolūks bija aplicināt viņu lauksaimniecisko patstāvību un saimniecību dzīvotspēju.

Labi zinādams, pie kādiem rezultātiem noveda 1816.—1819. gada reforma Baltijā, K. Biezbārdis pārvērtē 1861. gada reformas nozīmi. Viņš bija pārliecināts, ka šī reforma būtiski atšķiras no 1816.—1819. gada reformas.

Aizstāvēdams zemnieku — privātīpašnieku intereses, K. Biezbārdis cerēja, ka viņi, ieguvuši zemi privātīpašumā, būs vairāk ieinteresēti darbā un saimniecību vadīs racionālāk nekā muižnieki savas latifundijas. Tādējādi tiktu dots trieciens muižnieku bagātībām. Tomēr jautājumu par latifundijām kā kļaušu un feodālo palieku galveno balstu K. Biezbārdis nerisina.

Zemnieku — privātīpašnieku zemes īpašums, pēc K. Biezbārža domām, jāattīsta, ieviešot lauksaimniecības mašīnas un citu agrotehniku. Jānorāda, ka arī citi jaunlatvieši atbalsta privātīpašumu uz zemi, kuru apstrādā pats zemes īpašnieks, izmantojot kalpu un citu laukstrādnieku brīvi algoto darbspēku.

K. Biezbārdis un citi jaunlatviešu kustības pārstāvji prasīja no feodāliem spaidiem brīvu kapitālisma attīstību lauksaimniecībā.

K. Biezbārža uzskati agrārajā jautājumā nebija

⁴⁵ Русский курьер, 1881, № 231.

radikāli. Viņa prasības atbilda jaunlatviešu vispārējai liberālajai programmai, kas aprobežojās ar valdības reformām. Tomēr salīdzinājumā ar muižnieku agrāro politiku, kas aizstāvēja zemkopības feodālās saimniekošanas metodes, tas bija solis uz priekšu.

K. Biezbārža ekonomiskās prasības neaprobežojās tikai ar agrāro jautājumu vien, tās skāra arī amatniecību un tirdzniecību. Viņš uzstājās par plašu amatniecības un tirdzniecības attīstību, ko neierobežotu nekādas feodālisma sankcionētas nevienlīdzīgas tiesības. K. Biezbārdis aizstāvēja ciešu ekonomisko sadarbību starp pilsētām un laukiem. Viens no tādiem sadarbības ķēdes posmiem būtu lauksaimniecības produktu apmaiņa pret amatnieku ražojumiem.

Amatniecība un tirdzniecība, uzsver K. Biezbārdis, ir svarīga saite starp visas tautas kopīgām ekonomiskām interesēm.⁴⁶ Viņš uzskata, ka iniciatīvai jābūt latviešu tirgotāju un amatnieku rokās. Lai sakari starp pilsētām un laukiem būtu efektīvāki, visdrīzākajā laikā jāsāk dzelzceļa būve. Vispirms nepieciešams atklāt dzelzceļa satiksmi starp Rīgu un Liepāju. Produktu apmaiņa starp Baltijas pilsētām un laukiem, kā arī citām Krievijas un Rietumeiropas zemēm dos, pēc K. Biezbārža domām, lielu ienākumu, kuru savā starpā sadalīs nevis muižnieki, tirgotāji un birģeri, bet augošā, peļņas kārā latviešu buržuāzija.

K. Biezbārdis bija pārliecināts, ka Baltijas tirdzniecība un amatniecība varēs sekmīgi attīstīties, tikai pastāvot ciešiem ekonomiskiem sakariem ar Krieviju. Uz kopīgām tirdzniecības interesēm Baltijā, izmantojot labvēlīgos ģeogrāfiskos apstākļus, plaši jāattīsta ārējā tirdzniecība. K. Biezbārdis vēlējās, lai

---

⁴⁶ *Meditationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen*, S. 21.

Baltija ņemtu dalību pasaules mēroga tirdzniecībā.⁴⁷ Ārējās tirdzniecības attīstībai nepieciešama flote, kapitāls un kredīts, un tād arī Krievijas palīdzība. K. Biezbārdis pilnīgi pievienojas K. Valdemāra domām par tirdzniecības flotes būvi Baltijā. Ostas pilsetās — Rīgā, Rēvelē, Liepājā un citur — nepieciešamas kuģu būvētavas. Kuģu būvniecībā un ostu celtniecībā K. Biezbārdis iesaka plaši izmantot vietējo būvmateriālu, galvenokārt kokus.

Pēc K. Biezbārža domām, tirdzniecība ar visām Rietumeiropas zemēm, it īpaši Angliju, ir izdevīga, tomēr nepieciešama savstarpēja cieņa, satiecība un galvenais — miers.⁴⁸ Krimas kara laikā, kad angļi bloķēja Baltijas jūru, tirdzniecība Baltijā apsīka. Tā tad tirdzniecības sakari pilnvērtīgi var attīstīties tikai mierīgos apstākļos.

Uzstādamies pret viduslaiku cunftu un tirgotāju gildes korporācijām, K. Biezbārdis aizstāvēja tirdzniecības un amatniecības brīvu attīstību un reizē ar to nacionālās ekonomikas attīstību.

POLITISKIE UZSKATI

K. Biezbārža politisko uzskatu attīstībā sevišķi nozīmīgi ir 19. gadsimta 60. gadi. Savos uzskatos viņš vadījās no konkrētajiem vēsturiskajiem apstākļiem, kādi valdīja Latvijā kā cariskās Krievijas sastāvdaļā, un jaunlatviešu vispārējās programmas, kas prasīja attiecināt cara valdības reformas uz Baltiju. Vēlāk buržuāziskie publicisti E. Blanks un A. Goba

⁴⁷ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 8.

⁴⁸ *Meditationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen*, S. 22.

nepareizi traktēja K. Biezbārža uzskatus, it īpaši tos, kas pauda Baltijas un Krievijas provinču interešu kopību.

60. gados K. Biezbārdis vērsās pret muižnieku un birģeru politisko varu Baltijā. Baltijas sabiedrība, kā konstatē K. Biezbārdis, sadalījusies divos krasi atšķirīgos slāņos — valdošajos vāciešos un vāciešiem pakļautajos, t. i., latviešos un igauņos.⁴⁹ Pie valdošā mazākuma viņš pieskaita muižniekus kā šī mazākuma galveno balstu un viņiem pieslējušos birģerus, kas ieinteresēti pastāvošās iekārtas saglabāšanā.

Pakļauto vairākums nāk no zemes pamatiedzīvotāju — zemnieku un pilsētnieku — slāņiem. Zemniekus savai varai ir pakļāvuši muižnieki, bet pilsētu iedzīvotājus — birģeri. Muižniekiem un birģeriem ir piešķirtas īpašas privilēģijas, bet zemniekiem un pilsētu iedzīvotājiem nav pat elementāru tiesību. K. Biezbārdis norāda, ka zemnieki, lielākā vai mazākā mērā atrazdamies vergu stāvoklī, nevar pierast ne pie kādiem tiesību jēdzieniem un viņiem nav arī politisko uzskatu.⁵⁰ No otras puses, muižnieki maldīgi uzskata, ka zemniekiem viņu neizglītības un zemā kultūras līmeņa dēļ nedrīkst piešķirt politiskas tiesības un atbrīvot no dzimtbūtniecības paliekām. K. Biezbārdis raksta: «Kamēr tādi maldīgi uzskati muižnieku vidū pastāvēs, tikmēr viņi centīsies jau tā ierobežoto zemnieku brīvību sašaurināt vēl vairāk. Reakcionārās tendences izpaudīsies arvien krasāk.»⁵¹

Ekonomiskā un tiesiskā stāvokļa atšķirību rezul-

⁴⁹ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 15.

⁵⁰ *Meditationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen*, S. 15.

⁵¹ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 20.

tātā starp pakļauto vairākumu un valdošo mazākumu rodas dziļas nesaskaņas un nesaprašanās.⁵² K. Biezbārdis nenoliedz kārtu nesaskaņas feodālajā sabiedrībā. Vēl vairāk, viņš uzskata, ka sabiedrības pamatā ir apspiesto un apspiedēju interešu sadursme (šo sadursmi viņš raksturo kā cīņu par eksistenci, kurā vadošā loma ir materiālajām interesēm).

«Cīņa par eksistenci, šeit, zem saules,» kā raksta Biezbārdis, ir virzošais princips, kas ir pamatā katrai attīstībai. Tātad pasaulē valda materiālās intereses.⁵³

No nacionālās buržuāzijas pozīcijām K. Biezbārdis aplūko arī tādus jēdzienus kā valsts, tiesības, likums un brīvība. Feodālās valsts un tiesību pārvejošo raksturu viņš izskaidro ar to uzdevumu aizsargāt tikai vienas kārtas — muižnieku — šaurās intereses, kas personiskās tiesības pielīdzina valsts funkcijām.⁵⁴ Tāpēc feodālajai valstij un tiesībām jānoliet no vēstures skatuves, jo Baltijas muižnieku privilēģijas un konstitūcija savu laiku ir pārdzīvojušas. Tās vairs nav derīgas un neatbilst progresam un laikmeta prasībām. Attiecībā uz Baltijas provincēm Biezbārdis raksta: «Mēs, vidzemnieki, kurzemnieki un igauņi, atrodamies zemē, kas pilna ar tumšās pagātnes iestādījumiem, ar feodālisma atkritumiem.»⁵⁵

Baltijas feodālajā sabiedrībā nav ne brīvības, ne vienlīdzības un, protams, tur nevar būt ne runas par kārtu demokrātiju. Tikai muižnieku kārta var

---

⁵² *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 4.

⁵³ *Meditationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen*, S. 18.

⁵⁴ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 23—24.

⁵⁵ Turpat, 5. lpp.

brīvi izmantot zemi, tādēļ muižniekiem arī piešķirtas neierobežotas tiesības. Norādīdams uz vietējo tiesību atšķirību no likumiem, kādi ir spēkā Krievijā, viņš paskaidro, ka tas neatbilst Krievijas interesēm, un pieprasa visus impērijas likumus attiecināt arī uz Baltiju.

Uzstādamies pret muižniekiem un patriciātu, K. Biezbārdis izvirza politiskās prasības, kuras pirmām kārtām aizstāv augošās latviešu buržuāzijas tiesības un brīvību. «Nepieciešams,» viņš paziņo, «visiem piešķirt vienādas tiesības.» Vienlīdzīgās tiesības jāizmanto visiem, neatkarīgi no tā, pie kādas kārtas cilvēks pieder. Lai tautu saliedētu sabiedriskajam ideālam un vēl ciešāk saistītu ar Krieviju, K. Biezbārdis prasīja preses un vārda brīvību. Tikai vienlīdzībā un brīvībā atdzimst tautas morālais spēks. Jāuzsver, ka vienlīdzības un brīvības jēdzienam K. Biezbārdis centās piešķirt buržuāziski demokrātisku saturu.

Aizstāvēdams dažas buržuāziski demokrātiskās tiesību un brīvības normas, K. Biezbārdis modināja pilsētas un lauku iedzīvotāju pašapziņu, sekmēja viņu sabiedrisko aktivitāti. Viņš centās panākt, lai cilvēks izlauztos no šauri personisko interešu loka un iekļautos plašajā sabiedriskajā darbā. Tautas pašapziņu, pēc K. Biezbārža domām, var attīstīt tikai pilsētnieku un zemnieku, kuru darbība līdz šim savstarpēji norobežota, kopējās pūles.

Kritizēdams feodālo valsti un tiesības, K. Biezbārdis tajā pašā laikā nespēja saskatīt šķiriskās pretrunas valstī, buržuāziskās valsts būtību. Viņš kļūdaini domāja, ka cariskā Krievija un Rietumeiropas valstis ir kā pārstāv visas sabiedrības intereses.

Konstatējis dzimtbūtniecisko tiesību, muižnieku un birģeru varas orgānu viduslaiku korporatīvo no-

slēgtību, K. Biezbārdis secina, ka nepieciešama feodālo attiecību un ar tām saistīto iestāžu likvidācija. Viņš raksta: «Kamēr kastu noslēgtība netiks lauza, tikmēr neizbēgamas būs nesaprašanās un nesaskaņas.» Tālāk attīstīdams šo domu, viņš uzsver, ka «vispirms jāiznīcina tās privilēģiju barjeras, ko viņu (muižnieku. — *Aut.*) senči ir cēlušī un ko viņi paši līdz šim laikam ir saglabājuši ar visu centību».⁵⁶

K. Biezbārža un citu jaunlatviešu uzskatus par feodālo institūtu likvidāciju Baltijā avīze «Rigasche Zeitung» rakstā «Kļūdu būtība» nosauc par politisku sentimentalitāti.⁵⁷ Sajā sakarībā nepieciešams kaut vai īsumā pieminēt K. Biezbārža attiecības ar vācu buržuāziju. Viņš saprot, ka buržuāzijas pārstāvji tikai vārdos ir opozicionāri, bet darbos patiesībā aizstāv muižnieku un patriciāta intereses. Buržuāzija, pēc Biezbārža vārdiem, nav spējīga nest upurus un cīnīties «uz nažiem» pret muižniecības privilēģijām. Liberālā buržuāzija Vidzemē, raksta K. Biezbārdis, uzstājas pret muižniecību ar tikpat daiļskanīgām runām un deklarācijām kā visur citur.

Kādā ceļā tad Biezbārdis ieteica likvidēt feodālās attiecības un to atribūtus Baltijā? No visiem pieejamajiem un izstudētajiem materiāliem varam secināt, ka K. Biezbārdis noraidīja iespēju revolucionārā ceļā gāzt vietējo feodālo varu, kas balstījās uz muižnieku privilēģijām un tiesībām. Tomēr viņš nereti brīdināja muižniekus par sociālās katastrofas iespējamību Baltijā. Tā, piemēram, norādīdams uz 1848. gada buržuāzisko revolūciju, K. Biezbārdis raksta: «Tur, kur absolūtisms atstāj spēkā feodālisma sliktākos un uz tautas apspiešanu dibinātos

⁵⁶ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 4—5.

⁵⁷ *Rigasche Zeitung*, 1864, N 56.

iekārtojums, tur bija neizbēgami dziļi satricinoši apvērsumi, lai iznīcinātu feodālisma ļaunumus.»⁵⁸

Savos darbos bieži pieminēdams to, ka latviešu, igauņu un lībiešu brīvo zemi varmācīgi iekarojuši svešinieki, K. Biezbārdis lika saprast, ka tādā pašā veidā to varētu atgūt atpakaļ. Analogisks noskaņojums stihiski izplatījās latviešu zemnieku vidū 50.—60. gados. Tā, piemēram, Kurzemes žandarmērijas štāba virsnieks Kocebū 1863. gadā 28. decembrī raportā III nodaļas žandarmu šefam V. Dolgorukovam ziņoja uz Pēterburgu: «Zemnieku mīļākais sapnis — muižnieku padzīšana — tagad ietērpjas cienīgākā formā, vēstot, ka Kurzemes upēs plūdis muižnieku asinis un tiltus cels no muižnieku galvām.»⁵⁹

1863. gada maijā, kad ģenerālgubernators Līvens panāca «Pēterburgas Avīžu» slēgšanu uz četriem mēnešiem, K. Biezbārdis kādai cienījamai personai teica: «Tagad jālīst asinīm.»⁶⁰ Vērodams tautas neapmierinātību, K. Biezbārdis pareģoja muižniecības bojāeju. Viņš rakstīja: «Labi, jūs bagātie, raudiet un žēlojaties par to postu, kas nāks pār jums.. Jūs esiet sev mantas krājuši savām pēdējām dienām. Uzmanieties!»⁶¹

Izteikdams līdzīgas domas, K. Biezbārdis tomēr palika tāls no valsts sociāli politisko pamatu radikāliem pārveidojumiem. Par galveno līdzekli cīņā ar vietējo feodālo varu viņš uzskatīja valdības reformas.

Cara valdība pēc sakāves Krimas karā un krievu zemnieku nemieriem bija spiesta ķerties pie reformu

⁵⁸ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 25.

⁵⁹ MCVVA, 109. f., 4. eksp., 1863, 180. l., 7. lp.

⁶⁰ Turpat, 1. eksp., 1863, 321. l., 8. lp.

⁶¹ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 48.

realizēšanas no augšas. Pēc dzimtbūšanas atcelšanas 1861. gadā patvaldība, zemnieku kustības spiesta, veica veselu virkni buržuāziska rakstura reformu. Zemstes (1864. gadā), tiesu (1864. gadā) un citas reformas, pēc V. I. Ņeņina vārdiem, «bija solis ceļā uz feodālās monarhijas pārvēršanos par buržuāzisko monarhiju». ⁶²

Jāņem vērā, ka Baltijas muižniecība kopā ar buržuāziju, protams, maskētā veidā, uzstājās pret valdības 60. gadu reformām. Biezbārdis turpretī kļuva aktīvs reformu piekritējs. Atsaucoties uz valdības reformām, viņš guva iespēju brīvi atmaskot baronu un to atbalstītāju intrigas. Un K. Biezbārdis atklāti uzstājās legālajā presē pret muižniekiem, kas ekonomiski un politiski apspieda tautu. Vienlaikus viņš norādīja, ka Baltijas muižniecība ir pret valdības pasākumiem, kas, pēc viņa domām, atvieglo zemnieku stāvokli.

Biezbārdis zemstes reformu izprata no buržuāziskā liberālisma viedokļa, proti, viņš uzskatīja, ka tā bijusi nepieciešama, lai nodrošinātu pilsētu un lauku iedzīvotāju piedalīšanos pašpārvaldē.

Vietējai varai, it īpaši laukos, pēc viņa domām, jāpāriet līdz šim beztiesīgo turīgo zemnieku rokās. Zemnieku pašpārvalde varēja realizēties tikai pagasta robežās. Tāpēc, izteikdams turīgās zemnieku daļas centienus, K. Biezbārdis norādīja, ka «pagasta ierēdņus vispārējās vēlēšanās jāizraugās no zemnieku vidus, bet ne pēc muižnieku gribas». ⁶³ Viņš centās zemniekus — māju saimniekus pasargāt no muižnieku stingri kontrolējamās pagasta policijas un tiesas pastāvīgās aizbildniecības un patvaļas.

⁶² Ņeņins V. I. Raksti, 17. sēj., 85. lpp.

⁶³ Русский курьер, 1881, № 231.

K. Biezbārdis uzstājās arī par vietējās tiesu sistēmas pārveidošanu. Ir zināms, ka 50.—60. gados Baltijā tā bija ļoti sarežģīta. Bija atsevišķas tiesas zemniekiem un muižniekiem. Nereti tiesas procesi notika zemniekiem nesaprotamajā vācu valodā. Pagasta tiesas vīri netika vēlēti, tos iecēla. Tiesas piesēdētāju vispār nebija. Uzstādamies pret pastāvošo tiesu, K. Biezbārdis prasīja, lai tiesnešus ievēlē no vietējo iedzīvotāju vidus un no visām kārtām, līdzīgi tam, kā tas bija Krievijā.

K. Biezbārža un citu jaunlatviešu cīņa pret muižniecības un birģeru privilēģijām pievērsa sev krievu sabiedrības uzmanību. Cīņai atsaucās slavofili un rietumnieki liberāļi, kas kritizēja tik atšķirīgās «īpašās kārtības» pozīcijas Baltijā. K. Biezbārdis un K. Valdemārs uzskatīja par lietderīgu izmantot viņu atbalstu. Jaunlatviešus, no vienas puses, un slavofilus un rietumniekus, no otras puses, vienoja kopīgā nostāja — ar vienādām metodēm iznīcināt savu laiku pārdzīvojušos feodālos institūtus Baltijā. Jaunlatvieši tiecās pēc nacionālās buržuāzijas patstāvīgas attīstības, slavofili un rietumnieki, būdami piesardzīgi pret baltiešu separātismu, aizstāvēja Krievijas «nomaļu centralizāciju» monarhijas nostiprināšanas nolūkā.

70. gados K. Biezbārdis, uzstādamies pret vietējo muižnieku politiku, savās prasībās ir jau mērenāks. Atsevišķas tēzes viņa sociāli politiskajos uzskatos ir pretrunā ar augošās latviešu buržuāzijas uzskatiem. Latviešu buržuāzija grupējās ap Rīgas Latviešu biedrību un periodisko izdevumu «Baltijas Vēstnesis». Daļēji turpinādams jaunlatviešu 60. gadu tradīcijas, K. Biezbārdis uzsver, ka Rīgas Latviešu biedrība no šīm tradīcijām atkāpjas. Tās kopējā, t. i., nacionālo centienu, politika ir šaura un tāla no tautas patiesajām vajadzībām un prasībām, saka K. Biez-

bārdis, un Rīgas Latviešu biedrības intereses mal-
dīgi tiek uzdotas par visas tautas centieniem.⁶⁴ Pret-
statīdams savu viedokli Rīgas Latviešu biedrības po-
litikai, K. Biezbārdis raksta, ka latviešu patiesās va-
jadzības rada pati dzīve, tās nedrīkst izdomāt un
patvaļīgi piedēvēt tautai. Prasības mēdz būt divē-
jādas: materiālas un garīgas. Ar garīgām prasībām
K. Biezbārdis pirmām kārtām saprot tautas prasības
pēc izglītības. Attiecībā uz viņa nostāju pret Rīgas
Latviešu biedrību «Baltijas Vēstneša» redakcija pa-
steidzas paziņot, ka nedēļas izdevums «Pasaule un
Daba» esot «latviešu nacionālo centienu preti-
nieks».⁶⁵

70. gados Biezbārdis uzstājas kā tautas apgaismo-
šanas un nacionālās kultūras attīstības piekritējs.
Savos rakstos viņš skar svarīgus jautājumus, kas
attiecas uz izglītību, skolu, valodu, un popularizē
dabaszinātnes.

⁶⁴ Pasaule un Daba, 1875, 12. nr.

⁶⁵ Baltijas Vēstnesis, 1875, 53. nr.

K. BIEZBĀRDIS KĀ APGAISMOTĀJS

KULTŪRAS JĒDZIENS

Uzstādamies pret Baltijas muižniecību un garīdzniecību, kas aktīvi piekopa kultūrtrēģerisma politiku, K. Biezbārdis pamazām nonāca pie sava, uz prātu dibināta kultūras jēdziena. To noteica vispārējā jaunlatviešu nostāja, kuras mērķis bija attīstīt nacionālo kultūru un izglītot tautu.

K. Biezbārža kultūras izpratne veidojās antīko vēsturnieku un filozofu un 18. gadsimta vācu apgaismes, it īpaši J. Herdera, ideju ietekmē. J. Herders mācīja, ka lielo un mazo tautu kultūra jāaplūko vēsturiski. K. Biezbārdis attīstīja arī 18. gadsimta Baltijas apgaismotāju tradīcijas un augstu vērtēja G. Merķeļa uzskatus par latviešu vēsturi un kultūru.

Kultūras jautājumus Biezbārdis aplūkoja kā domātājs, apgaismotājs racionālists. Viņš uzskatīja, ka cilvēka prāts ir ne tikai sabiedrības, bet arī tās kultūras attīstības pamatā. Kultūras jēdzienā ietilpst zināšanas, kā arī morālās un estētiskās normas. Tādu uzskatu Biezbārdis, šķiet, aizguvis no Sokrāta skolnieka Atēnu Ksenofonta, kurš mācīja, ka zināšanas ved uz labdarību un labklājību.¹

¹ K. Biezbārdis atsaucas uz Ksenofontu savā darbā «Herodota skuti un mūsu vectēvu cilts «tāsti».

Zināšanas kā prāta attīstības rezultāts ieņem vadošo vietu kultūrā. Rodas jautājums — ar ko tas izskaidrojams? Ar to, ka tās nes cilvēkam gaismu un atbrīvo viņu no tumsas un neziņas. Šāda kultūras izpratne, kas nāca galvenokārt no 18. gadsimta apgaismes laikmeta idejām, Biezbārdim bija ideālistiska. Taču konkrētajos Latvijas vēsturiskajos apstākļos, būdama pretstatā valdošajai Baltijas muižniecības un garīdzniecības kultūras izpratnei, tā nesa arī zināmu racionālu jēgu. Tā iezīmēja šķirtni starp reliģiozo un laicīgo kultūru.

Izejot ārpus tiri ideālistiskās kultūras izpratnes, Biezbārdis uztausta tās reālo saturu. Sabiedrības kultūras attīstības sākums ir cilvēka darba dzīvē.

Pēc Biezbārža domām, darbs cilvēkus apvieno, rada tādas sociālas kopības kā cilts, tautība. Taču pati kultūra līdz ar darba attīstību diferencējas, no zemkopības atdaloties lopkopībai un amatniecībai.² Kultūras attīstībā liela loma bija darba dališanai garīgajā un fiziskajā.³ Kopš šī brīža garīgais darbs rada garīgās, bet fiziskais — materiālās vērtības. Šādu kultūras iedalījumu Biezbārdis aizguva no darba vērtības teorijas.

Līdz ar to, ka vēsturiski ir radusies tāda Biezbārdim svarīga kopība kā latviešu tauta, mēs varam runāt par tautas kultūru. Aizsteidzoties mazliet uz priekšu, teiksim, ka Biezbārdis nešķīra jēdzienus «tauta» un «nācija», viņam tas bija viens un tas pats. Tāpēc buržuāziskajā nacionālajā kultūrā viņš nevarēja saskatīt divas kultūras. Viņam nacionālā kultūra visā pilnībā ir tautas kultūra.

K. Biezbārža uzskats, ka kultūra sākotnējā attī-

² *Biezbārdis K.* Kāds vārds par dzīves kārtām pasaulē, caur ko un kā viņas cēlušās. — Mājas Viesis, 1863, 26. nr.

³ *Biezbārdis K.* Kapitāls un darbs. — Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.

tības posmā ir atkarīga no cilvēka darba dzīves sakņojas sengrieķu dzejnieka Hēsioda sacerējums. Hēsiods Biezbārdim bija tuvs kā zemnieku dzejnieks. Biezbārdis atsaucas uz viņa darbu «Teogonija», kurā apkopoti grieķu mīti — visas tautas kultūras vērtība. Biezbārdis bija iepazinies arī ar citu Hēsioda darbu, kas ļoti svarīgs kultūras analīzei, — «Darbi un dienas». Tajā dzejnieks apdzied zemnieku smago darbu, kas rada sabiedrībai, tajā skaitā tās kultūrai, nepieciešamās vērtības.

Agrīnajos attīstības posmos grieķu un romiešu kultūra bija saistīta ar mitoloģiju un pagānu ticējumiem. Pār to liecina Hēsioda, Hērodota un Tacita darbi. Biezbārdi saista grieķu un romiešu klasiskā perioda kultūra, it īpaši šo seno tautu mīti, eposi un pasaules uzskats. Atsevišķus šīs antīkās daiļrades formu elementus viņš atrod arī savas tautas vēsturē.

Augstu vērtējot grieķu un romiešu kultūru, Biezbārdis nododas Hērodota sacerējumam, it īpaši mītu vēstures, pētīšanai. Īpašu uzmanību izpelnās K. Tacita sacerējums «Ģermānija» (98 g. p.m.ē.). Šo sacerējumu viņš tulko latviski, dodot tam virsrakstu «Ģermānija un Svevija» (1869).

Kā zināms, Tacits savā sacerējumā «Ģermānija jeb Par ģermāņu izcelsmi un dzīvesvietām» pirmoreiz romiešu literatūras vēsturē pretstata romiešu kultūru ģermāņu barbarismam.⁵ Pēc Tacita domām, tautas kultūras visaugstākā pazīme ir valstiskums. Šīs, kā arī citas Tacita idejas Biezbārdis izmantoja savos vēstures pētījumos.

Līdz ar kristietības izplatīšanos Rietumeiropā kul-

⁴ *Biezbārdis K.* Herodota skuti un mūsu vectēvu cilts stāsti. 10.—11. lpp.

⁵ *Кнабе Г. С.* Понимание культуры в древнем Риме в ранний Тацит. — В кн.: История философии и вопросы культуры. М., 1975, с. 65—77.

tūras attīstības virziens, pēc Biezbārža domām, krasī mainās. Tā iegūst bibelisku raksturu. Arī literatūra un māksla pildās ar reliģisku saturu. Tajā pašā laikā Bizantijā, kur kristietība nelaida tik dziļas saknes un kur bija pat zināmas atlaides pagānisma elementiem, kultūras attīstības līmenis bija ļoti augsts. K. Biezbārdis analizē arī krievu kultūru, kas sākusī attīstīties līdz ar slāvu cilšu konsolidāciju un Kijevas Krievzemes rašanos, tās plašajiem tirdzniecības un kultūras sakariem ar Bizantiju. Biezbārdis nekur nerunā par kristietības (pareizticības) lomu Krievijas kultūras attīstībā, uzskatīdams, ka galvenais faktors šeit ir tauta un valstiskums.⁶

Aplūkojot krievu valsts tapšanas vēsturi, Biezbārdis plaši komentē tās ietekmi uz seno latviešu kultūru. Viņš, piemēram, atrod daudz kopēju saskares punktu krivičiem un latviešu senčiem, kas kādreiz dzīvojuši Dņepras augštecē. Latviešu un kriviču kultūras sakari atspoguļojas valodā, saimniecībā, sociālajā kārtībā. Latviešu senči ir piedalījušies krievu valsts kā savas Dzimtenes radīšanā.⁷

Biezbārdis garīgo kultūru iedala pasaulīgajā jeb laicīgajā un reliģiskajā kultūrā. Biezbārdim labi zināms, ka pēdējo latviešiem uzspieda no ārienes, vispirms katoļu, pēc tam — luterāņu baznīca. Būdam apgaismotājs, Biezbārdis nevar piekrist tam, ka pēc kristietības ieviešanas ar garīgo kultūru tiek saprasta vienīgi reliģiskā kultūra. Latvijas apstākļos šādu izpratni turpina iedzīvināt luterāņu mācītāji attiecībā pret latviešu tautasdziesmām.⁸ Atdalī-

⁶ Biezbārdis K. Krievu valstības gadu tūkstotis. — Pēterburgas Avīzes, 1862, 1. nr., 4. lpp.

⁷ Turpat.

⁸ Biezbārdis K. Daži vārdi par latviešu senajām tautasdziesmām. — Latvijas PSR ZA Vēstis, 1959, 6. nr., 182. lpp.

dams pasaulīgo kultūru no reliģiskās, K. Biezbārdis aizstāv nacionālās kultūras attīstības laicīgo raksturu.

No savas tautas kultūras mantojuma — bagātā mutvārdu daiļrades — Biezbārdis īpaši izceļ latviešu dainas. Līdzīgi hellēņu eposam, dainas ietver morālas un estētiskas vērtības. Pirmais no vācu apgaismotājiem, kas pievērsa tām uzmanību, bija J. Herders, tad Baltijas apgaismotāji, to vidū G. Merķelis. Dainas kā unikāla kultūras parādība, kas daudzgadsimtus stāvējusi pretī valdošajai baznīcas kultūrai, ir latviešu tautas garīgās kultūras kodols.⁹

Pēc Biezbārža domām, cilvēka dzīves jēgu vislabāk atklāj darba dziesmas. Paaudzi pēc paaudze tās mācījušas pareizi dzīvot un būt saskaņā ar dabu. Taču šīs dziesmas kā folkloras žanrs vai mākslas veids gan māca dzīvot, bet nedod likumsakarības par dzīvi un vēl mazāk — par dabu. Tās ir tikai ikdienišķas empīriskas zināšanas.

Tāpēc nacionālajā kultūrā kā tās sastāvdaļa jāieņemas dabas zinātņu priekšmeti. Tālaika dabaszinātnisku pasaules ainu, kas pamatā bija mehāniska un ko bija veidojuši G. Galilejs, I. Ņūtons un citi ievērojami Rietumeiropas zinātnieki, Biezbārdis iekļauj garīgās kultūras sfērā.¹⁰

K. Biezbārdis, tāpat kā J. Alunāns, labi saprot, ka folklorā atspoguļojas dažādi ticējumi, resp., māņticība. Dabiski, ka tos nevar ietilpināt nacionālās kultūras garīgajā saturā un pret tiem ir aktīvi jācīnās.

K. Biezbārdis nebija nedz kabineta zinātnieks, nedz arī nacionāli aprobežots cilvēks. Viņa kultūras

⁹ Biezbārdis K. Mūsu tautas dziesmas. — Mājas Viesis 1873, 27. nr.

¹⁰ Par to liecina K. Biezbārža nedēļas izdevums «Pasaule un Daba».

sakari sniedzās tālu aiz Baltijas robežām. Viņš uz-
turēja personīgus kontaktus ar zinātniekiem un sa-
biedriskiem darbiniekiem Pēterburgā un Maskavā,
Prāgā un Berlīnē. Interesants ir vēl maz pētītais
jautājums par K. Biezbārža sakariem 19. gadsimta
60. gados ar progresīvo slāvistu grupu Baucenē (ta-
gad Vācijas Demokrātiskā Republika). Baucenē
Biezbārdis izdeva savus asi polemiskos sacerējumus,
kas vērsti pret Baltijas muižniecību un atklāja lat-
viešu un igauņu bēdīgo sociālekonomisko un kultū-
ras stāvokli Krievijas Baltijas provincēs.¹¹

K. Biezbārdis uzskatīja, ka nacionālās kultūras
izaugsmi var nodrošināt tikai valodas un literatūras
attīstība, patiesa savas tautas vēstures atspoguļo-
šana, tās garīgā mantojuma apgūšana, kā arī dabas-
zinātņu popularizēšana. Ipašu vietu nacionālajā
kultūrā ieņem izglītība un skolu sistēma. Lai šo no-
domu īstenotu, vispirms kritiski jānovērtē valdošā
Baltijas muižnieku un garīdznieku kultūra.

«KULTŪRTREĢERISMA» KRITIKA

Jaunlatviešu kustība, viņu cīņa pret vācu kun-
dzību aptvēra ne vien ekonomisko un sociāli poli-
tisko, bet arī kultūras lauku. Valdošo feodālo muiž-
nieku kultūru Latvijā galvenokārt aizstāvēja lute-
rāņu baznīca, kuras reliģiskā ideoloģija kalpoja Bal-
tijas muižnieku un buržuāzijas interesēm. To labi
saprata K. Biezbārdis, kurš šajā sakarībā rakstīja:
«Garīdzniecība stāv un krīt par muižniecību.. ga-
rīdzniecība ir uzticīgs tās interešu sargs.»¹²

¹¹ Sk. K. Biezbārža darbu bibliogrāfiju.

¹² *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 43.

Jaunā latviešu nacionālā kultūra varēja augt un attīstīties tikai cīņā ar muižniecības un birģeru feodālās baznīcas ideoloģiju. Šī cīņa saasinājās 60. gados, kad Baltijas muižniecība un baznīca sāka realizēt latviešu pārvācošanas politiku.

Šīs politikas aktivitāti apliecina, piemēram, bīskapa F. Valtera nostāja. Viņš landtāga atklāšanā Rīgā 1864. gada aprīlī, vērsoties pie muižniecības, aicināja: «Nožēlojiet grēkus un radiet augļus, kas būtu cienīgi grēku nožēlošanai, ģermanizējiet šīs zemes iedzīvotājus. Lūk, jūsu uzdevums, lūk, jūsu darbības programma!»

Bīskapa runu mācītāji uzņēma kā aicinājumu darboties. Izvirzīto «programmu» pasteidzās atbalstīt Latviešu literārā biedrība jeb Latviešu draugu biedrība ar luterāņu baznīcas ievērojamākiem ideoloģiem mācītājiem A. Bīlenšteinu, R. Šulcu, G. Berkholcu, G. Braži un A. Debneru priekšgalā. Reakcionārās muižniecības un garīdzniecības plāniem spēni pievienojās arī vācu buržuāzija ar savu preses orgānu «Rigasche Zeitung» priekšgalā, kā arī atsevišķi publicisti. Tā, piemēram, J. Ekarts 1864. gadā rakstīja, ka vācu kultūras kundzība tiks saglabāta līdz pat 1964. gadam.¹³

Ģermanizācijas politikas mērķu īstenošanai tika izvirzīta kultūrtrēģerisma vecā bruņinieku ideoloģija, ko bija paredzēts realizēt luterāņu baznīcai ar garīgās izglītības, literatūras un preses palīdzību. Šo politiku pirmās sāka piekopt 1822. gadā dibinātās «Latviešu Avīzes». Kultūrtrēģerisms Baltijā tika dēvēts par vācu privileģētā mazākuma civilizācijas misiju, kas veicama pēc zemes iekarošanas. Tajā pašā laikā Baltijas buržuāzijas prese apgalvoja, ka šo misiju

¹³ *Eckardt J.* Vor hundert Jahren. — *Rigascher Almanach*, 1864.

veic luterāņu baznīca, kas nes tautai kungu «augsto kultūru». So ideju mūsdienās aizstāv Rietumvācijas buržuāziskais vēsturnieks R. Vitrams, kurš uzskata, ka 19. gadsimta vidū vienīgi garīdzniecība rūpējās par latviešu tautas izglītošanu un kultūru.¹⁴

Baltijas valdošās šķiras visādi cildināja bruņinieku kultūru, kas it kā balstoties uz mūšsenām tradīcijām.¹⁵

Nosodot kultūrtrēģerismu kā pagātnē, tā tagadnē, K. Biezbārdis paskaidroja, ka tas latviešu tautai atnesis nevis kultūru, bet tikai garīgus spaidus. Attiecībā uz kultūrtrēģerisma lomu pagātnē viņš rakstīja, ka pēc zemes iekarošanas bruņniecība «visos nākamajos gadsimtos pirmiedzīvotājus turēja apspiestībā, neļāva .. rastos ne mazākajiem kultūras attīstības un izglītības dīgļiem, noveda tos aizvien dziļākā beztiesībā».¹⁶

Taču kultūrtrēģerisma īstā būtība parādās tautas ģermanizēšanas pasākumos, proti: 1) latviešu skolu atstāšana novārtā; 2) latviešu literatūras apspiešana; 3) izglītoto latviešu izraidīšana, ja viņi nevēr uzticību vāciešiem vai pat iedomājas kaut ko ieminēties par radniecību ar slāviem.¹⁷

Latviešu pievienošanu «augstākai kultūrai» ar pārvācošanas starpniecību pirmām kārtām izjuta augošā latviešu inteligence. Tā, pēc Baltijas muižniecības domām, līdz kungu līmenim varēs pacelties tikai tajā gadījumā, ja atteiksies no savas tautības.

Izvirzot kultūrtrēģerisma programmu, Baltijas

¹⁴ Vittram R. Baltische Geschichte. München, 1954, S. 200.

¹⁵ K. Markss to, kā zināms, nozāucis par «lopisku kultūru». Sk.: *Arxus* K. Маркса и Ф. Энгельса. М., 1938, т. 5., с. 340—341.

¹⁶ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 17.

¹⁷ *Biezbārdis K. Valodas un izglītības cīņa Baltijā*. — *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, 98. nr.

baroni un mācītāji bija pret to, lai Baltijā izplatītu progresīvā vācu kultūra un tās humanie ideāli. Šo pārstāvēja J. Herders, G. Lesings, F. Šillers, J. V. Gēte, H. Heine u. c.

Uz ģermanizācijas politikas un kultūrtrēģerisma fona iezīmējās jautājums par nacionālo kultūru, valodu, literatūru, folkloru, izglītību un skolu, kuru tiesības uz tālāko attīstību noliedz luterāņu ideoloģija un vācu buržuāziskā prese. Aizstāvot nacionālās kultūras patstāvīgas attīstības tiesības, pret klerikālu un oficiālās cenzūras ideoloģisko pārspēku uzstājās cilvēcei ievērojamākie jaunlatviešu pārstāvji K. Valdemārs, K. Barons, J. Alunāns, K. Biezbārdis u. c.

Savā apgaismotāja darbībā, kas aptver 60. un 70. gadus, K. Biezbārdis pauda Baltijas guberņu un Krievijas ekonomisko un kultūras sakaru idejas. Viņš attīstīja tālāk G. Merķeļa idejas par to, ka Baltijas kulturālās attīstības pakāpe atkarīga no Baltijas sakariem ar Krieviju. K. Biezbārdis ļoti labi saprata, ka ģermanizācijas un kultūrtrēģerisma apstākļos bez sakariem ar centrālo Krieviju latviešu nacionālā kultūra ir apdraudēta. Latviešu ekonomikas un kultūras attīstību var sekmēt tikai Krievijas ekonomika un krievu demokrātiskā kultūra. Lūk, kāpēc savos darbos viņš pastāvīgi skar latviešu un krievu tautas kultūras sakarus. Šim faktam nevarēja paiet garām pat buržuāziskie nacionālisti. Tā, piemēram, literatūras vēsturnieks A. Goba un publicists E. Blanks citē K. Biezbārža vārdus: «latvieši ļoti tuvi radinieki slāviem»¹⁸ un «latvieši krieviem tuvinieki jau no seniem laikiem»¹⁹. Tieši tāpēc Blanks uzbruka K. Biezbārdim, apsūdzēdams viņu, ka «viņš ir viens no pirmajiem latviešu inteligentiem, kurš

¹⁸ Goba A. Pirmās Pēterburgas Avīzes. R., 1929, 67. lpp.

¹⁹ Blanks E. Latviešu tautas atmoda. R., 1927, 17. lpp.

vairāk par visiem pieturējās pie krievu orientācijas...»²⁰

Jau 60. gadu rakstos K. Biezbārdis uzsver, ka daļa latviešu līdz zobenbrāļu ordeņa iebrukumam dzīvojuši slāvu zemē. Pēc viņa domām, radniecība starp latviešiem un krieviem izpaužas abu tautu valodu līdzībā, kas liecina par to kultūru kopību. Rakstā «Krievu valstības gadu tūkstotis», griezdamies pie latviešu zemnieka, K. Biezbārdis saka: «Tavā valodā esi vecu vecais un tuvākais radnieks slāvu tautas ciltei.»²¹

Latviešu inteligences adresē K. Biezbārdis uzsver, ka Baltijas iestāžu atšķirība no Krievijas iestādēm «rada mūsos slimīgu nožēlu». Šajā adresē, starp citu, izpaužas doma, ka Baltijas provinču un Krievijas ekonomiskās un kultūras dzīves pilnīga sakušana nevar notikt līdz tam laikam, kamēr valdošo stāvokli Baltijā ieņem vācu muižnieki. Darbā «Krievijas Baltijas provinču stāvoklis un īpatnības» Biezbārdis tieši paziņo, ka «valstu īpašās feodālās privilēģijas un egoistiskās intereses noved Baltiju pie ekonomiskās un kulturālās atšķeltības, kas mūs sen būtu pazudinājusi, ja Krievijā mēs nebūtu atraduši jaunus dzīvības spēkus».²² Pats par sevi saprotams, ka, norādīdams uz divu tautu vēsturiskajiem, sociālajiem un kultūras sakariem, K. Biezbārdis vēl nespēja saredzēt atšķirību starp krievu tautu un carismu.

Runājot par ciešu kultūras sakaru nepieciešamību, K. Biezbārdis līdz ar to uzstājās ne tikai pret germanizāciju, bet arī pret vietējo provinciālismu un separātismu, kas lika šķēršļus latviešu kultūras

²⁰ *Blanks E.* Latviešu tautas atmoda. R., 1927, 123. lpp.

²¹ Pēterburgas Avīzes, 1862, 1. nr.

²² *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 51.

attīstībai. Ir zināms, ka savā separātismā baroni robežojās no visa krieviskā un vispārējā krievu kultūras progressa, uzskatot Baltiju par Vācijas «austriem koloniju». Cenšoties kalpot savai «faterlandei», tie perināja plānus par Baltijas provinču pievienošanu Vācijai. Baltijas muižnieki atklāti paziņoja, ka viņi ir cara pavalstnieki un kalpo tikai viņam, bet ne Krievijai un krievu tautai. Šīs idejas atbalstīja konservatīvie publicisti pašā Vācijā, no kurienes arī baroni pastāvīgi saņēma morālu un ideoloģisku palīdzību.

K. Biezbārdis noraidoši izturējās pret Baltijas separātismu, uzsvērdams, ka baltiešu separatīvie plāni ir neprātīgi un noved pie zemes kulturālās atpalicības.

«Ipašā kārtība» un t. s. autonomā konstitūcija bija par pamatu ne tikai separātismam, bet arī sabiedrisko feodālo iestāžu provinciālismam, kas apstādīnāja garīgo izaugsmi un izraisīja Baltijas provinču regresu. K. Biezbārdis vienlaikus kritizē arī Baltijas buržuāzisko presi, kas centās iegalvot, ka, tikai pateicoties Baltijas konstitūcijai, zemē uzplaukusi kultūra un izglītība.²³

Paredzēdams Baltijas provinču lielo nākotni kopējā attīstībā ar Krieviju, K. Biezbārdis nostājās opozīcijā pret visiem tiem, kas noniecināja sakarus ar Krieviju vai izturējās pret to naidīgi. Muižnieki rakstīja K. Biezbārdis, «nepazīst mūsdienu Krieviju, viņi nezina, kāda nozīme tai ir mūsu un mūsu bērnu dzīvē, viņi nezina, ka, kamēr viņi paši regresē, Krievija traucas uz priekšu un tādēļ ir vairāk noskaņota mums just līdzī, bet ne nīst».²⁴

²³ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 39.

²⁴ Turpat, 49. lpp.

Tādējādi ciešā ekonomiskā un kultūras saskarē ar Krieviju K. Biezbārdis redzēja nacionālās kultūras un izglītības attīstības ķīlu. Savus 60. gadu perioda uzskatus par izglītību, literatūru un valodu K. Biezbārdis izteicis brošūrā «Valodas un izglītības cīņa Krievijas Baltijas provincēs», kā arī rakstā «Kas zemniekam jāzina?» un citur.

Pirmajā periodā K. Biezbārdis izglītības jautājumos vairāk vadījās no buržuāziski demokrātiskiem principiem, kas izrietēja no viņa sociāli politiskās pārlicības. Otrajā periodā K. Biezbārža uzskatos dominēja racionālisma elementi, kas saistīti ar viņa gnozeoloģiju. Tomēr abos periodos viņš izglītību uzskatīja par tautas kultūras attīstības galveno ceļu, nepieciešamu progresa priekšnoteikumu, līdzekli praktiskai darbībai.

CIŅA IZGLĪTĪBAS JAUTĀJUMOS

Kapitālistiskā ražošana bez fiziska spēka prasa arī zināmu gara attīstības pakāpi. Līdz ar kapitālisma attīstību buržuāzija piešķir lielāku nozīmi izglītības jautājumiem.

Tālaika izglītības kustībā vērojami divi virzieni. Valdošās šķiras un baznīcas vāciskā izglītība tiek pretstatīta jaunlatviešu propagandētajai laicīgajai izglītībai. Vācu mācītāju grāmatas caurstrāvo aicinājumi vienkāršajiem ļaudīm samierināties ar to, kas viņiem ir, un necensties ne pēc kā labāka. Sevišķi nepatīkama viņiem šķita izglītoto latviešu konsolidēšanās.

50. gadu beigās un 60. gados īpaši nozīmīga ir J. Alunāna un K. Valdemāra darbība, kas cieši saistīta ar laikrakstiem «Mājas Viesis» un it īpaši «Pēterburgas Avīzes», ap kurām grupējas latviešu

inteligenti, kuri, pēc Valdemāra vārdiem, «citiem pasaka, ka latvieši, kas savu godu kājām min, ir nožēlojami».²⁵ Pirmā šķēpu laušana notiek ap J. Alunāna «Dziesmiņām» (1856), par kurām vācu mācītājs G. Braže ievieto kritiku. Šajā kritikā tās autors augstprātīgi noraida iespēju, ka Alunāna darbs varētu būt domāts latviešiem, jo «tiem pagaidām nebūs saprotams ne poēzijas, ne valodas skaistums».²⁶ Svarīgi piebilst, ka G. Bražes kritikā pirmoreiz tiek runāts par ļaudīm, kas sapņo par «jauno Latviju» — no šejienes radies jaunlatviešu nosaukums.

No vēlāk rakstītas G. Bražes vēstules «Das Inland» redaktoram kļuvis zināms, ka pret mācītāja kritiku uzstājies K. Valdemārs. Valdemāra polemiskajā pretrastā uzsvērts, ka latviešu valodai ir tiesības un spēja tikt lietotai zinātniskiem apcerējumiem, aizstāvēta avīze «Mājas Viesis», kā arī tiesības uzskatiem likt pretī uzskatus. Šīs polemikas gaitā kļūst redzama vācu mācītāju attieksme pret latviešu tautu. Viņi latviešus uzskata par «no dzimšanas nespējīgu tautiņu», kas «mirst jau mātes miesās». «Latvietim nav nekādas nacionālas pagātnes, tādēļ tas nezina, nedomā un necer uz nacionālu nākotni. Tas pazīst sevi tikai kā kārtas locekli.. nicinātā zemnieku kārtā!»²⁷ G. Braže skaidri izsaka baltvācu garīdzniecības viedokli: latvietim arvien jāpaliek zemnieku kārtā, tādēļ viņam nav jātiecas pēc izglītības.

Jaunlatvieši uz to atbild ar vēl lielāku aktivizēšanos preses izdevumos un arī grāmatniecībā. Īpaši minams J. Alunāna izdevums «Sēta, daba, pasaule», kura 3. grāmatā (1860) atrodam apgaismības idejas

²⁵ Das Inland, 1856, 24 Sept.

²⁶ Turpat, 10. sept.

²⁷ Latviešu literatūras kritika. R., 1960, 4. sēj., 2. d., 118. lpp.

un aicinājumu tautu izglītot, ar preses palīdzību popularizējot praktiskas saimniekošanas iemaņas. «Šādas gudrības,» rakstīts izdevuma priekšvārdā, «kas mūs uz to krietnus taisa savus darbus pareizi pastādāt, pasaules būšanu pazīt un starp dažādiem ļaudīm attrāpīties, šādas gudrības mums vajag jorūpīgi iekrāties.»²⁸ Rakstu autors J. Alunāns uzsver, ka bez prāta apgaismības visi cilvēku pūliņi ir velti, jo, «kur prāts pietrūkst, tur arī mantas pietrūkst,» un tie, «kas nav savu prātu caur pasaules gudrībām apgaismojuši, allaž grēku valgos iekrīt.»²⁹ Jaunlatvieši piesaka cīņu par tiem latviešiem, kas grib gan garīgā, gan materiālā ziņā tikt uz augšu.

Jaunlatviešu attieksme pret izglītības jautājumiem raksturota K. Biezbārža brošūrā «Valodas un izglītības cīņa Baltijā», kuras svarīga tēze ir baltvācu valdošo aprindu apsūdzība: «Tas, ka nav grāmatu latviešu valodā, ir nelaime, pie kuras latvietis nav vainīgs.»³⁰

Tā ir svarīga liecība par jaunlatviešu uzskatiem, jo iznāk tad, kad tikušas slēgtas «Pēterburgas Avīzes», kas «gan gribējušas straujai pārvācošanai pretī strādāt, bet Baltijas varenie vācieši laikā pamanijuši savu pretinieku un tam atņēmuši visas iespējas karot pret tautas atsvešinātājiem.»³¹

Sevišķi nozīmīga tā ir K. Biezbārža darbības apskatam — tā iezīmē viņa dzīves progresīvo posmu un viņa izcilo lomu latviešu izglītības kustībā. Šī grāmata atklāj vācu — tā dēvēto kultūras nesēju — īsto seju. Grāmatas moto: «Nekas nav paslēpts, kas netaps redzams, nedz apslēpts, kas netiks zināms

²⁸ Sēta, daba, pasaule. 3. grām. Ievads. Tērbata, 1860.

²⁹ Turpat.

³⁰ *Biezbārdis K.* Valodas un izglītības cīņa Baltijā. — *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, 82. nr.

³¹ *Brīvzemnieks F.* Raksti. R., 1908, 2. sēj., 88. lpp.

un nenāks gaismā» (Lūkass, 8. nod., 17. p.) rāda Biezbārža vēlmi atmaskot pārvācošanas centienus.

Autors sniedz īsu ieskatu Latvijas vēsturē, uzsvērdams, ka vācieši latviešus uzvarējuši un nospieduši jūgā. Līdz ar to katrs aizrādījums uz latviešu radniecību ar slāviem piedzīvo visniknāko vajāšanu no vācu muižniecības puses. Latviešu skolas ir nožēlojamā stāvoklī, latviešu literatūra līdz 1830. gadam ir vācu tautības mācītāju radīta, kaut gan iedzīvotāju pamatmasa ir latvieši — «te nav nekādas vācu tautas, tikai muižniecība, garīdzniecība un pilsonība, kopā 1/12 no visiem iedzīvotājiem».³² K. Biezbārdis atmasko vāciešu cenšanos uzkundzēties Latvijas iedzīvotāju pamatmasai.

Par stāvokli Baltijā viņš raksta: «Ap ko patlaban lietas Baltijā grozās, to luterāņu bīskaps Dr. Valters savā klajā laistajā Vidzemes landtāga sprediķī, kas noturēts 8. martā 1864. gadā, izteicis sekošos vārdos: «Vidzemes bruņniecība un ierēdniecība, tāpat kā pilsonība, ir vāciska — un ka mēs šodien nevaram sacīt, ka visa Vidzeme ir vācu, tur galvenā kārtā vainīgi mēs paši, kad mēs neskaidrā godbijībā pret vēsturē izzūdošu cilšu drumstalām pūlējāties uzturēt viņu nacionalitāti, gluži pretim viņu pēc dabas un stāvokļa dibinātai tieksmei uz pārvācošanos.. viņi savā laikā būs jums pateicīgi par savu vācu valodu un izglītību, ierašām un uzticību.. arī par gluži vācisku dzimteni.»³³

K. Biezbārdis piemin kāda pareizticīgo mācītāja prasību, lai latviešiem atdotu slāvu alfabētu, kas esot tiem nepatiesi atņemts. Istenībā tāda latviešiem

³² Biezbārdis K. Valodas un izglītības cīņa Baltijā. — Dzimtenes Vēstnesis, 1910, 82. nr.

³³ Turpat.

nekad nav bijis un slāvu burti ir kā zinātniski, tā praktiski nederīgi latviešu rakstībai.

Tālaika nostāja šajā jautājumā ir tāda: par slāvu burtu ieviešanu karo avīze «Rižskij vestņik», pret — A. Bīlenšteins, kas deklarē, ka pie izglītības latvieši var tikt tikai ar savu mātes valodu un «...humanitāte, kas cilvēku kā tādu ciena un mīlē, pagēr, lai tautas skolotāji un vadoņi pareizi un skaisti uz viņu runātu un skaisti priekš viņas rakstītu».³⁴

Būdams vācu mācītāju ienaidnieks, Biezbārdis tomēr prot novērtēt Bīlenšteina teikto. Viņš ne tikai atzīst Bīlenšteinu kā zinātnieku, bet aicina mācīties no viņa.

Brošūras nobeigumā Biezbārdis aplūko politisko situāciju Baltijā. Livonijas bruņinieku valstij vajadzēja aizkavēt slāvu zemju attīstību, lai tās nekļūtu pārāk nozīmīgs spēks Eiropā. Izrādās tomēr, ka Latviju nav izdevies pārvācot, un tagad Baltijas vācieši nokavēto grib panākt ar:

- 1) specifisku latviešu skolu nolaišanu;
- 2) latviešu literatūras apspiešanu;
- 3) izglītoto latviešu izraidīšanu, jo tie nozākā vācietību.

Ar latviešu vajāšanu visvairāk aizraujas Latviešu literārā biedrība, kuras locekļi ir gandrīz vienīgi vācu mācītāji.

Sakarā ar Rīgas Latviešu biedrības priekšnieka vietnieka R. Tomsona izteikumu, ka latviešiem vispirms jāiemācoties vācu valoda, tikai tad viņi varēs tikt pie zināšanām, «Rižskij vestņik» 57. numurā iespiests šāds paziņojums:

«Mēs, apakšā parakstījušies latvieši, Rīgas Latviešu biedrības biedri un laba vēlētāji latviešu tautai, ne tikai savā, bet savas paaudzes vārdā, par cik

³⁴ Biezbārdis K. Valodas un izglītības cīņa Baltijā. — Dzimtenes Vēstnesis, 1910, 82. nr.

mēs to pazīstam, paziņojam, ka latviešiem vispirms vajag un tie grib iemācīties savas Tēvzemes valodu — krievu valodu, ar kuras palīdzību viņi tieši tāpat, kā ar vācu, var iepazīties ar visādām zinātnēm un kuras mācīšanās latviešiem nesalīdzināmi vieglāka un nepieciešamāka sociālā ziņā.

Rīgas garīgā semināra inspektors profesors
mācītājs *Mihails Drekslers*.

Rīgas garīgā semināra un Aleksandra
ģimnāzijas skolotājs *J. Krauklis*.

*Kaspars Biezbārdis.*³⁵

Tā paša laikraksta 60. numurā personas, kas rakstījušas minēto paziņojumu, ievietojušas paskaidrojumu.

Tajā ir asi uzbrukumi «Baltijas Vēstnesim», kam esot sava īpaša latviešu gramatika un īpaša vārdnīca, kā arī īpaša loģika. Izteiktas domas, ko vēlāk Biezbārdis izvērš «Pasaulē un Dabā» — ka vispirms vajadzīgs plašs zemāku skolu tīkls un ka latviešiem vajadzīgi citi vadoņi. Vairs nav uzsvērts, ka autori būtu Rīgas Latviešu biedrības biedri. Tas nozīmē, ka autoru uzskati vairs nesakrīt ar Rīgas Latviešu biedrības uzskatiem.

Tomēr šajos jautājumos Biezbārdis svārstās. To lauk jau par reakcionāru kļuvušais «Mājas Viesis» raksta, ka augstākās skolas un grāmatas latviešiem vēl nav vajadzīgas, teātri un balles ir kaitīgi un ka «..latviešiem nevajag pārsteigties pēc 600 gadu miera, jo tad viņi varētu pārgalvīgi, ēverģelīgi, skriedami, vēja ceļus uzņemt».³⁶ Biezbārdis asi uzstājas pret tiem, kas aicina snaust un vilkt tālāk savu valgu.

³⁵ Рижский вестник, 1869, № 57.

³⁶ *Biezbārdis K.* Mājas Viesim. — Baltijas Vēstnesis, 1871, 3. nr.

Runājot par ballēm, K. Biezbārdis izsakās, ka tās veicina kulturālu sadzīvi, bet teātri savukārt sagādā prieku un, attēlojot apkārtējo dzīvi, «. . . dod mums iemeslu pašu dzīvi pārlabot un pārlūkot».³⁷ «Mājas Viesis» grib apslēpt trūkumus un «lielās daudz zināt, ka pirms augstskolas jāprot ābece, bet latviešu tauta vairs nepastāv no tādiem vien, kam ar ābeci jānodarbojas. Arī mācīti latvieši savā mātes valodā gara barību pagēr.»³⁸

70. gadu vidū K. Biezbārža asie pārmetumi vācu mācītājiem piekļust. Sāk noskaidroties Biezbārža jaunā nostāja: «Par skolas būšanām un vajadzībām ir dažādas un it ērmīgas vēlēšanās starp zemniekiem izpaustas, kas nedz panākamas, nedz vajadzīgas. Latīņu un grieķu valodas latviešu skolās izmācīties bez pilnīgas vācu vai krievu valodas saprašanas nemaz nav iespējams; un tomēr vēlamies tagad jau latviešu ģimnāzijas! Tāda vēlēšanās var celties tikai tādās galviņās, kas no ģimnāzijām neko nezin. Vispirms, kas vajadzīgs, vajadzīgs priekš latviešu zemnieku skolām. Kas pēc gadu simteņiem būs vajadzīgs, to mēs nezinām. Visi augstāki mācīti latvieši ir stāigājuši vai caur vācu vai caur krievu skolām . . . vai nebūtu nu tīra skaudība, kad mācīti latvieši griebētu savai jaunaudzei . . . aizliegt to pašu ceļu stāigāt.»³⁹ Tā Biezbārdis pats nostājas uz tā ceļa, par kuru 60. gados rakstīja, ka tas ved latviešus atpalcībā. Biezbārdis izsaka domu, pret ko jau 1872. gadā vērsās Kronvaldu Atis, t. i., ka latviešu valoda vēl nav pietiekami attīstījusies, lai ar tās palīdzību apgūtu augstāko izglītību.

Pret Biezbārdi vērsās daudzi lasītāji (viņš pats apliecina, ka saņēmis daudzas lasītāju vēstules).

³⁷ Biezbārdis K. Mājas Viesim. — Baltijas Vēstnesis, 1871, 3. nr.

³⁸ Turpat.

³⁹ Pasaule un Daba, 1875, 3. nr.

Sākas karsti strīdi par izglītības jautājumiem starp «Pasauli un Dabu» no vienas puses un «Baltijas Zemkopi» un «Baltijas Vēstnesi» no otras puses.

Vienu no lasītāju vēstulēm K. Biezbārdis publicē «Pasaules un Dabas» 7. numurā. Tās autori — «kādi laucinieki», kam Jelgavā viena «piena avīze» esot (patiesais autors ir Māteru Juris, kas izdeva Jelgavā «Baltijas Zemkopi»), — pārmet Biezbārdim, ka gaidījuši no viņa palīgu, karojot par latviešu vajadzībām, bet nu vīlušies. Viņi cenšoties pēc tā, kas varētu arī viņu bērniem noderēt, — «tīkojam ne vien pēc zemēm, bet arī pēc latviešu augstākām skolām. Ceram, ka Jūsu skauģa vārdi ļoti mazus šķēršļus ceļā liks!»⁴⁰ Šeit jāpiebilst, ka «Pasaule un Daba» šī paša numura «Nedēļas ziņās» ievietojusi ziņojumu par Hercegovinas dumpi pret turku virskundzību, kur teikts: «Latvijā arī atskan balstiņas, kas ilgojas žēlodamies pēc palīdzības pie «latviešu vajadzību un centienu izkarošanas», izsaukdamās: karš ir prieks, miers ir miegs. Sargājamies no ārprātības, uz ko negudra zināšana vedina!»⁴¹ Nav zināms, vai autors ir pats Biezbārdis, bet tas nav svarīgi, tā tomēr ir netieša atbilde uz Māteru Jura vēstuli — nekādu aktīvu cīņu.

Strīds saasinās. «Baltijas Vēstnesis» un «Baltijas Zemkopis» sāk uzbrukumus Biezbārža laikrakstam.

Lai mazinātu slikto iespaidu, ko radījis viņa raksts «Pasaules un Dabas» 3. numurā, Biezbārdis apsūdz «Baltijas Zemkopi» un citus latviešu valodas neprāšanā (t. i., Biezbārža raksta pārprašanā). «Pasaule un Daba» neesot augstāko latviešu skolu pretiniece, tā tikai uzskatot, ka bez pilnīgas vācu un krievu valodu prasības nav iespējams iemācīties latīņu un grieķu valodas.

⁴⁰ Pasaule un Daba, 1875, 7. nr.

⁴¹ Turpat.

Tālāk K. Biezbārdis runā par to, kāda augstāka skola būtu latviešiem vajadzīga. «Vislielāko labumu atnestu latviešu seminārs priekš krietnu skolotāju sagatavošanas, jo tādu ir trūkums. Tas, ka ģimnāziju vai reālskolu nav, neko neskādē, jo tādu Baltijā, paldies dievam, ir īsteni daudz jau, kaut arī ne latviešu. Semināristiem pēdējais tikai par labu nāktu, jo krietnam skolotājam vajag vairāk nekā vienu valodu prast. Ja latvieši dibinātu sev krietnu skolotāju semināru, tiem izceltos ar laiku iz katras tagadējās draudzes skolas arī augstāka jeb reālskola.»⁴²

Tātad Biezbārdis vispirms ir par zemāku izglītību, uz kuras pamata varēs veidoties augstākā; tajā pašā laikā nedaudzās augstākās skolas varēs izmantot tikai izredzētie. Līdzīgu domu viņš izsaka arī vēlāk publicētajā rakstā «Kāds vārds par latviešu valodu un skolām»: «Gādājams vispirms par krietnām zemām skolām, bez kurām augstākās skolas nevar celties.»⁴³

Taču Biezbārža un viņa pretinieku tālākajā strīdā atklājas: Biezbārdis nebūt nevēlas, lai zemākās skolas tautas garu tiešām «cilātu, bet lai ar izglītības palīdzību turētu tautas masas «grožos»».

Rakstā «Baltijas Vēstnešam», atbildot uz «Baltijas Vēstneša» izvairīšanos no nemiera cēlāja slavas (ko «Pasaule un Daba» pieraksta 1875. gada 7. numurā ievietotās «kādu laucinieku» vēstules autoriem un to domubiedriem), Biezbārdis izsaucas: «vai tu («Baltijas Vēstnesi». — *Aut.*) patiešām domā, ka mēs, uz kāda puskoka lēcēja tā sacīdami, nu jau visu tautu apvainojuši?.. tu jau pats sevi par centienu

⁴² Biezbārdis K. Mūsu lasītājiem. — Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.

⁴³ Biezbārdis K. Kāds vārds par latviešu valodu un skolām. — Pasaule un Daba, 1875, 24. nr.

karotāju saucies... bet vai jau tādēļ latviešu tautai jābūt nemiera tautai?»⁴⁴ Kā buržuāzijas interešu aizstāvis K. Biezbārdis pārorientējies uz konservatīvām pozīcijām. To rāda salīdzinājums ar rakstu «Baltijas Vēstnesī», kur (kā jau to bija darijis «Baltijas Zemkopis») jautāts: kurš gan esot izrādījis nepateicību, kaut arī «no 107 150 rbļ., ko Vidzemes landtāgs skolām vēlējis, 92 000 domāti muižnieku ģimnāzijām un tikai 600 latviešiem atkrītot, kas jau Valkas skolotāju semināram izlietoti».⁴⁵

Minētie skaitļi runā pārāk skaidru valodu — vācu kungi pūlas neizlaist latviešus no savas ietekmes...

Polemizēdams par latviešu vajadzībām, Biezbārdis visai pamatoti aizrāda, ka centieni izriet no vajadzībām — nevar censties pēc tā, pēc kā nav vajadzības. Un viņš vēlreiz izsaka savu demokrātisko domu, ka vispirms vajag «krietni lasīt, krietni saprast un krietni latviešu valodu runāt un rakstīt».⁴⁶

Pie rakstiem, kas cenšas uzspiest lasītājam savu viedokli, pieskaitāma satīra par Rīgas Latviešu biedrību un tās priekšnieka B. Dīriņa centieniem izglītības jautājumos.⁴⁷

«Pasaules un Dabas» 1875. gada 24. numurā izvirzīts jautājums, kas ir tie, pret ko skolas lietās jākaro. Atbilde — jācinās «pret viltīgiem un neprātīgiem».⁴⁸ Viltīgie esot jaunlatvieši, kas tīko savākt

---

⁴⁴ *Biezbārdis K.* Baltijas Vēstnešam. — Pasaule un Daba, 1875, 11. nr.

⁴⁵ Turpat.

⁴⁶ *Biezbārdis K.* Latviešu vajadzības. — Pasaule un Daba, 1875, 12. nr.

⁴⁷ *Bezbiķis (Biezbārdis K.)* Latviešu attīstīšanās stāvoklis divdesmit pirmā gadu simtenī. — Pasaule un Daba, 1875, 19., 20., 22., 24. nr.

⁴⁸ *Biezbārdis K.* Kāds vārds par latviešu valodu un skolām. — Pasaule un Daba, 1875, 24. nr.

naudu priekš augstākās skolas. Neprātīgie ir tie, kas tiem klausā.

Pēc Biezbārža domām, no latviešu augstākās skolas nekas neiznāksot tādēļ, ka neesot latviešu grāmatu un skolotāju. Advokāti un ārsti neder, bet mācītājiem jau darba diezgan. Varbūt dažs domājot, ka jaunlatvieši ar prieku ietu par skolotājiem? «Āžiem neļaujām būt dārzniekiem,»⁴⁹ atbild Biezbārdis. Bez tam augstāku latviešu skolu nevajadzību rādīt arī tas, ka «skolu valdīšana» neprot latviski. Tātad jāpaliekot pie tā, kā ir.

Biezbārža labajai gribai risināt izglītības jautājumu progresīva nozīme ir galvenokārt 60. gados. Vēlāk viņa nostāja šajā jomā ir konservatīva un nav arī principiāla, jo viņš cinās šajos jautājumos ar saviem personīgajiem ienaidniekiem.

A. Birkerts, analizējot latviešu izglītības kustību, izdara šādus secinājumus par Biezbārža ieguldījumu: «1) viņš bij pirmais, kas atvieglināja mūsu rakstu valodu, atmezdams dubultniekus; 2) pirmais, kas mēģināja pārveidot mūsu rakstību uz gluži jauniem pamatiem un ievēda lietošanā latīņu burtus; 3) viņš bija pirmais, kas sāka rakstīt par latviešu valodu latviski kā zinātnieks; 4) viņš bija pirmais, kas pierādīja, ka latviešu valodā var svabadi rakstīt ne vien par ķīmiju, fiziku, matemātiku un dabas zinātnēm, bet arī par psiholoģiju un filozofiju.»⁵⁰

K. BIEZBĀRŽA VALODNIECISKĀ DARBĪBA

Latviešu, tāpat kā katras nācijas, veidošanās nav iedomājama bez latviešu valodas attīstības. Svarīgu

⁴⁹ *Biezbārdis K.* Kāds vārds par latviešu valodu un skolām. — *Pasaule un Daba*, 1875., 24. nr.

⁵⁰ *Birkerts A.* Kaspars Biezbārdis un latviešu izglītības kustība. — *Grām.: Latviešu izglītības biedrības gadagrāmata*. R., 1911, 3. sēj., 8.—21. lpp.

darbu šajā virzienā veica topošās buržuāzijas progresīvie pārstāvji — jaunlatvieši.

«Ir ļoti maz tādu, kuru raksti tik daudz iespējuši pie mūsu rakstības un valodas, cik to darījuši Biezbārža īsie raksti.»⁵¹ — tā raksta Laubes Indriķis 1885. gadā. Daudzi literatūras darbinieki tajā laikā nepūlas atrast savu domu izteikšanai latviešu vārdus, jo ir diezgan svešvārdu. Tāpēc jo nozīmīgāki ir K. Biezbārža raksti, kas izceļas ar izteiksmes skaidrību un precizitāti.

Mācītāji saka, ka latviešu valoda esot bauru un mužiku valoda, kurā nekā gudrāka un labāka nevarot sarakstīt. Jelgavas mācītājs Šulcs ar savām «Latviešu Avīzēm» valodu galīgi saķengā. Bet ir arī tādi, kas mācīdamies neaizmirst savu tautību, t. i., neklūst par pusvāciešiem. Kad vajag pierādīt, ko latviešu valoda spēj, to izdara Biezbārdis, par visdažādākajiem jautājumiem rakstīdams kā zinātnieks. Tomēr tā būtu bēdīga liecība par latviešu valodas kuplinātājiem, ja viņus uz darbošanos būtu rosinājušas vienīgi vāciešu ironiskās piezīmes par latviešu valodas nabadzību.

Nē, viņu mērķis ir padarīt zinātnes sasniegumus pieejamus plašākiem iedzīvotāju slāņiem.

Vācu izstrādātā rakstība ir nepiemērota, jo pārblīvē latviešu valodu ar nevajadzīgiem dubultniekiem, ko Biezbārdis salīdzina ar kruķiem, kas iedoti bērnam, lai to izaudzinātu par puskoka lēcēju. Neviens latvietis taču nesaka «ab-bi», bet gan «abi». K. Biezbārdis drosmīgi atmet dubultniekus un «h» kā garumzīmi. Viņa likumi formulēti skaidri un lakoniski: «Raksti, kā runā, lasi, kā rakstīti.»⁵²

⁵¹ *Laubes Indriķis*. Kaspars Biezbārdis. — Rota, 1885, 4.—5. nr.

⁵² *Biezbārdis K.* Mūsu valoda un viņas rakstība. R., 1869, 10. lpp.

Svarīga nozīme ir faktam, ka latīņu burti pirmo reizi parādījās tieši Biezbārža «Ģeometrija» (1874), bet Tacita darba tulkojumā «Ģermānija un Svevija» īpašs jauninājums ir tas, ka atmesti dubultnieki.

Gotu alfabēta vietā Biezbārdis pāriet uz vienkāršāko latīņu alfabētu, bet ieteic sarežģītus divskaņu un šņāceņu apzīmējumus, kas vēl vairāk sarežģī rakstību. Biezbārža valodnieciskajā darbībā nav konsekvences. Pats uzstādamies pret dubultniekiem, viņš «o» vietā ieved «ua», dubultnieka «ee» (resp., «ie») vietā viņš ieteic «ia», kas rakstību nebūt nevienkāršo.

Savā brošūrā «Mūsu valoda un viņas rakstība», ko autors pasniedz «visiem, kam spēks un prāts»⁵³ (kaut gan to sapratīs tikai tie, kas vairāk nodarbojušies ar valodām), viņš zinātniski skaidro «š» izcelsmi no «s», «ž» no «z», «dž» no «dz», «ļ» no «l» utt., uzsvērdams, ka tie nav rakstāmi ar 3—4 burtiem.

Pretruna ir starp Biezbārža tēzi «raksti, kā runā» un viņa uzskatu par garumzīmes nevajadzību. Viņš raksta: «Vai nav latviešu rakstība bez laikazīmēm jau raiba diezgan? Negribam jel latviešu bērniņiem to slogu darīt vēl lielāku.»⁵⁴ Tomēr latviešu rakstu valodā bez garumzīmēm iztikt nav iespējams.

K. Biezbārdis ievieš arī labu tiesu jaunvārdu, it sevišķi savos populārzinātniskajos rakstos, kur meklē apzīmējumus zinātniskiem terminiem. Pie Biezbārža ieteiktajiem vārdiem pieder: ārums, pašums, irds, viept, matijums, līnija, skubais, laicība, balsieši, rakstība u. c. No šiem vārdiem ieviesusies tikai neliela daļa.

Valodniecības jautājumus skar daži Biezbārža

⁵³ Biezbārdis K. Mūsu valoda un viņas rakstība. R., 1869, 3. lpp.

⁵⁴ Turpat, 10. lpp.

raksti 70. gados «Baltijas Vēstnesī» un «Pasaulē un Dabā».

Par valodu kā tādu viņš izsakās, ka tā ir «tautas gara parādīšanās. Cik soļu latviešu tautas garaspēki uz priekšu spēruši, tik soļu, un ne vairāk, arī latviešu valoda uz priekšu tikusi (jo bagātāks vārdu krājums, jo glītāki tautas gars izkūņojies)».⁵⁵

Sevišķi plašs ir raksts «Mājas Viesim». «Mājas Viesis» uzstājas pret Kronvaldu Ati un Juri Alunānu kā jaunvārdu darinātājiem: «Jaunas valodas dibināšana un vārda dzemdēšana latviešiem ļoti skādīga.»⁵⁶ Uz to Biezbārdis atbild, ka jaunvārdi vajadzīgi: 1) tādām lietām, kam vēl pavisam nav apzīmējumu; 2) to vārdu vietā, kas acimredzot ir nelatviski. Kā avotu viņš ieteic izmantot latviešu izlokšnes, bet brīdina no pārspīlēšanas — visu svešo vārdu vietā nav jāmeklē latviešu vārdi.

Valodas attīstībai stingri jābalstās uz zinātniskiem pamatiem. «Mājas Viesis» par labākajiem valodas pratējiem uzskata aukles un ganus. Pret to Biezbārdim ir daudz kas iebilstams. Viņš pierāda, ka tie neprot izsacīt tik daudz domu ar tik maz vārdiem kā mācītie ļaudis, kas tāpat pieder pie latviešu tautas kā aukles un gani. «Kāpēc tad jūs tos (izglītos. — *Aut.*) no «tautas pašas» šķirt gribiet? Jūs gan laikam ar vārdu «tauta» tikai savus «valodas pratējus» ganus un aukles apzīmējat.»⁵⁷ Protams, te nav nekādas sociālas diferenciacijas — to negrib ne veclatvieši, ne jaunlatvieši. Raksta beigās Biezbārdis aicina turēties pie Bīlenšteina latviešu gramatikas kā vienīgās zinātniskās valodniecības grāmatas.

⁵⁵ Biezbārdis K. Kāds vārds par latviešu valodu un skolām. — Pasaule un Daba, 1875, 24. nr.

⁵⁶ Biezbārdis K. Mājas Viesim. — Baltijas Vēstnesis, 1871, 3. nr.

⁵⁷ Turpat.

Biezbārdis atzīst, ka krievu valodas mācību grāmatas latviešu skolām grūti sarakstīt, jo latviešu valoda vēl maz attīstījusies, taču uzbrūk «Mājas Viesim», ka tas lielu nozīmi piešķir vācu valodai, kas atvieglot krievu valodas mācīšanos. Biezbārdis uzskata, ka valodas pašmācības grāmatas «tiem, kas pa īsāko un vieglāko ceļu grib iepazīties ar svešu valodu,»⁵⁸ jā sastāda pēc valodas likumiem, bet šie likumi mācību grāmatās nav jāapraksta. Šādas grāmatas viņš iesaka arī pieaugušajiem.

Diezgan neskaidrs ir K. Biezbārža raksts «Stulba milestība», kurā viņš pieskaras valodas jautājumiem. Pārmezdams, ka «Baltijas Vēstnesis» un «Baltijas Zemkopis», no vienas puses, «k dzied par mūsu bagātās valodas kuplumu»,⁵⁹ bet, no otras puses, nevar iztikt bez jaunveidotiem vārdiem, viņš noraida dažus Kronvalda darinātus jaunvārdus. «Viels» latviešiem esot tikpat svešs kā «stofs», «ķermens» nav tuvāks kā «kerpers». «Vai tad veco prūšu miesa (ķermens) labāka un augstāki cienījama nekā latviešu miesa un augstāki nekā latīņu-vācu miesa (kerpers)? Viņa (latviešu valoda. — *Aut.*) ir patiešām bagāta visiem tiem, kas tikai viņas vien prot un nevienas citas neprot, citādi rodas tūlīt pie bagātības un visāda kupluma arī dažādi robi un plaismas,»⁶⁰ — tā prāto Biezbārdis.

Kā saprast citāta pēdējo teikumu? Vai tā ir ironija par «Baltijas Vēstnesi» vai nopietnība? K. Biezbārža doma tā paša raksta citā vietā runā par labu pēdējam: «Latvietim sava valoda nekad nav tik naba-

⁵⁸ *Biezbārdis K.* Krievu valodas mācības grāmatas. — *Mājas Viesis*, 1860, 12. nr.

⁵⁹ *Biezbārdis K.* *Stulba milestība*. — *Pasaule un Daba*, 1876, 7. nr.

⁶⁰ Turpat.

dzīga, ka tas viņā nevarētu savas domas pa pilnam izteikt, kad tikai šīs domas galvā diezgan skaidras tikušas.»⁶¹

Kādēļ Biezbārdis, no vienas puses, aktīvi atbalsta strauju valodas attīstību, bet, no otras puses, apgalvo, ka tā jau pietiekami bagāta? Acīmredzot viņš uzskata, ka latviešu valoda ir pietiekams materiāls tālākai attīstībai, kaut arī pašreiz tai vēl daudz trūkumu.

Par «stulbu mīlestību» viņš sauc tādu, kas Kronvaldam likusi teikt: «Es esmu pārliecinājies, ka latviešu valoda līdz ar citām celmu (sintētiskajām. — *Aut.*) valodām attīstīsies, pieņemsies un pastāvēs.»⁶² Tā esot tikai cerība, bet ne pārliecība, jo mīlestība nevarot pārliecināt — domā Biezbārdis. Kronvalda cerībai viņš liek pretī šādus vārdus: «Pasaulē viss iet pēc stingras un cietsirdīgas loģikas. . . kam pretī runāt ir, ja maz, tad lepna alošanās.»⁶³ Tātad viņš jau šaubās par latviešu valodas turpmāko likteni. Īpaši skaidri tas redzams viņa rakstos par valodu un izglītības jautājumiem 70. gadu vidū.

K. Biezbārdis raksta, ka latvieši «no gara un laicīgas pilnības iekšķīgas un ārīgas attīstīšanās,»⁶⁴ ko sludina «Baltijas Vēstnesis» un «Baltijas Zemkopis», nekā nezina, pat šo centienu nosaukumi viņiem ir sveši. Šie laikraksti runājot par saviem, nevis par visu latviešu centieniem. «Varbūt, ka tie domā esam līdzīgi visai latviešu tautai?»⁶⁵ Par faktu, ka Rīgas Latviešu biedrība kļuvusi par Latviešu biedrību, Biezbārdis izsakās šādi: tā «tīko visus latviešus Kurzemē un Vidzemē sapulcināt zem Rīgas Latviešu

⁶¹ *Biezbārdis K.* Stulba mīlestība. — Pasaule un Daba, 1876, 7. nr.

⁶² Turpat.

⁶³ Turpat.

⁶⁴ Turpat.

⁶⁵ Turpat.

biedrības karoga jeb, labāk sakot, zem «Baltijas Vēstneša» karoga».⁶⁶

«Baltijas Zemkopis» 1875. gadā raksta: «Mūsu valoda jo dienas jo vairāk attīstās, tādēļ mums pašiem ar viņu jāattīstās līdz.»⁶⁷ Liekas, tam vajadzētu būt gluži pa prātam Biezbārdim, kas daudz darījis latviešu valodas attīstības labā, bet nē — uz to viņš atbild: «Niknībai, bezkaunībai un bezdievībai ir arī sava attīstīšanās. Tāpēc jāskatās, uz ko mēs attīstāmies.»⁶⁸ Jādomā, ka Biezbārža vēlēšanās vispirms gādāt par zemām skolām nenozīmē vis «stulbu mīlestību» (pēc viņa terminoloģijas), t. i., vēlēšanos tautu izglītēt, bet gan atturēt to no «niknības, bezkaunības, bezdievības», lai «vientiesīgais latvietis» tāds arī paliktu. Tie, kas negrib būt «vientiesīgie latvieši», t. i., kam materiālais stāvoklis to atļauj, lai iet krievu un vācu ģimnāzijās; viņiem (ko mantas stāvoklis tuvina kungiem un mācītājiem) briesmas attīstīties uz niknību nav tik lielas.

Atskatoties uz K. Biezbārža agrākajiem rakstiem, var secināt: tolaik viņš uzstājās, lai, runājot par latviešu tautu, «mācītos vīrus» nešķirtu no «ganiem un auklēm». Tagad (1875.—1876. gadā) sevi viņš pieskaita latviešu tautai, bet savus pretiniekus — ne. ««Baltijas Vēstnesis» raksta, ka devis pirmo triecienu dubultībai (tas ir pirmais laikraksts, kas atmet dubultniekus. — *Aut.*), un Latviešu Draugu biedrība atkal nepareizai pārgarenībai»⁶⁹ — lūk, kādēļ Biezbārdis ir tik saniknots — citi grib sev piesavināties viņa nopelnus.

⁶⁶ *Biezbārdis K.* Stulba mīlestība. — Pasaule un Daba, 1876, 7. nr.

⁶⁷ *Biezbārdis K.* Mūsu valoda. — Baltijas Zemkopis, 1875, 29. nr.

⁶⁸ *Biezbārdis K.* Stulba mīlestība. — Pasaule un Daba, 1876, 7. nr.

⁶⁹ Turpat.

1887. gada Viesuļa «Latviešu tautas kalendarā» ievietotajā rakstā, kas veltīts Biezbārža piemiņai, ir interesanta liecība: «No tiem jaunpieņemtiem vārdiem, no nezinātājam tā sauktiem Kronvalda atradumiem, vairāk kā puse ir Biezbārža pētījumi, kur ar lielāku rūpību un saskaņu strādāts, nekā mūsu miļam nelaiķa Kronvaldam tas bija iespējams. Kad to atlikumu vēl uz pusi dalām, tad tā viena puse būs patiesss Kronvalda darbs un otra puse no daudz citiem. Viņš (Biezbārdis. — *Aut.*) arī tas pētītājs un atradējs, tā sauktā «Zinību komisijas atraduma» (burtu un ortogrāfijas). Zinību komisija vairāk nedarija, kā Biezbārža ortogrāfiju vienkārši piesavināja, un dažā vietā, kur ar zinību bija strādāts, nezinībā pārlaboja. Vienu burtu virgulācijas zīmi caur citu pārgrozīja un lietas pratēja pētījumu ar balsu vairākumu par pareizu jeb nepareizu noteica, kur pie balsošanas ņēma dalību lielākā daļa, kam valodas zināšana tikpat sveša kā vāciem Bohēmijas ciemi. Šie jaunie Biezbārža burti un ortogrāfija jau būtu savā laikā praktiski tapuši ievesti un izlietoti, ja tehniskā ziņā nebūtu uz kavēkļiem atdūrušies, kas toreiz nebija pilnīgi pārspējami un vēl šimbrīžam gaida uz sava reformatora. Lūdzu Zinību komisiju, ar cienīšanu atzīdams viņas pūliņus, lai neļauņojas, ka man, nelaiķa nopelnus pieminot, pēc savas pārlicināšanās bija jāsaka patiesība.»⁷⁰ Raksts nav parakstīts, taču domājams, ka autors (varbūt A. Bandrevičs, kas K. Biezbārža mūža beigu gados arī dzīvoja Maskavā) ļoti simpatizējis K. Biezbārdim par tā pretvācisko politiku, uz ko norāda izteiciens par vāciešiem un Bohēmiju, kā arī tas, ka autors nesaskata vai negrib saskatīt Biezbārža izstrādātās ortogrāfi-

⁷⁰ Kaspars Biezbārdis. — Viesuļa «Latviešu tautas kalendarā». Jelgava, 1886, 64.—68. lpp.

jas trūkumus. Taču Zinību komisijas visai nelielie nopelni šajā laikā šaubas nerada, un augšminētais citāts ir svarīgs, jo attaisno Biezbārža dusmas uz tiem, kas gribējuši viņa darbu uzdot par savu.

Runājot par K. Biezbārža domām valodas jautājumos, jāpiemin diskusija «Pasaulē un Dabā» par Bībeles valodu. Biezbārdis pats tajā tieši nepiedalās, bet seko diskusijas gaitai. Raksts, kas izraisa šo diskusiju un vācu mācītāju pārmetumus redakcijai, ir J. Ziediņa recenzija «Jaunā Derība pārlobotajā valodā». Autors norāda, ka Bībelei vairs nav tās nozīmes latviešu garīgajā dzīvē kā dzimtbūšanas laikos, kad nebija citu grāmatu. Tagad latviešu tauta «var uzrādīt pieklājīgu skaitu grāmatu arī par citiem zinības zariem un nav aprobežota caur bibliju un dziesmu grāmatu vien».⁷¹ Bībeles ietekme uz latviešu valodu vēl neesot izzudusi, bet tikai ierobežota, jo daļa tautas garīgu barību rod gandrīz tikai Bībelē vai rakstos, kas balstās uz Bībeli. Tādēļ esot svarīgi, kā Bībeles valoda pārlobota. Līdz šim tajā bijis daudz kā tāda, ko tautas valoda nekad nav ne pieņēmusi, ne lietojusi, lai gan vispār tajā paspējuši iesakņoties daudzi vāciski aizguvumi. Ziediņš nožēlo, ka «liktenim paticis uzticēt šo varenāko darbu (Bībeles valodas pārlobšanu. — *Aut.*) nevis pašu, bet svešām rokām».⁷² Bībelē vēl daudz lietoti germāniskie «tas, tā», trūkstot konsekvences īpašvārdu galotņu rakstībā, neesot izturēta vienveidīga pareizrakstība un atrodami arī citi trūkumi.

Ziediņa kritikai seko augstprātīga «svešo roku» īpašnieka — A. Bilenšteina — atbilde, kurā teikts: «Ja kas grib spriedējs būt un padoma devējs, tas lai

⁷¹ Ziediņš J. Jaunā Derība pārlobotajā valodā. — Pasaule un Daba, 1875, 14. nr.

⁷² Turpat.

arī zinātājs ir, bet ne puskokalēcējs.»⁷³ Atteikdamies runāt par uzrādītajām kļūdām, viņš uzbrūk Ziedīņam par to, ka tas neredzot Bībelei citas nozīmes, izņemot latviešu valodu, neredzot «bībeles mācību spēku un svaru un vai pēdējais caur pārlabošanu jūtāmāks ticis».⁷⁴ Visvairāk šis Latviešu Draugu biedrības prezidents uztraucas par «svešajām rokām» — Kurzemes un Vidzemes mācītājiem, kas piedalījušies pārlabošanā: «Kas latviešu tautas mācītājus, kas savas tēvu zemes bērnus saukā par svešiniekiem, kas vienā kārtā melo un otrā kārtā ienaidu sēj un grib .. šķirt dieva draudzi no saviem ganiem kā no svešiem! .. tāds savas tēvzemes un tautas draugs nav, bet pievilējs un postītājs.»⁷⁵

Seko Ziedīņa «Atbilde cienīgajam Bīlenšteina baznīckungam». Pirms tam Bīlenšteins Jelgavā Latviešu Draugu biedrības sapulcē izteicies, ka redaktoriem pie kritikas vajadzētu laist tādus, kas šo lietu prot. Tāpēc Biezbārdis līdz ar Ziedīņa atbildi sniedz arī attaisnošanos. Pirmais Ziedīņa raksts iespiests tādēļ, ka «lēnos vārdos (pasv. mūsu. — *Aut.*) dažas misēšanās uzrādījis».⁷⁶ Uz to Bīlenšteins asi atbildējis. Kaut arī latvietis Ziedīņš studējis universitātē, Bīlenšteins viņu nievājis par tādu neprašu, kas nemaz nedrīkst spriest. Redakcija gan ievietojusi šo Bīlenšteina atbildi, bet gluži piekrist nav varējusi.

Atbildot uz Bīlenšteina tēzi, ka tikai zinātāji var spriest par valodu, nevis tādi, kas paši kļūdās, Ziedīņš aizrāda: «Teorētiska prašana nebūt nav savienota ar patiesīgu lietāšanu, ar praktisku prašanu ..

⁷³ *Bīlenšteins A.* Atbilde. — Pasaule un Daba, 1875, 18. nr.

⁷⁴ Turpat.

⁷⁵ Turpat.

⁷⁶ [*Biezbārdis K.*] Redakcijas piezīme. — Pasaule un Daba, 1875, 25. nr.

daudzi ir ar veiksmi sprieduši par lietām, ko paši nebūt nespētu tā veikt, kā pēc spriešanas izliekas.»⁷⁷

Ja izdosies valodu attīstīt, tā var turpināt eksistēt — tā ir svarīga Ziediņa doma. Jaunvārdus veidojot visas avīzes (izņemot «Latviešu Avīzes»), arī pats Bilenšteins, tikai ne vienmēr tauta tos pieņemot. Savu jaunvārdu pareizību J. Ziediņš pierāda, atsaucoties uz A. Bilenšteina gramatiku. Tās ir formas, kas sastopamas arī mūsdienu latviešu valodā. Visumā tīri valodnieciskos jautājumos šajā diskusijā Ziediņš stāvējis progresīvākās pozīcijās nekā A. Bilenšteins.

Par «svešajām rokām» Ziediņš vēl raksta: «Tēvu zemē mums visādi bērni .. vai tie jau vienas tautas tādēļ? .. lasītāji gan paši labāki zinās kā Bilenšteina kungs, ko apzīmē vārds «svešs.»⁷⁸ Te skaidri redzami Ziediņa centieni norobežot vāciešus no darbošanās latviešu valodas laukā.

Galavārds diskusijā paliek A. Bilenšteina. Acīmredzot «Pasaules un Dabas» redakcija tomēr nobijusies, ka avīzi varētu noturēt par naida kurinātāju.

Kaudzītes Matīsa atmiņās ir rindas, kas veltītas K. Biezbārdim kā valodniekam: «Būdams vairāk gadus jaunajā Rīgas Aleksandra ģimnāzijā par latviešu valodas skolotāju, viņš pacēlās šai mācību priekšmetā ievērojami augstu. Līdz tam laikam, kā tas zināms, nekur, vismaz ģimnāzijās, nebij runas par latviešu valodas stundām, bet tur viņas tūliņ ievēda. Un cik augsti Biezbārdis spēja šo priekšmetu celt, to pierādīja vēlāk vismaz viens viņa audzēknis no ģimnāzijas, Stērstu Andrejs, ar savu galvenām kārtām no viņa smelto un ievērojamo valodas

⁷⁷ Ziediņš J. Atbilde cienīgajam Bilenšteina baznīckungam. — Pasaule un Daba, 1875, 25. nr.

⁷⁸ Turpat.

prašanu. Ortogrāfijas labošanas lietā Biezbārdis gri-
bēja iet ar reizi ļoti tālu . . bet tik tālu labi ja tagad
ir nokļūts pēc vispārīgās ortogrāfijas reformas.»⁷⁹

Padomju valodnieki augstu novērtējuši K. Biez-
bārža ieguldījumu latviešu valodas izkopšanā. Filo-
loģijas zinātņu doktore A. Blinkena rakstā «Соци-
ально-исторические предпосылки становления выс-
шего образования на латышском языке»⁸⁰ īpaši
akcentē K. Biezbārža un viņa laikabiedru J. Alunāna,
K. Valdemāra, K. Barona, A. Kronvalda devumu lat-
viešu zinātniski tehniskās terminoloģijas pamatu ra-
dīšanā. Raksturīgi, ka A. Blinkenas darbā, tāpat kā
K. Biezbārža rakstos, valodas attīstība cieši saistīta
ar izglītības attīstību Latvijā. Zinātniece uzsver, ka
jaunlatviešu darbinieki «veicināja vārdu radīšanas
līdzekļu attīstību un jaunu vārdu radīšanu, cīnījās
pret latviešu valodas piesārņošanu ar vācu barbaris-
miem, uzstājās par latviešu valodas, tās literārās for-
mas attīstību».⁸¹

CEĻŠ UZ SAVAS TAUTAS VĒSTURES IZPRATNI

K. Biezbārža uzskati par vēsturi organiski izriet
no viņa apgaismotāja racionālista pasaules uzskata
un kultūras izpratnes vispār. Turklāt viņš izmanto
jaunus avotus, kas attiecas uz antīko un renesanses
laikmetu, pārzina 19. gadsimta pirmās puses vācu
vēsturnieku un valodnieku darbus, kā arī brīvi orien-
tējas Krievijas vēsturē.

⁷⁹ *Kaudzites Matiss*. Atmiņas no «Tautiskā laikmeta». Cēsis,
1924, 1. d., 94. lpp.

⁸⁰ Grām.: *Развитие национальных языков в связи с их
функционированием в сфере высшего образования*. М., 1982,
с. 127.

⁸¹ Turpat.

K. Biezbārdis studē antīko autoru — Hēsioda, Hērodota un Tacita, vēlāk arī Strabona, Jūlija Cēzara un Ptolemaja darbus. No vācu vēsturniekiem iepazīti B. Niburs, A. Hansens, V. Pīcs un citi, kā arī valodnieki F. Bops un A. Sleihers. Jāpiemin arī J. G. Herdera darbi vēstures filozofijā, Baltijas vācu apgaismotāju un G. Merķeļa darbi. Biezbārdis lasījis arī hronista Nestora darbu — «Krievu zemes gada grāmata», kā arī citus avotus, kuros atspoguļota Senās Krievzemes vēsture.

Savos vēstures pētījumos K. Biezbārdis vadījās no atziņas metodes. Galvenais elements šīs metodes struktūrā bija ideja par attīstību, kas, kā zināms, aizgūta no Hēgeļa. Viņa rīcībā bija ģeogrāfiskais, kā arī etnogrāfiskais materiāls, bet gandrīz pilnīgi trūka arheoloģijas datu. Tāpēc Biezbārdis plaši izmanto salīdzināmo valodniecību (glotiku). Tas dod viņam iespēju atrast vēstures faktus un izdarīt vispārinājumus un secinājumus.

Vadoties no racionālistiskiem apsvērumiem un komparatīvistikas metodes, Biezbārdis interesējas par vēsturi kā procesu. Viņš zina, ka līdz ar vergturības bojāeju no vēstures skatuves nogājusi grieķu, bet pēc tam arī romiešu civilizācija. Dažas tautas, piemēram, skiti, beigušas pastāvēt. Taču vēsture paliek, vēl vairāk, tā turpinās. Tātad vēsture ir process, kas attīstās.

Biezbārdis meklē atbildi uz jautājumu, vai šis process ir likumsakarīgs un kādi likumi ir tā attīstības pamatā. Mehānistiskie dabas likumi acīmredzot nav piemērojami cilvēces vēsturei. Neatradis atbildi, Biezbārdis vēstures izpratnē paliek ideālists. Viņš tāpat kā J. G. Herders un citi apgaismotāji uzskatīja, ka vēstures process ir prāta attīstības rezultāts. Cilvēka prāts, iepazīstot sabiedrības dzīvi, nemitīgi pilnveidojas, tātad pilnveidojas arī tās vēsture. Vēsture

pārdzīvo progresu. Šajā jautājumā domātājs apgal-
motājs bija optimists.

Biezbārža interese par atsevišķu tautu vēsturi
sniedzas tālu gadsimtu dzīlēs. Viņa uzmanība pie-
vērstā Āzijai un Eiropai, it īpaši Krievijas teritori-
jai. No vienas puses, viņu interesē skiti un sarmāti,
no otras, — slāvi, ģermāņi un citas tautas. Galveno
uzmanību viņš, protams, pievērš slāvu un latviešu
vēsturei.

Pie skitu, slāvu un latviešu vēstures Biezbārdis
strādā ilgus gadus. Pirmie raksti par šo tematu pa-
rādās 60. gadu sākumā. Viņa raksts «Herodota
skuti» tika publicēts «Mājas Viesī» 1860. gadā, bet
«Krievu valstības gadu tūkstotis» — «Pēterburgas
Avīzēs» 1862. gadā.⁸² Grāmata «Herodota skuti un
mūsu vectēvu cilts stāsti» nāca klajā 1883. gadā.
Tacita «Ģermānija» Biezbārža tulkojumā ar viņa
komentāriem tika izdota 1869. gadā. Bez tam vēstu-
riski ekskursi atrodami veselā virknē citu viņa
darbu, kuri tika publicēti Baucenē.

Slāvu vēsturi K. Biezbārdis aplūko jau savos dar-
bos par Hērodota skitiem, sīkāk pakavēdamies pie tās
rakstā «Krievu valstības gadu tūkstotis».

Krievu valsts rašanos viņš datē ar 859. gadu.
Tiesa, viņš pieturas pie tolaik pastāvošās, bet nezi-
nātniskās normaņu teorijas. Pēc šīs teorijas, krievu
kņazi aicinājuši varjagus no aizjūras valdīt pār
Krievzemi. Biezbārdis uzskata, ka varjagi nav vis-
tauta, bet kareivīgu ļaužu pūlis (viņš tos nosauc
par jūras laupītājiem), kas tirgojās un laupīja uz
tā sauktā varjagu—grieķu tirdzniecības ceļa. Rak-
stā teikts, ka pirmās krievu valsts dibināšanā pieda-
lījušās arī senās baltu ciltis.

⁸² Šis K. Biezbārža raksts aizsāka veselu rakstu sēriju par
Krievijas vēsturi, ko turpināja K. Barons.

Biezbārža pārspriedumi par skitu, slāvu un citu tautu vēsturi bija vērsti uz vienu mērķi — uz savas tautas vēstures izpēti. Viņš pirmais no jaunlatviešiem principiāli risināja svarīgo un ļoti sarežģīto jautājumu par latviešu tautas izcelsmi.

19. gadsimta vidū šis jautājums kļuva ļoti aktuāls, jo oficiālā baltvācu historiogrāfija, turpinot kultūrtrēģerisma tradīcijas, noliedza latviešu vēsturisko pagātņi. Lielā daļa baltvācu vēsturnieku un publicistu latviešus uzskatīja nevis par tautu, bet tikai par zemnieku kārtu.

Baltijas apgaismotāji J. Eizens, H. Janaus un citi atšķirībā no oficiālās historiogrāfijas sāka nodarboties ar latviešu un igauņu vēstures pētniecību. Salīdzinājumā ar G. Merķeļa darbiem viņu mēģinājumā bija visai necili. Taču Ž. Ž. Ruso ietekmē Merķelis seno latviešu vēsturi pārāk idealizēja. Viņš uzskatīja, ka līdz ar 13. gadsimtu, kad Baltiju iekaroja krustneši, latviešiem zelta laikmets ir beidzies.

K. Biezbārdis turpretī bija tālu no senatnes idealizācijas. Viņam bija dziļas zināšanas ne tikai vēsturē, bet arī politekonomijā. Būdams vēstures progresa idejas piekritējs, Biezbārdis uzskatīja, ka kapitālistiskā ražošana salīdzinājumā ar feodālajām saimniecības formām ir solis uz priekšu.

Pārlūkojot daudzus vēstures faktus un iedziļinoties latviešu tautas vēsturē, Biezbārdis izvirza savam laikam neparasti drosmīgu zinātnisku hipotēzi par latviešu izcelsmi. Neiedziļinoties detaļās, mēģināsim to aprakstīt vispārīgos vilcienos.

1. gadu tūkstoti p.m.ē. zemēs no Baltijas jūras un Daugavas (Zapadnaja Dvinas) līdz Dņepras augštecei dzīvojušas baltu ciltis — latviešu, lietuvišu un senprūšu senči. Balti nodarbojās ar

zemkopību un lopkopību, cirta mežus un līda līdumus. Jādomā, ka valdīja pirmatnējās kopienas iekārta.

Apmēram 4. gadsimtā p.m.ē. lielajā tautu pārceļošanas laikā teritorijā, ko apdzīvoja skiti, no Āzijas ielauzās klejotāji — sarmati. Sarmatu uzbrukums atspieda skitus uz ziemeļiem. Šeit Vidusdņepras reģionā vispirms slāvi un pēc tam arī balti nāca ciešā saskarē ar skitiem un to kultūru.⁸³

Mūsu ēras pirmajos gadsimtos krievu zemēm no austrumiem uzbruka huņņi, bet no rietumiem — germāņu cilšu grupa goti. Šajā laikā notiek slāvu un baltu tuvināšanās. Biezbārdis domā, ka tad varētu būt notikusi daļēja baltu asimilācija ar slāviem, bet latviešu senču — ar krivičiem.

Vēlāk ostgoti pilnīgi atspieda baltus līdz Baltijas jūras krastiem, kur tie turpināja grūtu, bet patstāvīgu dzīvi līdz pat 13. gadsimtam.

Savu hipotēzi Biezbārdis pamato ar komparatīvistikas datiem. Tie apliecina, pirmkārt, ka latviešu senči bijušas baltu ciltis, kas dzīvojušas minētajā apgabalā. Otrkārt, ka starp divām tautām — krieviem (krivičiem) un latviešiem pastāv ciešas radniecīgas saites.

Latviešu vēsturnieki un literatūrzinātnieki 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā — F. Brīzemnieks, J. Krogzemnieks, T. Zeiferts un citi — zināja par K. Biezbārža hipotēzi, bet nepievērsa tai lielu uzmanību. Buržuāziskajā Latvijā K. Biezbārža uzskatus par vēsturi neņēma vērā. Nacionālistiskie noskaņotie vēsturnieki un publicisti pret viņa hipotēzi izturējās ironiski.

Padomju vēsturnieki un valodnieki, balstoties uz mūsdienu arheoloģiju un tādām valodniecības noza-

⁸³ Turoties pie valodu indoeiropēiskās izcelsmes teorijas, Biezbārdis uzskata, ka Eiropas tautas nākušas no Indijas, bet latvieši cēlušies no skitiem.

rēm kā toponīmija un hidronīmija, pierādīja, ka Dņepras augšteces baseinā 1. gadu tūkstoši p.m.ē. tiešām dzīvojušas baltu ciltis — latviešu un lietu-
viešu senči.⁸⁴

Tādējādi K. Biezbārža hipotēze daļēji apstiprinās. Šodien mēs varam aprīņot latviešu apgaismotāja tālredzīgo domu gājienu pirms vairāk nekā simts gadiem.

K. BIEZBĀRŽA RAKSTI PAR VĒSTURI UN FOLKLORU

Vēsture un folklorā, jautājumi par latviešu tautas izcelsmi un attīstību vienmēr saistījuši to buržuāzisko darbinieku uzmanību, kas 19. gadsimtā cīnījās par latviešu nācijas tiesībām. Šiem jautājumiem savas darbības sākumposmā pievērsās arī K. Biezbārdis. Visvairāk viņu interesē senāko laiku vēsture. Šajā nolūkā viņš studē grieķu, romiešu un citu autoru darbus, kur meklē norādījumus par latviešu izcelsmi.

Septiņus darbus viņš saraksta vācu valodā. Pats pirmais K. Biezbārža darbs (tas ir arī pirmais viņa darbs vispār) veltīts Vilandes pilsētas vēsturei.⁸⁵ Raksts ir vairāk nekā 50 lappušu garš un ietver plašu materiālu par Vilandi, kas var modināt vēsturnieku interesi arī mūsdienās. Biezbārdis sāk ar

⁸⁴ Рыбаков Б. А. Колыбель отечественной государственности. — Коммунист, 1982, № 7, с. 88—98; Третьяков П. Н. По следам древних славянских племен. Л., 1982, с. 51—91; Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания. М., 1982, с. 193—218; Рыбаков Б. А. Из истории культуры древней Руси. М., 1984, с. 7—33.

⁸⁵ Biezbārdis K. Materialien zur Geschichte der Stadt Fellin. — In: Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands, mit Unterstützung der allerhöchst literarischen Gesellschaft zu Reval. Dorpat, 1842, Bd 1.

pirmo Vilandes vārda pieminējumu 1208. gadā un, atsaukdami uz daudziem autoriem, rokkrakstiem un vēstures faktiem, sīki atstāsta Vilandes vēsturi un šīs pilsētas sakarus ar Tērbatu, Novgorodu un Rīgu — līdz pat 19. gadsimtam.

Otrajā K. Biezbārža darbā aprakstīti Lielupes lejteces senie iedzīvotāji. Tam ir noteikts mērķis, ko autors deklarē raksta beigās: «Gandrīz trešdaļu gadsimta politiski atšķirto un atsvešināto Kurzemi jātuvina kopējai dzimtenei un jānodibina ciešākas saites ar to.»⁸⁶

Pieci K. Biezbārža raksti vācu valodā publicēti laikrakstā «Das Inland» 50. gados. Pirmajā aplūkoti jautājumi, kas saistīti ar veļu laika atzīmēšanu Vilandē.⁸⁷ Vācu vēsturnieki, rakstot par šo tematu, visu saista ar katoļu baznīcu, bet blakus baznīcai pastāvējušas senās ierašas, par kurām vācu autori noklusējuši, uzsver K. Biezbārdis. Šajā sakarā viņš atstāsta gadījumus, kas izkļiedē veļu laika mistiku. Piemēram, ja bērni prasa, kāpēc veļi nav nekā ēduši no ēdieniem, viņiem atbild: «Veļiem nav tik lieli vēderi kā jums; viņi ēd tik maz, ka to nevar pamānīt.»⁸⁸

Rakstā viscaur jūtama Biezbārža vēlēšanās šķirt baznīcas paradumus no tautas ierašām. Senie Baltijas iedzīvotāji likuši kādu naudas gabalu vai ko citu zārkā, ar to gribēdami mirušajam izrādīt savu cieņu. «Arī tagad un arī starp vāciešiem bieži notiek, ka māte savam bērnam ieliek zārkā mīļākās lietiņas. Un kas tur savādāks, ja pēc mirušiem puķes met

⁸⁶ *Biezbārdis K.* Tee Uppeneeki oder die Letten an der Kurischen Aa. — Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands. Reval, 1843, Bd 2, S. 65—71.

⁸⁷ *Biezbārdis K.* Ingende aeg oder die Seelenzeit in Fellinschen. — Das Inland, 1852, N 51.

⁸⁸ Turpat.

zārkā (kapā. — *Aut.*) vai smilšu sauju, ko esam cieši saspieduši. Neviens, kas pazīst tautu paražas, šeit nesaskata ticību.»⁸⁹

Otrā rakstā runāts par ezeru izcelšanos (pēc igauņu teikām).⁹⁰ Iztirzājot kādu igauņu teiku, Biezbārdis prāto, ka ar tur minēto zeltradzi vērsi, kas drāzies pa gaisu, varētu būt tēlots negaiss un zibens. Pieminot kādu teiku, kur stāstīts par ezera izžūšanu, Biezbārdis apliecina, ka šī vieta tiešām varētu būt sena ezera dibens. Vispār viņš teikas saista ar tautas iztēli un mēģina skaidrot to tēlus, tomēr atzīst, ka tas prasot rūpīgākus pētījumus.

Tajā pašā gadā Biezbārdis ievieto «Das Inland» plašāku rakstu, kurā salīdzināti dažādu valodu vārdi un skaidrota to izcelsme.⁹¹ 1857. gadā Biezbārdis publicē otru tīri valodniecisku rakstu, norādot uz kļūdām latviešu rakstībā, kas radušās vācu valodas ietekmē.⁹² Te viņš izvirza principus, ko vēlāk latviski izsaka brošūrā «Mūsu valoda un viņas rakstība» (raksti, kā runā!).

«Das Inland» 1859. gada 20. numurā ievietotas kāda A. Tīmes vārsmas, kas veltītas Somijai, tās varonīgajai pagātnei, un K. Biezbārža pēcvārds. Tajā autors konstatē, ka arī latviešu pagātne gaida uz savu apdziedātāju, nepārprotami deklarēdams, ka viņam ir svarīgi jebkuras, tajā skaitā arī latviešu, tautas tapšanas procesi.

Sengrieķu vēsturnieku apraksti par skutu (t. i.,

⁸⁹ *Biezbārdis K.* Ingende aeg oder die Seelenzeit in Fellinschen. — *Das Inland*, 1852, N 51.

⁹⁰ *Biezbārdis K.* Wanderung und Entstehung der Seen, nach estnischen Sagen. — *Das Inland*, 1853, N 7.

⁹¹ *Biezbārdis K.* Geographische, historische und etymologische Curiositäten. — *Das Inland*, 1853, N 21—33.

⁹² *Biezbārdis K.* Der deutsche Sylbenton und sein Einfluss. — *Das Inland*, 1857, N 47.

skitu) ciltīm tā ietekmē Biezbārdi, ka lielu mūža daļu viņš nodarbojas ar šo jautājumu. K. Biezbārdis atstāsta skitu teikas un cenšas katra nosaukuma izcelsmi skaidrot valodnieciski. Piemēram, skitu valēnieka Torgutava vārdā viņš atrod līdzību ar latviešu vārdu Turgustēvs un izsaka varbūtību, ka uzplaukums šī Torgutava laikā nozīmējis to, ka, izveidojoties tirgum pie Dņepras, «sāka vairoties maize, lopība un mesli skutu zemē».⁹³ Viņš min daudz radniecīgu vārdu no dažādām valodām un secina, ka latvieši ir vidutāji starp slāviem un ģermāņiem. Tomēr K. Biezbārdis atzīst, ka latviešu iespējamā radniecība ar skitiem ir un paliek tikai hipotēze, jo, «kā īstenībā bijis, to neviens nezina».⁹⁴

Svarīgas ziņas sakarā ar K. Biezbārža «skutu teoriju» min T. Zeiferts. Savu 1860. gadā «Mājas Viesī» publicēto rakstu par šo jautājumu Biezbārdis esot aizsūtījis ievērojamiem valodniekiem Bopam (Berlīnē) un Šleiheram (Prāgā). Pēdējais esot vēstulē paskaidrojis Biezbārdim, ka ar viņa lietotās metodes palīdzību nevar pierādīt, ka skiti bijuši latviešu ciltstēvi.

Vēsturei veltīto rakstu vidū minams vēl raksts «Krievu valstības gadu tūkstotis», kura 1. daļu sarakstījis Biezbārdis, bet pārējās — K. Barons.⁹⁵

Jāpiemin arī K. Biezbārža raksts par latviešu tautasdziesmu vākšanu laikrakstā «Slavische Zentralblatt» 1865. gadā. Par mācītāja Bitnera

⁹³ Par to viņš runā divos rakstos un brošūrā: «Herodota skuti un mūsu vectēvu cilts stāsti» (Mājas Viesis, 1860, 16. nr.); «Latviešu cilts un valodas likteņi». («Pasaule un Daba», 1876, 11. nr.); «Herodota skuti un mūsu vectēvu cilts stāsti, ko rakstos cēlis Kaspar Biezbārdis». R., 1883. Citāti ņemti no raksta «Mājas Viesī». Pārējos atkārtojas tajā izteiktās domas.

⁹⁴ Mājas Viesis, 1860, 16. nr.

⁹⁵ Krievu valstības gadu tūkstotis. — Pēterburgas Avīzes 1862, 1., 6.—9., 25. nr.

1844. gadā izdoto latviešu tautasdziesmu krājumur K. Biezbārdis raksta: «Nedriksst aizmirst, ka šādu uzņemšanu (naidu. — *Aut.*) šis krājums atradis tautā, lai gan zemo pārdošanas cenu nolaida no 75 kapeikām uz 30. Notikušas lietas (dumpji, bads, gadsimtiem ilgā pakļautība. — *Aut.*) neaizmirstatik drīz, un tās nekļūst baltākas tintes un spiestuves krāsas priekšā.»⁹⁶ Te autors uzstājas pret to, ka ar latviešu folkloras jautājumiem nodarbojas vācu mācītāji.

Dedzīgais jaunlatvietis vēsturei atkal pievēršas 60. gadu otrajā pusē savās vācu valodā izdotajās brošūrās. Pirmajā no tām Biezbārdis uzbrūk feodālajai ideoloģijai. Viņš stāsta par vācu bruņinieku iebrukumu Baltijā ar uguni un zobenu 13. gadsimtā un par viņu atnesto postu, par muižnieku un mācītāju privilēģijām, kamēr «politiski pilnīgi beztiesīgi — tāpat kā šodien — bija nedaudzie tirgotāji un amatnieki, kas bija it kā sulaiņu lomās».⁹⁷

Arī vēl tagad iedzīvotāji sadaloties divās gluži atšķirīgās daļās; «vāciešos — kungos un nevāciešos — padotajos»⁹⁸. Tālāk Biezbārdis uzsver, ka Baltija ir vācu radīts valnis «pret slāvu vilni, kas apdraud protestantiski ģermānisko apgabalu robežas».⁹⁹ Nobeigumā Biezbārdis runā par izglītības nepieciešamību latviešiem un igauņiem (to prasa arī tālaika krievu laikraksti, uz kuriem viņš atsaucas), ko plašāk izvērs brošūrā «Valodas un izglītības cīņa Baltijā».

Nozīmīga ir Biezbārža piezīme, ka Baltijā esot

⁹⁶ *Biezbārdis K.* Ein Wort über das alte lettische Volkslied. — Slavisches Zentralblatt, 1865, N 3.

⁹⁷ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 8.

⁹⁸ Turpat, 19. lpp.

⁹⁹ Turpat, 27. lpp.

vāja interese par literatūru un «visas skaistākās garīgās tendences vēl nogrimst dziļumā».¹⁰⁰ Intereses esot provinciālas un vērstas tikai uz šodienu.

Otrā K. Biezbārža brošūra vācu valodā iznāca 1866. gadā.¹⁰¹ Te autors polemizē ar «Rigasche Zeitung» 1864. gada 203. numura rakstu, kurā nosodītas Somijas neatkarības tieksmes. Biezbārdis norāda, ka Vācijai un Krievijai ir intereses Baltijā un šo interešu sadursmju rezultātā panīkusi tās saimniecība. Tālāk K. Biezbārdis atspēko laikraksta «Nord» 1864. gada 21. aprīļa numurā izteiktos spriedumus par vācu nopelniem Baltijā un nobeigumā secina, ka «Krievijas tautas atmodušās jaunai dzīvei».¹⁰²

Viens no svarīgākajiem Biezbārža rakstiem aplūkojamā jautājumu grupā ir 1873. gadā publicētais «Mūsu tautas dziesmas».¹⁰³ Redzams, ka to sarakstījis lietpratējs, un tam ir liela nozīme tautasdziesmu vākšanā. Jau sākumā pamatoti norādīts, ka ne visas latviešu dziedātās dziesmas ir tautasdziesmas. Dziesmas «izšķiras pēc sava kodola un pēc čaumalas (caur matēriju un formu)».¹⁰⁴ Vadoties no tā K. Biezbārdis dziesmas iedala garīgās un laicīgās.

Taču tautasdziesmas jāizdala atsevišķi: «Tautasdziesmas pati ir tā dziesmu darītāja .. Tautas jušanas un cenšanās, tikpat priekos kā bēdās, ir īstu tautas dziesmu vien vienīgais un vispārīgais kodols.»¹⁰⁵ Šī Biezbārža doma nav novecojusi arī mūsdienās.

Protestēdams pret vārda «ziņģe» lietošanu, autors

¹⁰⁰ *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands*, S. 16.

¹⁰¹ *Mediationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen in den baltischen Provinzen Russlands*.

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ *Biezbārdis K. Mūsu tautas dziesmas. — Mājas Viesis* 1873, 27. nr.

¹⁰⁴ Turpat.

¹⁰⁵ Turpat.

pieskaras jautājumam, vai latviešu četrindes nav garāku dziesmu daļas.

Biezbārdis konstatē, ka «velti sēroties par tautas dziesmām, kādas mums nekad nav bijušas un nebūt nevarēja būt»¹⁰⁶ — četrindes ir īstās. Tās labi izsaka latviešu tautas rāmo, pieticīgo dabu, kas «nav nekad uz vareniem, asiņainiem darbiem dzinusies, nav ieraudzījusi tādus darbus par slaveniem.. to pierāda mūsu visu vecākās un vēl tagad līgotās un gaviļētās tautas dziesmas».¹⁰⁷

Toreiz tautasdziesmu krājums vēl ir neliels, tāpēc Biezbārdis saka: «Es no savas puses vēlētos, ka ikkatrs novads gan pagasts savas dziesmas īpaši sakrātu, t. i., visas, kas tik vien tur teiktas un dziedātas ar visiem variantiem. Un ar piezīmēšanu, kuras no viņām pagastā visvairāk cienītas.. par šī pūra savākšanu lai jo rūpīgi gādājam.»¹⁰⁸

K. Biezbārža rakstu lielo nozīmi tautasdziesmu vākšanā un latviešu tālaika kultūras dzīvē pamatoti uzsvērusi padomju muzikoloģe V. Bērziņa.¹⁰⁹

Visumā Biezbārža pētījumi vēsturē un folkloristikā liecina, ka viņš materiālus studējis tīri zinātniskā aspektā un pratis argumentēti izmantot tos cīņā par latviešu nacionālās pašapziņas atmodu.

RAKSTI PAR LITERATŪRU UN TULKOJUMI

Literatūras jautājumiem K. Biezbārdis pievēršas tikai 60. gados. Pirmais no šādiem Biezbārža rak-

¹⁰⁶ *Biezbārdis K.* Mūsu tautas dziesmas. — Mājas Viesis, 1873, 27. nr.

¹⁰⁷ Turpat.

¹⁰⁸ Turpat.

¹⁰⁹ *Bērziņa V.* Tautas muzikālā atmoda latviešu publicistu skatījumā. R., 1982, 30., 51.—53. lpp.

stiem ir vācu valodā sacerētā atbilde mācītājam G. Bražem.¹¹⁰

Savā rakstā Braže, runājot par Alunāna izdevumu «Sēta, daba, pasaule», izsaka domu, ka šajās «burt-nīciņās, īpaši priekšvārdos, diemžēl vairāk vai mazāk» tiekot sludināts tas pats, kas «Mājas Viesī» — cīņa pret «baznīcas gara virzienu».¹¹¹ Šie izdevumi, no vienas puses, ignorējot, no otras, kritizējot, cenšoties paralizēt mācītāju ietekmi uz tautas izglītību un vispār runājot tādā tonī, «kas mūsu zemnieku kārtā nevar modināt (pret kungiem. — *Aut.*) nekādu laipnu šķiru satiksmi».¹¹²

Alunāns uz to atbild ar rakstu «Audiatur et pars altera» (latīniski — uzklausiet arī otru pusi), kurā atmasko baltvācu mācītāju reakcionāro jezuītismu latviešu izglītības, literatūras un vispār kultūras jautājumos. Rakstu viņš iesūta «Baltische Monatschrift», bet tā vadība šādu «izlēcienus» pret Braži un citiem melnsvārciem nepieļauj un rakstu neievieto. Tālāk šo cīņu J. Alunāns turpina «Pēterburgas Avīzēs» — «Dzirkstelē» un «Zobugalā» —, bet K. Valdemārs un citi — arī krievu un vācu presē.

K. Biezbārža raksts rāda, ka arī viņš ņēmis daļību šajā cīņā. K. Biezbārdis konstatē, ka visos latviešu sacerējumos izpaužas «latviešu nacionālā pašapziņa, mīlestība uz latviešu valodu un latviešu

---

¹¹⁰ *Brasche G.* Ein Blick auf unsere Lettische Volksliteratur der letztern Zeit, besonders die Journalistik. — *Baltische Monatschrift*, 1861, Bd 5, S. 454—478; *Biezbārdis K.* Entgegnung auf den Artikel der «Baltischen Monatschrift»: «Ein Blick auf die Lettische Volksliteratur» von Herrn Pastor G. Brasche. — *Das Inland*, 1862, N 1.

¹¹¹ *Brasche G.* Ein Blick auf unsere Lettische Volksliteratur der letztern Zeit, besonders die Journalistik. — *Baltische Monatschrift*, 1861, Bd 5, S. 454—478.

¹¹² Turpat.

tautu». ¹¹³ Braže sevišķi šausminājies par izdevuma «Sēta, daba, pasaule» 3. grāmatā ievietoto Jēkaba Zvaigznītes rakstu, kurā viņš aicina vākt tautasdziesmas, un viņa dzejoli «Tauta». ¹¹⁴ Braže saka: «Tā būtu nepateicība, katrā ziņā, ja latvieši gribētu no vāciešiem atsacīties.» ¹¹⁵ K. Biezbārdis atzīst, ka «ir daudzi, kas labāk būtu jebkas cits, tikai ne vairs latvieši vai igauņi. Cik bieži gan nedzird vāciešus sakām: šis mācītājs, ārsts, skolotājs utt. neuzdrīkstas sevi saukt par latviešiem — tā grib G. Braže un daudzi citi līdz ar viņu». ¹¹⁶ Ar šiem vārdiem K. Biezbārdis cenšas modināt latviešu nacionālo pašapziņu.

Te jāuzsver, ka pirmais padomju autors, kas pievērsies K. Biezbārža darbībai — E. Eferts-Klusais —, pakavējas pie latviešu tautiskās atmodas sākumiem un raksturo to kā progresīvu parādību: «. . . «Nacionālisma» lozungs, kas apvienoja visus Latvijas beztiesīgos cīņā pret feodālismu . . . šai laikā ir progresīvs lozungs, kurš apmēram izsaka: visi Latvijas apspiestie, apvienojieties pret saviem apspiedējiem — muižniekiem un garīdzniekiem. Nacionālisma ideja, kura šī laika cīņās izveidojās kā valdošā, — ir progresīva ideja.» ¹¹⁷

¹¹³ *Biezbārdis K.* Entgegnung auf den Artikel der «Baltischen Monatsschrift»: «Ein Blick auf die Lettische Volksliteratur» von Herrn Pastor G. Brasche. — Das Inland, 1862, N 1.

¹¹⁴ *Zvaigznīte J.* Par latviešu tautas dziesmām. — Sēta, daba, pasaule. Tērbata, 1860, 3. grām., 3.—15. lpp.

¹¹⁵ *Brasche G.* Ein Blick auf unsere Lettische Volksliteratur der letztern Zeit, besonderes die Journalistik. — Baltische Monatsschrift, 1861, Bd 5, 454—478.

¹¹⁶ *Biezbārdis K.* Entgegnung auf den Artikel der «Baltischen Monatsschrift»: «Ein Blick auf die Lettische Volksliteratur» von Herrn Pastor G. Brasche. — Das Inland, 1862, N 1.

¹¹⁷ *Eferts-Klusais E.* Piezīmes par latviešu ideoloģijas vēsturi. M., 1925, 23. lpp.

Tālāk K. Biezbārdis piemin, ko Braže 1860. gadā «Baltische Monatschrift» 561. lappusē rakstījis par tajā pašā gadā Leipcigā izdoto brošūru «Zur Emanzipationsfrage des russischen Volkes. Die Zustände des freien Bauerstandes in Kurland». ¹¹⁸ Braže grib noliegt patieso stāvokli Baltijā: «Ko izdevējs par skolotāju kalpināšanu no baznīckungiem raksta un ar tik pikantām anekdotēm virco, izklausās tik divaini...» ¹¹⁹ Viņš uzskata, ka latviešu valoda mudž no ģermānismiem un pat latviešu domas esot vācu domas. K. Biezbārdis atbild ar ironiskiem vārdiem: «Un no pašas tautas nav ko baidīties, tai mēs viegli aizbāzīsim muti.» ¹²⁰

«Das Inland» tā pašā gada 5. numurā ievietota īsa Bražes atbilde Biezbārdim, ka tikai nezināms autors varot atļauties kaut ko tādu (t. i., izlēcieni pret vācu mācītājiem). Ar to K. Biezbārža un G. Bražes polemika beidzas. Tomēr Biezbārža rakstam ir svarīga nozīme, jo tas atklāti pauž jaunlatviešu uzskatus (minētais J. Alunāna raksts tiek publicēts vēlāk).

Latviešu literatūras raksturojumam veltīta liela daļa K. Biezbārža brošūras «Valodas un izglītības cīņa Baltijā». ¹²¹ Vācu mācītāji uzskata, ka latviešiem ir visas viņiem nepieciešamās grāmatas — Bībele, dziesmu grāmata, sprediķu grāmata, katķisms. K. Biezbārdis turpretī uzskata, ka Vecā Stendera

---

¹¹⁸ Zur *Emanzipationsfrage* des russischen Volkes. Die Zustände des freien Bauerstandes in Kurland. Leipzig, 1860. Pēc vēsturnieka A. Altementa atzinuma, šī grāmata ir A. Spāga un K. Valdemāra kopdarbs.

¹¹⁹ *Biezbārdis K.* Entgegnung auf den Artikel der «Baltischen Monatschrift»: «Ein Blick auf die Lettische Volksliteratur von Herrn Pastor G. Brasche. — Das Inland, 1862, N 1.

¹²⁰ Turpat.

¹²¹ *Biezbārdis K.* Valodas un izglītības cīņa Baltijā. — *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, 82., 83., 90., 91., 101., 110. nr.

«Augstās gudrības grāmata» ir pirmā, kas grib izplatīt patiesu tautas izglītību.

Izglītība latviešiem ir kā ass nazis bērna rokā — tādas ir mācītāju domas, tāpēc «līdz šejieni un ne tālāk», pietiek ar to pašu mazumiņu. «Labāk palikt mājās, nezināt par ārpasauli»¹²² — tā ieteic R. Šulca ģeogrāfijas mācību grāmata. Aplūkodams šo grāmatu, K. Biezbārdis uzsver, ka tā noklusē vāciešu samērā plašo izceļošanu uz Krieviju, un jautā: «Kas tev nekaiš savā tēvu zemē, kur tu esi dzimis un uzaudzināts?»¹²³ Tā Biezbārdis uzstājas pret vācu ekspansiju.

K. Biezbārdis konstatē, ka līdz 1865. gadam pavisam ir iznākušas 435 grāmatas latviešu valodā, turklāt «lielākā daļa latviešu literatūras cenšas pēc reliģiska mērķa, un, kas paliek pāri, tas ir ļoti trūcīgs, pilnīgi nepietiekošs priekš izglītības».¹²⁴ Vācu mācītāji apgalvo, ka latvietim jātiekot sagatavotam debesu dzīvei, bet latvietis tomēr interesējas par zemes dzīvi, lai tā viņam būtu cik nabaga un nožēlojama būdama. Biezbārdis raksta, ka «vācieši no seniem laikiem ir ieraduši zem vārda «latvietis» saprast tikai zemniekus».¹²⁵ Tie laiki nu ir pagājuši. Arī daži agrākie «bauri» tikuši pie izglītības, bet nav pārvācojušies, nav savu valodu aizmirsuši.

Aplūkojot latviešu periodiku, Biezbārdis saka par J. Neikena rediģēto «Ceļabiedri», ka tas pilnīgi piesavinājies vācu garu (to Biezbārdis nosaucis par «pretģifti» «Pēterburgas Avīzēm»)¹²⁶ «Pēterburgas Avīzes» Biezbārdis vērtē kā pašu labāko laikrakstu,

¹²² *Biezbārdis K.* Valodas un izglītības cīņa Baltijā. — Dzimtenes Vēstnesis, 1910, 82., 83., 90., 91., 101., 110. nr.

¹²³ Turpat.

¹²⁴ Turpat.

¹²⁵ Turpat.

¹²⁶ Turpat.

kāds latviešiem jebkad bijis. Šāds novērtējums pilnīgi izriet no Biezbārža aktīvās nostājas sabiedriski politiskajā dzīvē 60. gadu pirmajā pusē.

Minams arī neliels J. Neikenam veltīts rakstiņš, kurā K. Biezbārdis analizē J. Neikena darbus, vadoties no viedokļa, ka literatūrai jāapgaismo lasītājs.¹²⁷

Savas plašās valodu zināšanas Biezbārdis liek lietā praksē. Viņš pārtulko romiešu vēsturnieka Tacita sacerējumu «Ģermānija», un šo tulkojumu, kam Biezbārdis devis virsrakstu «Ģermānija un Svevija», tālaika kultūras darbinieki atzīst par labāku nekā vācu tulkojums. K. Biezbārdis tulkojis arī Sofokla traģēdiju «Antigone» no grieķu valodas un F. Šilera «Pulksteņa dziesmu» («Zvana dziesmu») no vācu valodas.

Laubes Indriķis žurnālā «Rota» sniedz šādas ziņas: «Biezbārdis bija patlaban tulkojis «Antigoni», kad viņš sanīdies ar kādiem vīriem (jādomā, ka tas bijis 1869. gadā, jo tad iznāca pārējie Biezbārža tulkojumi un viņš sāka uzstāties pret Rīgas Latviešu biedrību. — *Aut.*), kas viņam izlikušies par latviešu nākošiem vadoņiem. Ātrs no dabas būdams un no lielām dusmām pārņemts, viņš mājās pārnācis un savu tulkojumu iemetis krāsni, pie kam sacijis šādus vārdus: «Ja latviešu tauta paklausa šādiem vīriem, tad viņa nepelna, ka priekš tās strādā!» Dusmas ātri pārgāja, bet vēl ātrāki uguns aprija meistara darbu: mums nav «Antigones» latviešu valodā!»¹²⁸ Laubes Indriķis atzīmē: «Kas to lasījuši (paspējuši pirms sadedzināšanas. — *Aut.*), tie liecina, ka Biezbārdis, tāpat kā Taķitam (Tacitam. —

¹²⁷ *Biezbārdis K.* Jura Neikena stāsti, dziesmas un gudrības mācības. — Baltijas Vēstnesis, 1871, 15. nr.

¹²⁸ *Laubes Indriķis.* Kaspars Biezbārdis. — Rota, 1885, 4.—5. nr.

Aut.), arī Sofoklam zinājis iemācīt skaidri runāt latviski.»¹²⁹

K. Biezbārža tulkotie darbi tajā laikā nav sabiedriski aktuāli. Savos tulkojumos K. Biezbārdis parādās kā mācīts filologs, bet ne kā tulkotājs praktiķis.

Grāmatas «Ģermānija un Svevija» pēcvārdā viņš raksta: «Daudz, varen daudz būs runājams par tulkotāja valodu, un šī ir tā visu svarīgākā lieta. Apzinādamies, cik tālu es Taķita valodai pakaļ palicis un cik reiz es latviešu valodas likumiem pretī darījis — bet citādi nespējis —, gaidu es šinī lietā smalku pamācīšanu, jo tādā ceļā vien var dienās šī grāmatiņa spožākā valodā Taķita svareņus vārdus latviešiem tulkot.»¹³⁰

Neviens tālaika kultūras darbinieks neuzņēmās «smalko pamācīšanu», jo gluži vienkārši nejutās tik spēcīgs ne latviešu, ne latīņu valodā. K. Biezbārža vārdi rāda, ka viņš aizsteidzies priekšā saviem laikabiedriem, ar lielu nopietnību pievērsdamies tulkošanas problēmām, ko tajā laikā ne tikai pienācīgi ne novērtēja, bet vispār par tām nerunāja — nebija attiecīgu priekšzināšanu. Ne visu tulkotāju attieksme pret savu darbu bija tik nopietna un tulkojumi tik zinātniski kā Biezbārdim, kurš turklāt labi pārvaldīja attiecīgās valodas.

Latviešu padomju literatūrzinātnieks A. Apīnis samērā izvērsti aplūko K. Biezbārža lomu latviešu grāmatniecībā vispār. Viņš uzsver, ka Biezbārdis turpinājis J. Alunāna pasākto valodas un izglītības laukā, izceļot «grāmatas lomu tautas atmodā, brīvā un patstāvīgā attīstībā, nacionalitātes saglabāšanā, «ar dēļiem aiznaglotās pasaules» atvēršanā, tautas

¹²⁹ *Laubes Indriķis*. Kaspars Biezbārdis. — Rota, 1885, 4.—5. nr.

¹³⁰ *Tacīts G. K.* Ģermānija un Svevija. (Tulkojis K. Biezbārdis.) R., 1869, 21. lpp.

ievirzīšanā uz lielās kultūras ceļiem». ¹³¹ Autors norāda, ka tolaik visi ievērojamākie rakstnieki bija arī zinātnisku grāmatu autori. Tas jo spilgti attiecināms uz K. Biezbārdi. Vērtējot K. Biezbārža grāmatu «Mūsu valoda un viņas rakstība», A. Apinis deklarē: tā «liecināja, ka zinātnē radušies jauni — latviešu — spēki un beidzies vācu monopolstāvoklis». ¹³²

Raksturojot latviešu izdevēja K. Štālberga darbību, A. Apinis izceļ viņa centienus apgaismības virzienā un šajā sakarā piemin regulāros kontaktus ar K. Biezbārdi. «Tas bija pirmais gadījums,» raksta zinātnieks, «kad latviešu izdevējs ciešāk sadarbojās ar kādu autoru». K. Štālbergs laidis klajā vairākus nozīmīgus jaunlatviešu domātāja un zinību popularizētāja darbus. A. Apinis atzinīgi vērtē K. Štālberga izdevēja darbību. Viņš raksta, ka «K. Štālbergs daudzējādā ziņā bija novators, lauza iesīkstējušos kanonus .. izvirzīja kritēriju dot to, kas vajadzīgs, lai pilnīgotu kultūras dzīvi. No šī viedokļa raugoties, 70. gadu sākumā Štālberga izdevniecība bija nozīmīgākā». ¹³³ Tieši ar šo izdevniecību K. Biezbārdim bija visciešākie kontakti.

DABASZINĀTŅU POPULARIZĒTĀJS

Turpinot dabaszinātņu popularizēšanu Latvijā, ko aizsāka J. Alunāns izdevumā «Sēta, daba, pasaule» (1859—1860), K. Biezbārdis savos rakstos 19. gadsimta 60. un 70. gados vadījās no noteikta mērķa — izglītēt latviešu tautu. ¹³⁴ Lai to īstenotu, bija nepieciešams, pirmkārt, atbrīvot tautas apziņu un

¹³¹ *Apinis A.* Latviešu grāmatniecība. R., 1977, 188. lpp.

¹³² Turpat, 213. lpp.

¹³³ Turpat, 229. lpp.

¹³⁴ *Biezbārdis K.* Valodas un izglītības cīņa Baltijā. — Dzimtenes Vēstnesis, 1910, 83. nr.

vispirms zemnieku apziņu no reliģiskās māņticības un aizspriedumiem, pacelt viņu cilvēcisko pašapziņu; otrkārt, parādīt dabaszinātņu praktisko nozīmi, piemēram, racionālā lauksaimniecībā.

No K. Biezbārža viedokļa, cilvēkam viņa garīgajā attīstībā nepieciešams ne tikai laicīgs, bet arī zinātnisks pasaules uzskats. Kā apgaismotājs viņš uzskatīja, ka vienīgi zināšanas par pasauli un dabu nosaka un virza cilvēka apzinīgo dzīvi un darbību sabiedrībā. Materiālistiskā filozofija (natūrfilozofija) dod cilvēkam zināšanas par pasauli kopumā, bet empīriskās dabaszinātnes dod zināšanas par dabas likumiem un spēkiem. Zināšanas par vispārīgo un atsevišķo cita citu papildina. Tā K. Biezbārdis pirmo reizi latviešu literatūrā izvirza domu par dabaszinātņu saistību ar filozofiju.

Pasaules dabaszinātnisko ainu veido tāda jaunlaiku zinātne kā klasiskā mehānika. Debesis, Zeme, tajā skaitā cilvēks — tas ir liels mehānisms, kas klausā vieniem un tiem pašiem matērijas kustības likumiem. Šos likumus, kā zināms, atklāja G. Galilejs, J. Keplers un Ī. Ņūtons.

Tādējādi pasaules gudrības, dabas likumus un spēkus K. Biezbārdis apvieno vienā veselā, vienotā zināšanu kopumā, kas garīgi paceļ cilvēku.

Taču ceļā uz zināšanu apgūšanu, kas cilvēkiem nes gara gaismu un atbrīvo viņus no tumsības un neziņas, Latvijas apstākļos stāvēja tāds šķērslis kā reliģija, resp., luterāņu baznīca. Tāpēc nobrieda objektīva nepieciešamība norobežot zināšanas no ticības, zinātni no teoloģijas.

Bet arī šāds solis, kas bija saistīts ar uzstāšanos pret reliģiju, bija ļoti riskants, zināmā mērā pat bīstams. Baznīckungi varēja apsūdzēt K. Biezbārdi ateismā un sākt vajāt par antireliģiskiem uzskatiem. Patiesībā tā arī notika. Pēc tam kad K. Biez-

bārdis, J. Alunāns un K. Barons bija publicējuši savus filozofiski apgaismojošos rakstus «Pēterburgas Avīzēs», laikrakstu apsūdzēja materiālisma un ateisma ideju izplatīšanā. Pēc vietējās varas un ģenerālgubernatora pieprasījuma avīze drīz vien uz četriem mēnešiem tika slēgta, bet tās cenzūra pārcelta uz Rīgu.

Pats par sevi saprotams, ka mācītāji uzstājās pret to, ka tautā tiktu propagandētas dabaszinātņu idejas. Viņi centās panākt, lai draudzes locekļiem mājās būtu tikai Bībele, katķisms un baznīcas dziesmu grāmata. Labākajā gadījumā zemnieka mājās varēja atrast kalendāru.

Luterāņu baznīca stingri sekoja, lai tauta neiepazītos ar dabaszinātņu atzinumiem, jo tie ir pretrunā ar reliģijas un kristīgās ticības dogmām. Tāpēc mācītāji pūlējās arī šo zinātņu nozari pakļaut savai ietekmei. Viņi darīja visu, kas bija to spēkos, lai samierinātu zinātnes secinājumus ar reliģijas dogmām. Mācītāji spekulēja ar to, ka tauta nav apguvusi dabaszinātnes, un, falsificējot zinātnes atziņas, centās savienot tās ar reliģiju. Tā, piemēram, mācītājs R. Šulcs, pēc Biezbārža vārdiem, centās propagandēt reliģiju. Šulcs norādīja, ka Baltijas iedzīvotāji, t. i., latvieši, var būt pilnīgi laimīgi, «ja tik paši esam dievbijīgi, uzticīgi, klausīgi pavalstnieki, godīgi strādnieki, un to labumu, kas mums rokā, pateicīgi atzīstam un prātīgi baudām».¹³⁵

Uzstājoties par kultūras un laicīgās izglītības attīstību, par dabaszinātņu nošķiršanos no reliģijas un māņticības, K. Biezbārdis, tāpat kā J. Alunāns, K. Barons un citi, nonāca sadursmē ne tikai ar oficiālo baznīcas ideoloģiju, bet arī ar tās aktīviem apoloģētiem veclatviešu personā.

Tā 60. gadu sākumā izraisījās visai neparasts un

¹³⁵ Schulc R. Landkartes. Jelgava, 1854, 65. lpp.

zīmīgs dialogs starp K. Biezbārdi un A. Līventālu. Pēc tam kad «Pēterburgas Avīzēs» bija parādījušies K. Biezbārža raksti «Ko var dvēsele atzīt? ...» un «Kas zemniekam jāzina», Līventāls steidzās nākt klajā ar atbildi.¹³⁶

Šajā atbildē Līventāls apgalvoja, ka izglītības pamats ir «dievabijāšana», t. i., svētie raksti. «Dievabijāšana,» viņš rakstīja, ir «visas gudrības iesākums; bez dievabijāšanas visas pasaules gudrība ir ģeķība, tīra ģeķība! Tāpēc dievabijāšanai būs valdīt pār pasaules gudrībām»,¹³⁷ citiem vārdiem — filozofija ir reliģijas kalpone.

Vadoties no luterāņu evaņģēlija dogmām, Līventāls tāpat kā mācītāji aizstāvēja Bībeles mācību par to, ka dievs radījis pasauli un cilvēku kā visas radības kroni uz Zemes. Tā viņš atbalstīja kristīgās ticības mācību par ģeocentrismu un antropocentrismu. Līventāls uzstājās nevis par dabaszinātnisku pasaules izpratni, bet par ticību «aizsaulei, pārdabiskai pasaulei».

K. Biezbārdis, kas pārzināja gan Bībeli, gan kristietības izcelsmi un luterāņu baznīcas vēsturi, atbildē Līventālam pierādīja, ka nevis «elka dievabijāšana», bet reāli pastāvošās pasaules un dabas izzināšana ir izglītības pamats. Jo «elka dievabijāšana ceļas arvienu no tumsības, kad cilvēks iekš pasaules lietām vēl gluži bērnu dienās dzīvo un ap gara darbiem nepūlējas».¹³⁸

Dabiski, šajā strīdā tika skarts arī jautājums par skolas izglītību. «Papriekš lai apstrādājam sirdis un tad galviņas,» uzsvēra Līventāls. Viņš gribēja

¹³⁶ Līventāls A. B-da k-gam. — Pēterburgas Avīzes, 1862, 10. nr.

¹³⁷ Turpat, 93. lpp.

¹³⁸ Biezbārdis K. Līventāla kungam. — Pēterburgas Avīzes, 1862, 24. nr., 255. lpp.

ar reliģiozitāti «apstrādāt» skolēnu jūtas, apejot viņu prātu, t. i., iepotēt viņiem aklu ticību.

K. Biezbārdis, kas bija vairāk nekā 20 gadus nostrādājis skolā, bija ļoti pārsteigts par šādu didaktiku. Viņš savukārt pierādīja, ka izglītības iegūšanas procesā skolēniem ar dabaszinātņu palīdzību vienlaikus jāizkopj gan jūtas, gan prāts. No šāda zināšanu un ticības, zinātnes un reliģijas pretstājuma, starp citu, izriet ļoti būtisks secinājums. Proti, par skolotāja un mācītāja pretējo lomu un funkcijām jaunās paaudzes, kā arī visas tautas izglītošanā.

Jāpiebilst, ka pēc K. Biezbārža atbildes Līventāls vairs neuzdrošinājās uzstāties ar savām pamācībām «Pēterburgas Avīžu» lappusēs.

Dabaszinātņu popularizācijas procesā K. Biezbārdis sastopas ar tādu parādību kā spirituālisma izplatīšanos Rietumos. Pirmoreiz latviešu literatūrā ar spirituālisma kritiku uzstājās J. Alunāns rakstā «Svēdenborgs un māņu ticība».¹³⁹ No buržuāziski ateistiskām pozīcijām viņš nosodīja uzskatus, ko puda viens no pirmajiem spirituālisma propagandētājiem Rietumeiropā, agrākais zinātnieks, zvedru mistiķis E. Svēdenborgs (1688—1772). J. Alunāns bija dziļi pārliecināts, ka Svēdenborgs, kas pasludināja sevi par zinātnieku — «garu redzētāju», izplatījis visnejēdzīgākos māņus, kas runā pretī zinātnes atziņām. Šajā sakarā viņš ironizē par «Latviešu Avīzēm», kas, atbalstot reliģisko māņticību, ievietoja savās slejās kāda rīmkāļa peršas:

Ja tu dievam dosi godu,
Tad viņš pildīs tavu bļodu.¹⁴⁰

Rakstā «Materiālisms un spirituālisms» K. Biezbārdis paskaidro, ka spirituālisms kā garīga epidē-

¹³⁹ Sēta, daba, pasaule. Tērbata, 1859/60, 1. grām.

¹⁴⁰ Turpat, 88. lpp.

mija sācis izplatīties laikposmā starp 1848. un 1874. gadu Anglijas un ASV privileģēto slāņu vidū.¹⁴¹

Spirituālisms, pēc K. Biezbārža vārdiem, «tic garus pasaulē, kas miesīgā kārtā vēl tagad rādoties, un tāpēc garu ticība vai spoku ticība (spirituālisms) dēvēta». Kā zināms, F. Engelss uzrakstīja īpašu darbu par spiritisma (spirituālisma) kritiku — «Dabas zinātnes garu pasaulē» (1878).¹⁴²

Tāpat kā F. Engelss, arī K. Biezbārdis pievērš uzmanību tam, ka ar spirituālismu sākuši nodarboties daži zinātnieki.

F. Engelss no dialektiskā materiālisma pozīcijām atklāja spiritisma gnozeoloģiskās saknes. Tās izpaužas tā, ka atsevišķi dabas pētnieki, noraidot teorētiskās domāšanas lomu, absolutizēja klajā empīrisma un mehānicisma lomu. Saskaņā ar F. Engelsa viedokli, spiritisms ir vissliktākais māņticības veids, kam nav nekā kopēja ar zinātņi.

K. Biezbārdis spirituālismu kritizē nekonsekventi. Viņš intuitīvi apjauta, ka ar tādu natūrfilozofiju kā mehāniskais materiālisms grūti atspēkot spirituālisma mistiku. Viņa nopelns ir tas, ka viņš pirmais saskatīja spirituālisma nezinātnisko raksturu.

Dabaszinātņu popularizēšanai K. Biezbārdis nedēļas izdevumā «Pasaule un Daba» uzrakstījis veselu virkni rakstu astronomijas, bioloģijas, fizikas, ķīmijas, ģeogrāfijas, kā arī matemātikas nozarē.

Popularizējot astronomijas zināšanas, Biezbārdis, tāpat kā K. Barons, pieturējās pie N. Kopernika mācības par pasaules heliocentrisko sistēmu. Biezbārdis

¹⁴¹ Tas bija laiks starp buržuāziski demokrātisko revolūciju Rietumeiropā un Parīzes komūnu.

¹⁴² Engelss F. Dabas dialektika. R., 1952, 33.—44. lpp.

bija iepazinies ar Aristoteļa un Ptolomeja kosmogoniskajiem uzskatiem. Taču astronomija kā zinātne sākas tikai ar Koperniku.

No K. Biezbārža rakstiem par astronomiju («Debesis», «Gāju zvaigznes», «Mūsu zemes lodes gaisums mēneša virsū» u. c.) mēs pārlicināmies par to, ka K. Biezbārdis popularizē heliocentrisko mācību. Pamatodamies uz astronomu V. Heršela, Tiho Brahes u. c. mācību, viņš aplūko Visumu kā neskaitāmu zvaigžņu kopumu, starp kurām atstatums mērāms gaismas gados. Balstīdamies uz Heršela pētījumiem, K. Biezbārdis izskaidro arī teleskopa nozīmi Piena Ceļa un lielo un mazo zvaigžņu pētīšanā. Piena Ceļš, pēc K. Biezbārža domām, sastāv no miglāja, ko vēlāk zinātnieki nosaukuši par Galaktiku.

Aprakstīdams mūsu Saules sistēmu, K. Biezbārdis runā par pazīstamām planētām un attālumu starp tām. Zeme, pēc K. Biezbārža domām, ir parasta planēta citu Saules sistēmas planētu vidū. Zeme dienakti apgriežas ap savu asi un gadā ap Sauli. Runājot par Saules, Zemes un tās pavadoņa Mēness savstarpējām attiecībām un apmēriem, K. Biezbārdis izskaidro tajā laikā daudziem neskaidras parādības — Saules un Mēness aptumsumu.

K. Biezbārža uzskati par astronomiju cieši saistīti ar Kanta—Laplasa kosmogoniso hipotēzi par Saules sistēmas planētu, tajā skaitā arī Zemes, izcelšanos. K. Biezbārdis paskaidro, ka Zeme savā izveidošanās un attīstības gaitā bijusi ugunīgs šķidrums. Par pierādījumu viņš un daudzi citi 19. gadsimta trešā ceturkšņa dabas pētnieki izmanto vulkānus, kas darbojas un izverd ugunīgu lavu, kā arī no Zemes dziļēm nākošos karstos avotus. K. Biezbārdis sniedz Zemes izcelšanās un attīstības vēsturisku raksturojumu, kam neapšaubāmi ir liela nozīme.

K. Biezbārža raksti «Smagums», «Spēku paralelograms», «Matērija un spēks», «Gaišs» u. c. attiecas uz fizikas nozari. Tajos tiek dots dažu klasiskās mehānikas likumu populārs izklāsts. Te K. Biezbārdis parādās kā I. Ņūtona mehānikas pamatlikumu piekritējs. Rakstā «Gaišs» K. Biezbārdis runā par atmosfēras spiedienu, atsaukdamies uz ievērojamiem zinātniekiem G. Galileju un Toričelli. Mācība par atmosfēras spiedienu sadragāja vēl vienu baznīcas dogmu — proti, ka nokrišņi krīt uz zemes, pateicoties dieva gribai.

Rakstos «Mūsu aramā zeme», «Par dabības brīnumiem, kas zināmi tikuši caur tādu zinātnību, ko fiziku un ķīmiju saucam», «Gipsas (ģipša) vērtība zemes kopējiem» K. Biezbārdis lasītāja uzmanību vērš uz ķīmijas praktisko lietošanu lauksaimniecībā. Viņš uzsver, ka ķīmija palīdz uzlabot augsni un paugstina lauku ražību.

K. Biezbārdis iepazīstina latviešu lasītāju ar krievu progresīvās ķīmijas zinātnes sasniegumiem, it īpaši ar A. Butļerova mācību. Viņš raksta: «Butļerovs, profesors Pēterburgā, ķīmijas zinātnieks, pazīstams caur savu struktūrteoriju, kas tagad ķīmijas zinātību vada.»

Rakstos «Vispārīgas ziņas par zemes bumbu», «Vērā liekami ievērojumi», «Akmeņi un kalni» K. Biezbārdis sniedz vispārējas ziņas fiziskajā ģeogrāfijā. Viņš sīki raksturo atsevišķu akmeņu veidus, kas viņu interesē kā celtniecības materiāls. Rakstā «Par Sibīriju» K. Biezbārdis pirmo reizi latviešu literatūrā aplūko Sibīrijas dabas bagātības (it īpaši zeltu).

Vairākus rakstus K. Biezbārdis veltī bioloģijas jautājumiem: «Par jūras dibenu», «Ūdens un organismi», «Porozitāte jeb lietu šūnība», «Uz ūdens peļķes», «Ūdens un cilvēks», kā arī veselu virkni citu.

Šo rakstu autors liek saprast, ka dzīvība uz Zemes radusies ūdenī — jūrās un okeānos. Sākumā parādījās vienkāršākās dzīvās būtnes, pēc tam evolūcijas gaitā attīstījās sarežģītāki organismi. Lielu nozīmi organismu attīstībā K. Biezbārdis piešķir ārējai videi. Tā, piemēram, viņš uzsver, ka bez ūdens un gaisa dzīvnieki un augi nespēj eksistēt. Kaut arī K. Biezbārdis tieši neatsaucas uz Darvinu, jo viņa vārdu luterāņu garīdzniecība aizliedza pat pieminēt, viņš ir sugu attīstības teorijas dedzīgs piekritējs. K. Biezbārdis pieturas pie biologu M. Šleidenā un T. Švāna šūnu teorijas. Rakstā «Porozitāte jeb lietu šūnība» K. Biezbārdis paskaidro, ka organisma darbības pamatā ir šūna.

Darbā «Ģeometrija», rakstā «Mēri un svāri» K. Biezbārdis iztirzāja jautājumus, kas attiecas uz elementāro matemātiku. «Ģeometrijā» viņš lielu uzmanību veltī svarīgam šīs zinātnes nodalījumam — planimetrijai. Sava darba beigās viņš ievieto arī uzdevumus praktiskai risināšanai. Elementārās matemātikas pamatu populārs izklāstījums modināja plašu lasītāju aprindu, tajā skaitā arī skolu jaunatnes, interesi par eksaktajām zinātnēm.

K. Biezbārža dabaszinātniskajos rakstos, it īpaši fizikas nozarei veltītajos, vēl parādās jēdziens par dievu, kas izskaidrojams ar Ņūtona uzskatu ietekmi. Tomēr šie deistiskie spriedumi kalpoja viņam tikai par izkārtņi, lai maldinātu mācītājus un novērstu viņu uzmanību no izklāstāmā zinātniskā materiāla. K. Biezbārža populārais dabaszinātņu izklāstījums lasītāju vedināja uz antirelīģiskiem secinājumiem. Viņa dabaszinātniskajos rakstos objektīvi lauž sev ceļu stihiskais materiālisms un atsevišķi dialektikas elementi.

K. Biezbārža plašās zināšanas par zinātnes sasniegumiem astronomijā, bioloģijā, fizikā, ķīmijā,

fiziskajā ģeogrāfijā un matemātikā kļuva par viņa progresīvā pasaules uzskata pamatu.

Jaunlatviešu, tajā skaitā K. Biezbarža, progresīvās tradīcijas 19. gadsimta 90. gadu sākumā Tērbatā turpināja jaunstrāvnieki savā izdevumā «Pūrs».

K. BIEZBARŽA PROZAS UN TULKŪMI

1. Der Stern- und Bienenzeitung in den baltischen Provinzen von Kurland, Livland, 1855. — 1. Teil. — 1855.
2. Zustände und Eigenschaften in den baltischen Provinzen von Kurland, Livland, 1855. — 2. Teil. — 1855.
3. Nachrichten zur Förderung der Einkünfte zwischen Russen und Deutschen in den baltischen Provinzen Kurlands, Livlands, 1855. — 3. Teil. — 1855.
4. Mūsų vaivada un vienas katalikų R. 1853.
5. Siles F. Palastiga draudzība (Tulk. K. Biezbarža) un K. Biezbarža) Jūrgava, 1855.
6. Tērbatē K. Biezbarža un S. S. S. (Tulk. K. Biezbarža) Rēzeknē, 1855.
7. (Zemnieku) jeb būvniecības R. 1855.
8. (Zemnieku) jeb būvniecības R. 1855.
9. (Zemnieku) jeb būvniecības R. 1855.

K. BIEZBARŽA PUBLIKĀCIJAS PERIODIŠOS

1. (Zemnieku) jeb būvniecības R. 1855.
2. (Zemnieku) jeb būvniecības R. 1855.

BIBLIOGRĀFIJA

K. BIEZBĀRŽA BROŠŪRAS UN TULKOJUMI

1. *Der Sprach- und Bildungskampf in den baltischen Provinzen Russlands.* Bautzen, 1865.
2. *Zustände und Eigentümlichkeiten in den Baltischen Provinzen Russlands.* Bautzen, 1865.
3. *Meditationen zur Forderung der Eintracht zwischen Russen und Deutschen in den baltischen Provinzen Russlands.* Bautzen, 1866.
4. *Mūsu valoda un viņas rakstība.* R., 1869.
5. *Sillers F. Pulksteņa dziesma.* (Tulk. F. Treilands un K. Biezbārdis.) Jelgava, 1869.
6. *Tacits G. K. Ģermānija un Svevija.* (Tulk. K. Biezbārdis.) R., 1869.
7. *Ģometrija jeb āruma zinātnība.* R., 1874.
8. *Herodota skuti un mūsu vectēvu cilts stāsti, ko rakstos cēlis Kaspar Biezbārdis.* R., 1883.
9. *Valodas un izglītības cīņa Baltijā.* — Dzimtenes Vēstnesis, 1910, 82., 83., 90., 91., 101., 110. nr.

K. BIEZBĀRŽA PUBLIKĀCIJAS PERIODISKOS IZDEVUMOS

1. *Materialien zur Geschichte der Stadt Fellin.* — In: Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands, mit Unterstützung der allerhöchst beständigen literarischen Gesellschaft zu Reval. Dorpat, 1842, Bd 1.
2. *Tee Uppeneeki* oder die Letten an der Kurischen Aa. — In: Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands, mit Unterstützung der allerhöchst beständigen literarischen Gesellschaft zu Reval. Dorpat, 1843, Bd 2.

3. *Ingende aeg* oder die Seelenzeit in Fellinschen. — Das Inland, 1852, N 51.
4. *Wanderung* und Entstehung der Seen, nach estnischen Sagen. — Das Inland, 1853, N 7.
5. *Geographische*, historische und etymologische Curiositäten. — Das Inland, 1853, N 21—33.
6. *Der deutsche Sylbenton* und sein Einfluss. — Das Inland, 1857, N 47.
7. *Finnland*. — Das Inland, 1859, N 20.
8. *Krievu valodas mācības grāmatas*. — Mājas Viesis, 1860, 12. nr.
9. *Herodota skuti*. Mūsu vectēvi un viņu cilts stāsti. — Mājas Viesis, 1860, 16. nr.
10. *Entgegnung* auf den Artikel der «Baltischen Monatsschrift»: «Ein Blick auf die Lettische Volksliteratur» von Herrn Pastor G. Brasche. — Das Inland, 1862, N 1.
11. *Cilvēks* un lops, kas tiem par starpību. — Mājas Viesis, 1862, 4. nr.
12. *Krievu valstības gadu tūkstotis*. — Pēterburgas Avīzes, 1862, 1. nr.
13. *Ko var* dvēsele atzīt, kas ir tai spējams? — Pēterburgas Avīzes, 1862, 3. nr.
14. *Liventāla* kungam. — Pēterburgas Avīzes, 1862, 24. nr.
15. *Grāmata* saviem mīļiem draugiem Kurzemē un Vidzemē. — Mājas Viesis, 1863, 13. nr.
16. *Kāds vārds* par dzīves kārtām pasaulē, caur ko un kā viņas cēlušās. — Mājas Viesis, 1863, 26. nr.
17. *Ein Wort* über das alte lettische Volkslied. — Slavisches Zentralblatt, 1865, N 3—4.
18. *Nachrichten* über die Zustände der lettischen Nation und ihrer Literatur. — Zeitschrift für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft, 1865, Bd 2.
19. *Par dabības brīnumiem*, kas zināmi tikuši caur tādu zinātnību, ko fiziku un ķīmiju saucam. — Baltijas Vēstnesis, 1868, paraugnumurs.
20. *Сообщение*. — Рижский вестник, 1869, № 57.
21. [Объяснения к сообщению]. — Рижский вестник, 1869, № 60.
22. *Atbilde* «Mājas Viesim». — Baltijas Vēstnesis, 1871, 3. nr.
23. *Jura Neikena* stāsti, dziesmas un gudrības mācības. — Baltijas Vēstnesis, 1871, 15. nr.

24. *Gipsas* vērtības zemes kopējiem. — Mājas Viesis, 1873, 8. nr. 46.
25. *Mūsu* tautas dziesmas. — Mājas Viesis, 1873, 27. nr. 47.
26. *Mūsu* lapa. (Redakcijas ievadraksts.) — Pasaule un Daba,¹ 1875, 1. nr. 48.
27. *Debesis*. — Pasaule un Daba, 1875, 1. nr. 49.
28. *Ik katris* dzied savu dziesmu. — Pasaule un Daba, 1875, 1., 3.—7., 9., 10. nr. 50.
29. *Nedēļas* ziņas.² — Pasaule un Daba, 1875, 2. nr. 51.
30. *Jēcis* liels gudrinieks. — Pasaule un Daba, 1875, 2. nr. 52.
31. *Nedēļas* ziņas. — Pasaule un Daba, 1875, 3. nr. 53.
32. *Mūsu* arama zeme. — Pasaule un Daba, 1875, 4.—5. nr.
33. *Vērā* liekami ievērojumi. — Pasaule un Daba, 1875, 6. nr.
34. *Mūsu* lasītājiem. — Pasaule un Daba, 1875, 7. nr.
35. *Nedēļas* ziņas. — Pasaule un Daba, 1875, 7. nr.
36. *Kapitāls* un darbs. — Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.
37. *Mūsu* vēstneši. — Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.
38. *Pašība* un īpašība. — Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.
39. *Mūsu* lasītājiem. — Pasaule un Daba, 1875, 10. nr.
40. *Baltijas* Vēstnešam. — Pasaule un Daba, 1875, 11. nr.
41. *Latviešu* vajadzības. — Pasaule un Daba, 1875, 12. nr.
42. *Porozitāte* jeb lietu šūnība. — Pasaule un Daba, 1875, 17. nr.
43. *Latviešu* attīstīšanās stāvoklis divdesmit pirmā gadu simtenī. — Pasaule un Daba, 1875, 19., 20., 22., 24. nr.³
44. *Kāds vārds* par latviešu valodu un skolām. — Pasaule un Daba, 1875, 24. nr.
45. (Redakcijas piezīmes pie J. Ziediņa atbildes A. Bilenšteinam). — Pasaule un Daba, 1875, 25. nr.

¹ Nevienu no «Pasaulē un Dabā» ievietotajiem K. Biezbārža rakstiem autors nav parakstījis. Šajā bibliogrāfijas nodaļā ievietoti raksti, ko apcerējuma autori, ņemot vērā dažādu pētnieku domas, rakstu saturu un stilu, uzskata par K. Biezbārža rakstiem.

² «Pasaulē un Dabā» regulāri publicēti apskati ar virsrakstiem «Nedēļas ziņas» un atbildes «Mūsu lasītājiem». Šeit minēti tikai tie materiāli, kas uzskatāmi par K. Biezbārža darbiem.

³ Raksts publicēts ar pseidonīmu «Bezbiķsis».

- 373, 46. *Druskas* no lasāma galda. — Pasaule un Daba, 1875, 5. nr.
 47. *Materiālisms* un spirituālisms. — Pasaule un Daba, 1876, 6. nr.
 48. *Stulba* mīlestība. — Pasaule un Daba, 1876, 7. nr.
 49. *Latviešu* cilts un valodas likteņi. — Pasaule un Daba, 1876, 11. nr.
 75, 50. *Mūsu* vēstneši. — Viesuļa «Latviešu tautas kalendārs», 1887, 32. lpp.
 51. *Pašība* un īpašība. — Viesuļa «Latviešu tautas kalendārs», 1887, 34.—35. lpp.
 52. *Vērā* liekami ievērojumi. — Viesuļa «Latviešu tautas kalendārs», 1888, 59.—69. lpp.
 r. 53. *Mūsu* zemes lodes gaišums mēneša virsū. — Viesuļa «Latviešu tautas kalendārs», 1889, 52. lpp.

PUBLIKĀCIJAS PAR K. BIEZBĀRDI

1. PIRMSPADOMJU AUTORU RAKSTI

1. *Ламанский В.* Господин К. Биезбардис и немцы. — День, 1865, № 49.
 2. *Биезбардис*, латышский всеподданнейший адрес 1863 г. и латышская «Петербургская газета» («Петерб. Авиэс») 1861—65 г. — Русский курьер, 1881, № 227, 230, 231, 234, 236.
 3. *Laubes Indriķis.* Kaspars Biezbārdis. — Rota, 1885, 4.—5. nr.
 4. (Nāves piemiņa). — Rota, 1886, 36. nr.
 5. (Nāves piemiņa). — Baltijas Vēstnesis, 1886, 198. nr.
 6. *Kaspars Biezbārža* dzīves mūžs (autobiogrāfija). — Baltijas Vēstnesis, 1886, 199., 203. nr.
 7. *Kaspars Biezbārdis.* — Tēvija, 1886, 41. nr.
 8. (Nāves piemiņa). — Dienas Lapa, 1886, 1. nr.
 9. *Bandrevičs A.* Kaspars Biezbārdis. — Austrums, 1886, 669.—673. lpp.
 10. *Kaspars Biezbārdis.* — Viesuļa «Latviešu tautas kalendārs». Jelgava, 1886, 64.—68. lpp.
 11. *Puriņu Klāvs.* Kaspars Ernsts Biezbārdis. — Grām.: Baltijas Vēstneša divdesmit piecu gadu jubilejai par piemiņu. R., 1893, 20.—26. lpp.
 12. *Bandenu Pastarīts* (Bandrevičs A.). Kaspars Biezbārdis. — Jūrnieks, 1906, 2. nr.

13. *Zinību Komisijas sapulce Kaspāra Biezbārža 100. dzimšanas dienas godināšanai.* — Rīgas Avīze, 1906, 264., 265. nr.
14. *Kaspāra Biezbārža domas.* — Balss, 1906, 255. nr.
15. *Zeiferts T.* Latviešu rakstniecības hrestomātija. R., 1906, 108.—122. lpp.
16. *Iz latviešu atmošanās laikmeta.* — Jūrnieks, 1907, 22.—25. nr.
17. *Kaspāra Biezbārža piemiņai.* — Balss, 1907, 103. nr.
18. *Plūdons V.* Latvju rakstnieki. R., 1907, 190.—191., 194.—196. lpp.
19. *Ligoņu Jēkabs.* Latviešu literatūras vēsture. R., 1908, 126.—135. lpp.
20. *Landers K.* Latviešu vēsture. Pēterburga, 1909, 3. sēj., pielikums, 11. lpp.
21. *Brīvzemnieks F.* Raksti. R., 1909, 1. sēj., 2. d., 88.—95. lpp.
22. *Birkerts A.* Kaspars Biezbārdis un latviešu izglītības kustība. — Latviešu izglītības biedrības gadagrāmata. R., 1911, 3. sēj., 8.—21. lpp.
23. *Kaudzites Matīss.* Atmiņas no «tautiskā laikmeta». Cēsis—Rīga, 1924, 1., 2. sēj., 83., 94., 204., 256.—258., 287. lpp.
24. *Bandrevičs A.* Notikumi dzimtenē latviešu atmošanās laikmetā. R., 1925.
25. *Dokumenti* par «Pēterburgas Avīzēm». R., 1937, 128., 130., 137., 140., 147., 148., 156., 193., 253., 255., 269., 274. lpp.

PADOMJU AUTORU RAKSTI

1. *Rozīņš F.* Uzaicinājums. — Cīņa (Maskava), 1918, 55. nr.
2. *Eferts-Klusais E.* Piezīmes par latviešu ideoloģijas vēsturi. M., 1926, 21.—28., 30.—35., 152. lpp.
3. *Sudrabkalns J.* Par tautiskās atmodas laikmetu. — Padomju Latvijas Skola, 1946, 4. nr., 50.—55. lpp.
4. *Naans G., Samsons V.* Baltijas tautu progresīvā sabiedriskā un filozofiskā doma 19. gadsimtā. — Padomju Latvijas Boļševiks, 1948, 9. nr., 56.—63. lpp.
5. *Samsons V.* Progresīvās sabiedriskās un filozofiskās domas attīstība Latvijā 19. gs. otrajā pusē. — Padomju Latvijas Skola, 1951, 12. nr.; 1952, 1. nr.
6. *Niedre J.* Latviešu literatūra. R., 1952, 2. sēj., 145.—151., 179.—180. lpp.
7. *Валескалис П., Сокол Э., Самсон В., Ниедре Я.* Каспар Биезбардис. — В кн.: Очерки по истории философской и общественно-политической мысли народов СССР. М., 1956, т. 2, с. 839—840.

8. *Niēdre J.* Viens no pirmajiem. — Padomju Jaunatne, 1956, 241. nr.
9. *Austrums V.* Zinātnieks un cīnītājs. — Ciņa, 1956, 287. nr.
10. *Cakars O.* Kasparu Biezbārdi pieminot. — Literatūra un Māksla, 1956, 49. nr.
11. *Kalējs K.* Kaspars Biezbārdis. — Darba Karogs (Valka), 1956, 11. dec.
12. *Kasparam Biezbārdim* veltīta izstāde LPSR ZA Fundamentālās bibliotēkas latviešu nodaļā. — Ciņa, 1956, 11. dec.
13. *Zinātnieks* — cīnītājs (izstāde LPSR ZA Fundamentālās bibliotēkas latviešu nodaļā). — Skolotāju Avīze, 1956, 13. dec.
14. *Сочнев М.* К вопросу о развитии мировоззрения Каспара Биезбардиса. — Известия АН ЛатвССР, 1957, № 7, с. 19—30.
15. *Ansons K.* Materiālistiskās tendences psiholoģijas jautājumu izpratnē 1860.—1900. gadu latviešu progresīvajos izdevumos. — Padomju Latvijas Skola, 1959, 3. nr., 74.—81. lpp.
16. *Сочнев М.* Каспар Биезбардис. — Советская Латвия, 1959, № 87.
17. *Valeskalns P., Samsons V., Sokols E., Strazdiņš K., Bumblers J., Miške V., Graudiņš K., Zutis J., Krastiņš J.* Par jaunlatviešu kustības raksturu un diskusiju šajā jautājumā. — Padomju Latvijas Komunisti, 1960, 1. nr.
18. *Валескалн П. И.* Очерк развития прогрессивной философской и общественно-политической мысли Латвии. Р., 1967, с. 99—103.
19. *Arцерējumi* par sabiedriskās un filozofiskās domas attīstību Latvijā (līdz 20. gs.). R., 1976, 77.—122. lpp.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

ATSEVIŠĶU AUTORU GRĀMATAS VAI RAKSTI

1. *Leņins V. I.* No kāda mantojuma mēs atsakāmies. — Raksti, 2. sēj., 441.—481. lpp.
2. *Leņins V. I.* Kritiskas piezīmes nacionālajā jautājumā. — Raksti, 20. sēj., 1.—33. lpp.
3. *Gorbačovs M.* PSKP Centrālās Komitejas politiskais referāts Padomju Savienības Komunistiskās partijas XXVII kongresam. R., 1986, 77.—84. lpp.
4. *Padomju Savienības Komunistiskās partijas Programma.* (Jaunā redakcija). R., 1986, 41.—47. lpp.
5. *Latvijas Komunistiskās partijas XXIV kongresa materiāli.* R., 1986, 51.—60. lpp.
6. *Alunāns J.* Audiatur et pars altera. — Izlase. R., 1956, 214.—232. lpp.
7. *Dīriķis B.* Latviešu rakstniecība. R., 1860.
8. *Stučka P.* Tautība vai šķiru cīņa. — Atvases, 1907, 1. burtn.
9. *Valdemārs K.* Raksti. R., 1937, 2. sēj., 301.—310. lpp.
10. *Zvaigznīte J.* Par latviešu tautas dziesmām. — Sēta, daba, pasaule. Tērbata, 1860, 3. grām., 3.—15. lpp.
11. *Розинь Ф.* Классовое сознание латышских рабочих. — Жизнь, 1902, 3 июля.
12. *Einhorn P.* Wiederlegung der abgotterei nichtigen Abergläubens. R., 1827.
13. *Hiarn T.* Ehet-, Lyf- und Lettlandische Geschichte nach dem Originalhandschrift herausgegeben und in Drucke besorgt von Dr. E. E. Napiersky. Riga—Dorpat—Leipzig, 1835.
14. *Apinis A.* Latviešu grāmatniecība. R., 1977.
15. *Bērziņa V.* Tautas muzikālā atmoda latviešu publicistu skatījumā. R., 1982.
16. *Duhanovs M.* Baltijas muižniecība laikmetu maiņā. R., 1986.
17. *Третьяков П. Н.* По следам древних славянских племен. Л., 1982.

18. *Филин Ф. П.* Очерки по теории языкознания. М., 1982.
19. *Рыбаков Б. А.* Из истории культуры древней Руси. М., 1984.

LAIKRAKSTI UN PERIODIKAS RAKSTU RĀDĪTĀJI

1. Baltijas Vēstnesis, 1871, 1875, 1876.
2. Baltijas Zemkopis, 1875, 1876.
3. Latviešu Avīzes, 1862.
4. Mājas Viesis, 1860, 1863.
5. Pasaule un Daba, 1875, 1876.
6. Pēterburgas Avīzes, 1862, 1863.
7. Rigasche Zeitung, 1863.
8. Рижский вестник, 1869.
9. *Ginters A.* Latviešu zinātne un literatūra. 1856.—1875. gadi (periodikā iespiesto rakstu rādītājs). R., 1928.
10. *Ginters A.* Latviešu zinātne un literatūra. 1876.—1885. gadi (periodikā iespiesto rakstu rādītājs). R., 1930.
11. *Winkelmann E.* Bibliotheca Livoniae historica. Berlin, 1878.

ARHĪVI

1. PSRS Centrālais Valsts vēstures arhīvs. Maskava, 109. fonds. (MCVVA.)
2. PSRS Centrālais Valsts vēstures arhīvs. Ļeņingrada, 1281., 1282. fonds. (LCVVA.)
3. Latvijas PSR Centrālais Valsts vēstures arhīvs. Rīga, 762., 4754. fonds.
4. Igaunijas PSR Centrālais Valsts vēstures arhīvs. Tartu, 384., 402. fonds.

SATURS

Ievads	5
K. Biezbārža dzīve un darbība	8
Skolas gadi un mācības universitātē	8
Pedagoga gaitas	19
Aktīva sabiedriska un literāra darbība. Izsūtišana trimdā	22
Pēctrimdas gadi	47
K. Biezbārža filozofiskie uzskati	58
Kas ir filozofija, ar ko tā nodarbojas?	58
Daba un dvēsele	62
Kustība	65
Vai pasaule ir izzināma?	71
K. Biezbārža socioloģiskie un sociāli politiskie uzskati	78
Sociālekonomiskie apstākļi Latvijā 19. gadsimta 50.—60. gados	78
Sabiedrības attīstības faktors	82
Kamerālās zinātnes	88
Feodālisma un Baltijas «īpašās kārtības» apkarotājs	92
Agrārais jautājums	96
Ekonomiskās prasības	100
Politiskie uzskati	105
K. Biezbārdis kā apgaismotājs	114
Kultūras jēdziens	114
«Kultūrtrēģerisma» kritika	119
Cīņa izglītības jautājumos	125
K. Biezbārža valodnieciskā darbība	135
Ceļš uz savas tautas vēstures izpratni	146

K. Biezbārža raksti par vēsturi un folkloru	151
Raksti par literatūru un tulkojumi	157
Dabaszinātņu popularizētājs	164
Bibliogrāfija	174
Izmantotā literatūra	180

МАРГЕР НИКОЛАЕВИЧ СОЧНЕВ,
АЙВАР ЕКАБОВИЧ ЯНСОНС-САЙВА

КАСПАРС БИЕЗБАРДИС
В ИСТОРИИ
ОБЩЕСТВЕННОЙ МЫСЛИ
И КУЛЬТУРЫ

Издательство «Зинатне»

Рига 1986

На латышском языке

M. SOČNEVS,
A. JANSONS-SAIVA

KASPARS BIEZBĀRDIS
SABIEDRISKĀS
DOMAS UN KULTŪRAS
VĒSTURĒ

Redaktore V. Stabulniece

Mākslinieks G. Elers

Mākslinieciskais redaktors G. Krutojs

Tehniskā redaktore G. Šļepkova

Korektore E. Užane

ИБ № 2511

Nodota salikšanai 30.06.86. Parakstīta
iespiešanai 21.10.86. JT 13887. Formāts
70×100/32. Tipogr. papīrs Nr. 1. Literatū-
ras garnitūra. Augstspiedes tehnika. 5,75
fiz. iespiedl.; 7,48 uzsk. iespiedl.; 7,72 uzsk.
kr. nov.; 7,73 izdevn. l. Metiens 3000 eks.
Pasūt. Nr. 1738. Maksā 30 kap. Izdevnie-
cība «Zinātne», 226530 PDP Rīgā, Turge-
ņeva ielā 19. Iespiesta Latvijas PSR Valsts
izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu
tirdzniecības lietu komitejas ražošanas ap-
vienībā «Poligrāfists», 225050 Rīgā, Gor-
kija ielā 6.

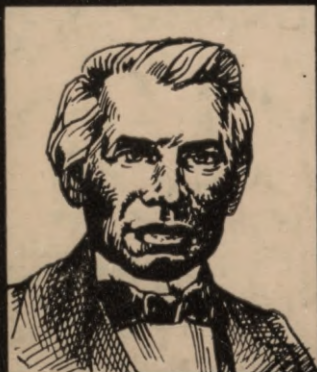

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306043931

30 k.

Filozofija ir zināšanas zinātnībā un darbojas apšādiem jautājumiem. Ko var cilvēks zināt, kas ir tam spējams? Ko būs tam darīt jeb kā būs tam dzīvot? Ko var tas cerēt, kad to dara, kas tam darāms, un tā dzīvo, kā tam dzīvojams?

K. Biezbārdis.
Pasaule un Daba, 1875.